

Erasmus +, KA220-HED - Cooperation partnerships in higher education

DigiFUNCollab - Developing digital-Self-learning Courses in Social Entrepreneurship
for the future of collaboration between University and Community

Project Number: 2023-1-IT02-KA220-HED-00015873

RAPORT DE SINTEZĂ PRIVIND ANTREPRENORIATUL SOCIAL ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DIN ITALIA, GERMANIA, ROMÂNIA ȘI SLOVENIA

WP2-A5

Autori:

Consoțiu DigiFunCollab

Septembrie 2024

SoWiBeFo
Verein für sozialwissenschaftliche
Beratung und Forschung e.V.

Mednarodna fakulteta
za družbene in poslovne študije
International School
for Social and Business Studies
Celje • Slovenia • Europe

Co-funded by
the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

CUPRINS

1	Introducere	4
1.1	Contextul și scopul prezentului raportului	4
1.1.1	<i>Diverse căi de dezvoltare a antreprenoriatului social</i>	4
1.1.2	<i>Definirea antreprenoriatului social: Cadre juridice și operaționale</i>	5
1.1.3	<i>Sprrijinirea ecosistemelor: Educație, rețele și finanțare</i>	5
1.1.4	<i>Informații strategice: Tendințe, oportunități și provocări</i>	6
1.1.5	<i>Elaborarea unei foi de parcurs pentru viitor</i>	7
1.2	Domeniul de aplicare și obiectivele raportului	7
1.3	Metodologie	7
1.4	Constatări cheie	8
1.4.1	<i>Importanța antreprenoriatului social în învățământul superior</i>	8
1.4.2	<i>Provocări în definirea antreprenoriatului social</i>	10
1.4.3	<i>Ecosisteme de antreprenoriat social</i>	12
1.5	Invitație de a continua explorarea	15
2	O definiție comparativă a antreprenoriatului social	17
2.1	Cele trei dimensiuni cheie ale întreprinderilor sociale	18
2.1.1	<i>Dimensiunea antreprenorială</i>	20
2.1.2	<i>Dimensiunea socială</i>	20
2.1.3	<i>Dimensiunea „gubernanță”</i>	20
2.2	Definiții concurente ale antreprenoriatului social în Italia, Germania, România și Slovenia	22
2.2.1	<i>Italia</i>	22
2.2.2	<i>Germania</i>	24
2.2.3	<i>România</i>	25
2.2.4	<i>Slovenia</i>	26
3	Ecosisteme de antreprenoriat social	28
3.1.1	<i>Italia</i>	30
3.1.2	<i>Germania</i>	32
3.1.3	<i>România</i>	34
3.1.4	<i>Slovenia</i>	37
4	Bune practici în antreprenoriatul social	40
4.1.1	<i>Italia</i>	40
4.1.2	<i>Germania</i>	42
4.1.3	<i>România</i>	44
4.1.4	<i>Slovenia</i>	45
5	Educația în domeniul antreprenoriatului social	47
5.1.1	<i>Italia</i>	48
5.1.2	<i>Germania</i>	49
5.1.3	<i>România</i>	52
5.1.4	<i>Slovenia</i>	54

6	Comparație privind competențele necesare antreprenorilor sociali	57
7	Tendențe, oportunități și provocări în antreprenoriatul social (analiza SWOT).....	62
8	Rețele și alte mecanisme de sprijin reciproc.....	68
8.1.1	<i>Italia.....</i>	<i>68</i>
8.1.2	<i>Germania.....</i>	<i>70</i>
8.1.3	<i>România</i>	<i>71</i>
8.1.4	<i>Slovenia.....</i>	<i>73</i>
9	Recomandări pentru formatori (profesori) și studenți	76
10	Recomandări pentru consilieri și factorii de decizie politică.....	78
10.1.1	<i>Germania.....</i>	<i>78</i>
10.1.2	<i>Italia</i>	<i>78</i>
10.1.3	<i>România</i>	<i>79</i>
10.1.4	<i>Slovenia.....</i>	<i>79</i>
10.1.5	<i>Uniunea Europeană</i>	<i>80</i>
10.1.6	<i>Cooperarea transfrontalieră.....</i>	<i>81</i>
10.1.7	<i>Inițiative educaționale și de formare</i>	<i>81</i>
10.1.8	<i>Perspective și provocări mai largi.....</i>	<i>81</i>
11	Rezumat.....	84
12	Bibliografie	87

1 Introducere

1.1 Contextul și scopul prezentului raport

Antreprenoriatul social a devenit un instrument din ce în ce mai important pentru abordarea provocărilor societale complexe, în special în contextul european, în care țările se confruntă cu diferite grade de dezvoltare socioeconomică, inegalitate socială, preocupări legate de mediu și dinamică politică. Italia, Germania, România și Slovenia oferă exemple distincte ale modului în care antreprenoriatul social poate contribui la aceste eforturi, modelate de contextele lor istorice, culturale și economice unice. Evoluția antreprenoriatului social în aceste țări este influențată de tradițiile locale de implicare civică și de sistemele economice, precum și de politicile europene mai ample, cum ar fi Inițiativa pentru antreprenoriatul social și Fondul social european. Acești factori sunt esențiali în modul în care fiecare țară recunoaște, sprijină și reglementează întreprinderile sociale.

Prezentul raport constituie o componentă-cheie a unui proiect Erasmus+ axat pe promovarea dezvoltării antreprenoriatului social în instituțiile de învățământ superior din cele patru țări amintite mai sus. Proiectul urmărește să reducă decalajul dintre cunoștințele teoretice și aplicarea practică în antreprenoriatul social prin colaborarea dintre educatori, cercetători, factori de decizie politică și antreprenori sociali. Învățământul superior este un motor puternic al inovării sociale, iar această inițiativă urmărește să capaciteze instituțiile de învățământ superior să contribuie la formarea de antreprenori sociali care pot crea soluții durabile pentru problemele sociale presante. Acest lucru necesită o abordare holistică care să includă identificarea competențelor critice pentru succesul în antreprenoriatul social, examinarea ecosistemelor care facilitează sau împiedică întreprinderile sociale și oferirea de recomandări de politică realizabile pentru consolidarea sectorului.

1.1.1 Diverse căi de dezvoltare a antreprenoriatului social

Căile prin care s-a dezvoltat antreprenoriatul social în fiecare țară variază foarte mult. Italia, de exemplu, are o lungă istorie a cooperativelor sociale, în care organizațiile combină misiunile sociale cu activitățile antreprenoriale. Această tradiție a ajutat Italia să devină una dintre cele mai importante țări europene în ceea ce privește antreprenoriatul social, cu un cadru juridic adecvat și recunoașterea pe scară largă a întreprinderilor sociale. În mod similar, Germania se mândrește cu o tradiție solidă a angajamentului civic, deși recunoașterea juridică a întreprinderilor sociale ca entități distincte este relativ nouă. În schimb, abordarea Germaniei este mai strâns aliniată la concepte precum inovarea socială și întreprinderile care au ca scop binele comun.

România și Slovenia prezintă dinamici diferite, întrucât ambele țări au adoptat mai recent conceptul

de antreprenoriat social, determinat parțial de integrarea lor în Uniunea Europeană și de accesul la mecanismele de finanțare ale UE. În România, antreprenoriatul social este adesea privit prin prisma întreprinderilor sociale de integrare în muncă (WISE), care se concentrează pe angajarea membrilor provenind din grupuri sociale marginalizate. Slovenia a urmat o cale similară, în care proiectele Fondului Social European au sprijinit înființarea și dezvoltarea de întreprinderi sociale. Cu toate acestea, ecosistemul mai larg este încă în creștere la fel și cadrul juridic, sensibilizarea publicului și sprijinul financiar.

Prezentul raport examinează aceste traiectorii distincte pentru a evidenția interacțiunea dintre contextele locale și politicile transnaționale. Este explorat modul în care sunt puse în aplicare diferite modele de antreprenoriat social și modul în care instituțiile de învățământ superior pot contribui în mod decisiv la standardizarea și promovarea educației în domeniul antreprenoriatului social.

1.1.2 Definierea antreprenoriatului social: Cadrul juridic și operațional

Un obiectiv-cheie al prezentului raport este de a oferi o analiză comparativă a definițiilor și cadrului juridic al antreprenoriatului social în Italia, Germania, România și Slovenia. Deși termenul „întreprindere socială” este utilizat pe scară largă în Europa, semnificația sa exactă și instituțiile juridice pe care se bazează diferă semnificativ de la o țară la alta. De exemplu, cadrul juridic italian pentru cooperativele sociale datează din anii 1990, oferind recunoașterea timpurie a întreprinderilor sociale ca entități juridice distincte care urmăresc obiective economice și sociale. În schimb, Germania a elaborat abia mai recent o strategie națională pentru întreprinderile sociale, punând accentul pe inovarea socială și pe întreprinderi care au ca scop binele comun, dar fără a oferi definiții juridice specifice pentru întreprinderile sociale.

În România și Slovenia, reglementările Uniunii Europene au modelat recunoașterea juridică a întreprinderilor sociale, în special Inițiativa pentru Antreprenoriatul Social (2011). Ambele țări au adoptat legi care definesc explicit conceptul întreprinderilor sociale. Totuși, aceste definiții se concentrează adesea în mod restrâns asupra unor tipuri specifice de întreprinderi, cum ar fi WISE, limitând recunoașterea mai largă a altor forme de antreprenoriat social. Prezentul raport va analiza modul în care aceste cadre juridice naționale afectează capacitățile operaționale ale întreprinderilor sociale, de la asigurarea finanțării și obținerea recunoașterii publice până la construirea de parteneriate cu agențiile guvernamentale și cu actorii din sectorul privat.

1.1.3 Sprijinirea ecosistemelor: Educație, rețele și finanțare

Sustenabilitatea și creșterea întreprinderilor sociale depind în mare măsură de ecosistemele care le sprijină, inclusiv de accesul la educație, finanțare și rețele. Aceste ecosisteme variază în ceea ce privește puterea și structura în cele patru țări analizate. Italia, cu tradiția sa bine stabilită de

cooperative, a creat un mediu în care întreprinderile sociale beneficiază de sprijin guvernamental și de o rețea puternică de organizații civice. Programele educaționale ale universităților italiene promovează, de asemenea, în mod semnificativ antreprenoriatul social, oferind cursuri de specialitate încheiate cu conferirea de diplome corespunzătoare.

Deși este posibil ca forma de „întreprindere socială” să nu fie utilizată la fel de mult în Germania, o rețea puternică de organizații și fundații de asistență socială sprijină acest sector. Instituțiile de învățământ, în special prin inițiative și organizații precum Academia de Antreprenorat Social, oferă resurse importante pentru antreprenorii sociali aspiranți. Cu toate acestea, există în continuare un decalaj în ceea ce privește recunoașterea oficială a întreprinderilor sociale și integrarea antreprenoriului social în politicile educaționale naționale.

România și Slovenia se confruntă cu provocări diferite, în special în ceea ce privește finanțarea și sensibilizarea publicului. În ambele țări, antreprenoriatul social s-a dezvoltat în mare parte prin proiecte finanțate de UE, dar recunoașterea publică și guvernamentală mai largă a întreprinderilor sociale rămâne limitată. Raportul va examina rolul învățământului superior în promovarea antreprenoriului social și în crearea unor ecosisteme mai favorabile în aceste țări. Dezvoltarea unor rețele puternice de sprijin – fie prin incubatoare, acceleratoare sau parteneriate cu societatea civilă – va fi, de asemenea, explorată ca elemente esențiale pentru construirea unor întreprinderi sociale reziliente.

1.1.4 Informații strategice: Tendințe, oportunități și provocări

Prin compararea experiențelor din Italia, Germania, România și Slovenia, acest raport își propune să identifice principalele tendințe în antreprenoriatul social și să evidențieze oportunitățile și provocările sale. O tendință majoră este recunoașterea tot mai mare a antreprenoriului social ca o cale de carieră viabilă pentru studenți și tineri profesioniști, în special având în vedere interesul tot mai mare pentru impactul social, durabilitatea și practicile etice de afaceri. Acest lucru se reflectă în numărul tot mai mare de programe educaționale dedicate antreprenoriului social în fiecare dintre cele patru țări și în creșterea numărului de incubatoare, acceleratoare și rețele de întreprinderi sociale care sprijină noi întreprinderi de acest fel.

Cu toate acestea, trebuie abordate și provocări semnificative. De exemplu, lipsa unei definiții juridice unitare a antreprenoriului social în Uniunea Europeană poate crea bariere pentru antreprenorii sociali care doresc să își desfășoare activitatea în regim transfrontalier, în diferite țări. În plus, dependența de finanțarea bazată pe proiecte, în special din surse ale UE, ridică semne de întrebare cu privire la sustenabilitatea pe termen lung a multor întreprinderi sociale. De asemenea, este nevoie de o colaborare mai strânsă între guverne, universități și sectorul privat pentru a se asigura că întreprinderile sociale pot avea acces la resursele de care au nevoie pentru a-și mări impactul.

1.1.5 Elaborarea unei foi de parcurs pentru viitor

În rezumat, prezentul raport de sinteză își propune să ofere o analiză detaliată a antreprenoriatului social în învățământul superior din Italia, Germania, România și Slovenia. Prin compararea diferitelor căi pe care antreprenoriatul social le-a urmat în fiecare dintre aceste țări, raportul va oferi informații valoroase pentru factorii de decizie politică, educatori și antreprenori sociali. De asemenea, va prezenta o foaie de parcurs pentru consolidarea rolului învățământului superior în promovarea antreprenoriatului social, recomandând modalități de integrare a antreprenoriatului social în programele de învățământ formale, de îmbunătățire a cadrelor juridice și de dezvoltare a unor ecosisteme mai favorabile întreprinderilor sociale. Prin aceste eforturi, prin acest raport sperăm să contribuim la creșterea unui sector al antreprenoriatului social vibrant și durabil în Europa, capabil să abordeze provocările complexe ale societății de astăzi.

1.2 Domeniul de aplicare și obiectivele raportului

Acest raport își propune să analizeze în detaliu peisajul antreprenoriatului social din Italia, Germania, România și Slovenia, subliniind modul în care instituțiile de învățământ superior contribuie la cultivarea viitorilor antreprenori sociali. Domeniul de aplicare al analizei cuprinde:

1. O definiție comparativă a antreprenoriatului social în cele patru țări.
2. O revizuire a ecosistemelor de antreprenoriat social, inclusiv a cadrului juridic, a sprijinului din partea statului și a rolului societății civile.
3. Identificarea practicilor inspiratoare și a studiilor de caz în educația antreprenorială socială.
4. O comparație critică a competențelor cerute de antreprenorii sociali din țările participante.
5. O analiză strategică a oportunităților și provocărilor prin analiza SWOT, cu accent pe recomandările de politică.

1.3 Metodologie

Acest raport utilizează o abordare metodologică cuprinzătoare, utilizând tehnici calitative și cantitative pentru a oferi o înțelegere cât mai completă a antreprenoriatului social în Italia, Germania, România și Slovenia. Printre principalele surse de date se numără rapoartele naționale elaborate de partenerii de proiect, discuțiile din cadrul grupurilor tematice și consultările cu părțile interesate și cu experții din domeniu.

Rapoartele naționale ale universităților, centrelor de cercetare și organizațiilor de antreprenoriat social au oferit perspective asupra cadrelor juridice, economice și sociale ale fiecărei țări care modelează întreprinderile sociale. Grupurile de reflecție formate din educatori, factori de decizie, antreprenori sociali și reprezentanți ai ONG-urilor au explorat competențele necesare pentru antreprenoriatul social și au evidențiat lacunele din programele actuale de educație și formare.

Consultările părților interesate cu funcționarii guvernamentali, cu liderii întreprinderilor sociale și cu experții UE au clarificat și mai mult mediile de politică și de finanțare.

Această abordare multidimensională încearcă să asigure combinarea perspectivelor academice și practice și oferă rezultate relevante pentru nevoile specifice ale fiecărei țări. Comparând contextele celor patru națiuni, raportul identifică lecții transfrontaliere pentru a îmbunătăți sistemele de educație și sprijin pentru antreprenoriatul social în Europa.

În concluzie, metodologiile diverse oferă o înțelegere bogată, multidimensională a antreprenoriatului social, asigurându-se că rezultatele pot fi utilizate atât în cercetarea academică cât și la dezvoltarea politicilor din domeniu.

1.4 Constatări cheie

1.4.1 Importanța antreprenoriatului social în învățământul superior

Antreprenoriatul social a apărut ca un mecanism esențial pentru abordarea unora dintre cele mai presante provocări sociale, economice și de mediu la nivel mondial în ultimii ani. Prin combinarea abordărilor antreprenoriale cu misiunea de a genera un impact societal pozitiv, antreprenoriatul social reduce decalajul dintre întreprinderile bazate pe profit și organizațiile caritabile. În acest context, instituțiile de învățământ superior joacă un rol esențial în pregătirea următoarei generații de antreprenori sociali. Universitățile sunt poziționate în mod unic pentru a promova atât competențele, cât și mentalitatea necesară pentru ca studenții să urmeze antreprenoriatul social, făcându-le motoare ale inovării și agenți ai schimbării sociale.

Antreprenoriatul social este o platformă pentru dezvoltarea abilităților antreprenoriale, cum ar fi perspicacitatea în afaceri, managementul financiar și inovarea în peisajul învățământului superior. Promovează un puternic simț al responsabilității sociale și al conducerii bazate pe principii etice. Pe măsură ce studenții se angajează în probleme sociale din lumea reală, ei sunt încurajați să se gândească critic la cauzele sistemice ale inegalității, sărăciei și degradării mediului și să proiecteze soluții inovatoare care să abordeze aceste probleme în mod durabil. Integrarea antreprenoriatului social în programele de învățământ superior sporește capacitatea studenților de a acționa ca agenți ai schimbării, oferindu-le cunoștințele și instrumentele necesare pentru a crea un impact social de durată.

Universitățile promovează aceste competențe prin diverse metode, inclusiv programe de educație formală, cursuri specializate, activități extrașcolare, inițiative de cercetare și parteneriate cu întreprinderi sociale și organizații non-profit. Oferind programe interdisciplinare care combină

afacerile, științele sociale și studiile de mediu, universitățile îi ajută pe studenți să înțeleagă natura multidimensională a provocărilor sociale. În plus, oportunitățile de învățare practică, cum ar fi stagiile, incubatoarele și laboratoarele de întreprinderi sociale, oferă studenților experiența practică de a-și pune în aplicare ideile și de a transpune teoria în acțiune.

Importanța antreprenoriatului social în învățământul superior este deosebit de evidentă atunci când se examinează diferitele abordări adoptate de țări precum Italia, Germania, România și Slovenia. Antreprenoriatul social are rădăcini adânci în mișcarea cooperativă și organizațiile non-profit din Italia, care au fost vitale în abordarea nevoilor de bunăstare socială de zeci de ani. Universitățile italiene, în special cele care se concentrează pe economia socială, oferă programe specializate în antreprenoriatul social, dotând studenții cu cunoștințele și abilitățile necesare pentru a conduce întreprinderi sociale care echilibrează sustenabilitatea financiară cu o misiune socială. Tradiția istorică a cooperativelor din Italia servește drept bază pentru multe dintre inițiativele de antreprenoriat social ale țării, devenind astfel unul dintre cele mai consacrate ecosisteme din Europa.

În schimb, România și Slovenia sunt relativ noi în ceea ce privește conceptul de antreprenoriat social, domeniul fiind condus în principal de politicile și mecanismele de finanțare ale Uniunii Europene, cum ar fi Fondul social european și Inițiativa pentru antreprenoriatul social. Aceste inițiative ale UE au oferit un sprijin financiar și tehnic semnificativ pentru a construi întreprinderi sociale în aceste țări, dar instituțiile de învățământ superior se află încă într-un stadiu incipient de integrare a antreprenoriatului social în programele lor de învățământ. Dezvoltarea de cursuri dedicate, programe de cercetare și structuri de sprijin universitar este esențială pentru integrarea mai fermă a antreprenoriatului social în sistemele de învățământ superior din România și Slovenia. Astfel, universitățile din aceste țări pot juca un rol esențial în promovarea creșterii economiei sociale și în capacitatea studenților pentru a dezvolta întreprinderi sociale durabile.

Cu o lungă tradiție de implicare civică și un sistem de protecție socială puternic, Germania adoptă o abordare oarecum diferită a antreprenoriatului social, punând accentul pe inovarea socială ca element-cheie. Deși Germania nu dispune de un cadru juridic specific pentru întreprinderile sociale, accentul pus de această țară pe inovarea socială oferă un teren fertil pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale antreprenoriale. Universitățile și institutele de cercetare germane s-au aflat în prima linie a promovării antreprenoriatului social prin programe interdisciplinare și parteneriate cu inovatorii sociali. Academia de Antreprenoriat Social, de exemplu, permite studenților să-și dezvolte abilitățile antreprenoriale, concentrându-se în același timp pe crearea de soluții inovatoare la provocările societale. În pofida absenței unei definiții juridice unificate, cultura puternică a angajamentului civic în Germania permite întreprinderilor sociale să prospere, universitățile acționând ca factori-cheie ai acestui ecosistem.

Prin integrarea antreprenoriatului social în sistemul de învățământ superior, aceste țări cultivă o nouă generație de inovatori conștienți din punct de vedere social, echipați pentru a face față

provocărilor societale complexe. Combinația de cunoștințe teoretice, experiență practică și colaborare multipartită îi ajută pe elevi să înțeleagă dimensiunile sociale, economice și de mediu ale problemelor pe care încearcă să le abordeze. Mai mult decât atât, prin expunerea la problemele din lumea reală, elevii sunt împuterniciți să gândească critic și creativ, promovând un spirit antreprenorial condus de dorința de a genera impact social.

Universitățile joacă, de asemenea, un rol esențial în construirea ecosistemului mai larg pentru antreprenoriatul social, servind drept centre de inovare, cercetare și colaborare. Ele facilitează legăturile dintre studenți, cadre universitare, întreprinderi sociale, organisme guvernamentale și sectorul privat, creând o rețea de susținere care încurajează creșterea asociațiilor sociale. Prin inițiative de cercetare, universitățile contribuie la dezvoltarea de noi teorii și modele de antreprenoriat social, oferind în același timp informații bazate pe dovezi care stau la baza elaborării politicilor. Incubatoarele și acceleratoarele conduse de universități oferă, de asemenea, antreprenorilor sociali aspiranți mentoratul, resursele și finanțarea necesare pentru a-și aduce ideile la viață.

În concluzie, importanța antreprenoriatului social în învățământul superior nu poate fi supraestimată. Pe măsură ce cererea de soluții inovatoare și durabile la provocările globale crește, instituțiile de învățământ superior sunt poziționate în mod unic pentru a dota studenții cu abilitățile, cunoștințele și mentalitatea necesare pentru a conduce această schimbare. Prin promovarea antreprenoriatului social, universitățile pregătesc studenții pentru cariere de succes și îi împuternicesc să devină lideri în economia socială, capabili să genereze un impact semnificativ și de durată în comunitățile lor și în afara acestora.

1.4.2 Provocări în definierea antreprenoriatului social

Una dintre provocările fundamentale în promovarea antreprenoriatului social în Italia, Germania, România și Slovenia este absența unei definiții universal acceptate a termenului. Antreprenoriatul social este un fenomen fluid și variază semnificativ de la o țară la alta, modelat de istoriile locale, structurile economice și contextele socio-politice. Această ambiguitate a definiției creează dificultăți în înțelegerea a ceea ce constituie o întreprindere socială și în stabilirea cadrelor juridice și operaționale necesare pentru sprijinirea acesteia. Drept urmare, recunoașterea, dezvoltarea și creșterea întreprinderilor sociale sunt adesea inconsecvente, afectându-le capacitatea de a accesa resurse, de a-și asigura finanțarea și de a-și construi legitimitatea.

În Italia, conceptul de antreprenoriat social are rădăcini adânci în mișcarea cooperatistă, iar întreprinderile sociale au avut recunoaștere juridică din 1991. Întreprinderile sociale italiene sunt definite de obicei prin urmărirea obiectivelor economice și sociale și funcționează adesea ca cooperative sau organizații non-profit care servesc binelui public. Această lungă istorie a permis Italiei să dezvolte un cadru juridic relativ simplu și cuprinzător pentru întreprinderile sociale, oferindu-le un sprijin substanțial din partea instituțiilor guvernamentale și a societății civile. Cu

toate acestea, chiar și în Italia, persistă dezbateri cu privire la domeniul de aplicare al antreprenoriatului social și la modul de clasificare a întreprinderilor care combină misiunile sociale cu activități orientate spre profit. Modelul italian se învâрте în mare parte în jurul cooperativelor sociale, ceea ce poate limita includerea altor întreprinderi cu orientare socială.

În schimb, Germania prezintă un scenariu mai complex. Deși întreprinderile sociale sunt recunoscute ca factori-cheie care contribuie la statul social, acestea nu sunt definite din punct de vedere juridic ca o categorie separată de întreprinderi. În schimb, acestea sunt adesea integrate în cadre mai largi ale organizațiilor de asistență socială sau ale inițiativelor de inovare socială. Această lipsă a unui cadru juridic specific pentru întreprinderile sociale poate împiedica capacitatea acestora de a primi recunoaștere oficială sau sprijin guvernamental specific. În schimb, antreprenoriatul social în Germania este privit frecvent prin prisma "inovării sociale", subliniind rezolvarea problemelor sociale prin soluții inovatoare, mai degrabă decât concentrându-se pe statutul juridic al întreprinderii în sine. Această interpretare largă poate face dificilă diferențierea întreprinderilor sociale de alte organizații din sectorul non-profit sau al economiei sociale, ceea ce duce la grade diferite de vizibilitate și sprijin.

România și Slovenia, pe de altă parte, se află încă într-un stadiu incipient de elaborare a definițiilor și a cadrelor juridice pentru antreprenoriatul social. Conceptul a câștigat teren în ambele țări, în principal prin politicile și mecanismele de finanțare ale Uniunii Europene, cum ar fi Fondul social european și Inițiativa pentru antreprenoriatul social. România a adoptat o definiție juridică a întreprinderilor sociale în 2015 prin Legea privind economia socială, în timp ce Slovenia a urmat exemplul Legii privind antreprenoriatul social în 2011. Cu toate acestea, în ambele cazuri, aceste definiții sunt relativ restrânse și se axează în principal pe tipuri specifice de întreprinderi sociale, în special pe cele care promovează integrarea profesională a grupurilor marginalizate. Acest domeniu de aplicare limitat poate exclude alte forme de antreprenoriat social care se axează pe durabilitatea mediului, educație sau asistență medicală, restricționând astfel dezvoltarea mai largă a sectorului întreprinderilor sociale.

În plus, provocările legate de definirea antreprenoriatului social depășesc cadrul juridic. Definițiile operaționale, care determină modul în care întreprinderile sociale sunt percepute și sprijinite în practică, variază, de asemenea, foarte mult de la o țară la alta. De exemplu, în Italia, tradiția puternică a implicării civice și a structurilor de cooperare permite întreprinderilor sociale să funcționeze cu o legitimitate ridicată și cu sprijin public. Cu toate acestea, în Germania, accentul operațional pus mai degrabă pe inovarea socială decât pe statutul de întreprindere înseamnă că mulți antreprenori sociali trebuie să navigheze prin mai multe forme și cadre juridice pentru a funcționa în mod eficace. Această lipsă a unei definiții operaționale unificate poate crea obstacole pentru întreprinderile sociale atunci când caută finanțare sau parteneriate, deoarece este posibil ca părțile interesate să nu recunoască sau să nu înțeleagă pe deplin misiunea lor socială.

În România și Slovenia, definițiile operaționale ale antreprenoriatului social sunt încă în evoluție.

Dependența de finanțarea UE a modelat o mare parte a peisajului operațional, multe întreprinderi sociale din aceste țări funcționând mai degrabă ca organizații bazate pe proiecte decât ca întreprinderi durabile pe termen lung. Această dependență de finanțarea externă poate îngreuna capacitatea întreprinderilor sociale de a-și extinde operațiunile sau de a elabora strategii de creștere pe termen lung. În plus, definițiile juridice înguste din ambele țări înseamnă că multe întreprinderi care se angajează în activități benefice din punct de vedere social pot să nu se califice drept întreprinderi sociale în temeiul legislației naționale, limitându-le accesul la sprijinul și recunoașterea necesare pentru a prospera.

Prezentul raport abordează aceste provocări în materie de definire, oferind o analiză comparativă a definițiilor juridice și operaționale ale întreprinderilor sociale din Italia, Germania, România și Slovenia. Prin evidențierea diferențelor în ceea ce privește modul în care antreprenoriatul social este înțeles și reglementat în aceste țări, raportul urmărește să ofere informații cu privire la implicațiile acestor variații pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale. De exemplu, prezența sau absența unei definiții juridice clare poate avea un impact semnificativ asupra capacității unei întreprinderi sociale de a primi stimulente fiscale, subvenții guvernamentale sau recunoaștere publică. În mod similar, definițiile operaționale influențează modul în care întreprinderile sociale sunt percepute de societatea civilă, investitori și consumatori, ceea ce, la rândul său, le afectează capacitatea de a obține finanțare, de a forma parteneriate și de a-și îndeplini misiunile sociale.

În cele din urmă, toate cele patru țări trebuie să se confrunte cu provocarea de a defini antreprenoriatul social în mod consecvent și cuprinzător, deoarece încearcă să construiască ecosisteme de susținere pentru întreprinderile sociale. Lipsa unui cadru comun îngreunează compararea modelelor de întreprinderi sociale între țări sau elaborarea unor politici transfrontaliere care să sprijine creșterea sectorului. În plus, absența unei definiții universal acceptate poate crea bariere pentru antreprenorii sociali care doresc să își extindă operațiunile la nivel internațional sau să colaboreze cu parteneri din alte țări.

În concluzie, provocările definite ale antreprenoriatului social sunt atât o reflectare, cât și o barieră în calea creșterii sale ca sector recunoscut și sprijinit. Analiza comparativă din prezentul raport a cadrelor juridice și operaționale din Italia, Germania, România și Slovenia oferă o perspectivă critică asupra modului în care aceste diferențe modelează dezvoltarea întreprinderilor sociale și sprijinul pe care acestea îl primesc din partea instituțiilor guvernamentale și a societății civile. Prin abordarea acestor provocări, factorii de decizie politică și părțile interesate pot depune eforturi în vederea creării unor medii mai favorabile incluziunii și sprijinirii, care să recunoască întregul potențial al antreprenoriatului social de a stimula inovarea și schimbările sociale.

1.4.3 Ecosisteme de antreprenorat social

Dezvoltarea unui ecosistem solid și de susținere este esențială pentru creșterea și durabilitatea întreprinderilor sociale. Un ecosistem funcțional ajută întreprinderile sociale să supraviețuiască și le

permite să prospere, să își extindă operațiunile și să își maximizeze impactul social. Componentele-cheie ale unui ecosistem de succes al antreprenoriatului social includ un cadru juridic solid, accesul la diverse surse de finanțare, rețele de sprijin și colaborare și o infrastructură educațională vibrantă care promovează următoarea generație de antreprenori sociali. Existența, forța și coordonarea acestor elemente pot influența în mod semnificativ succesul întreprinderilor sociale și capacitatea acestora de a contribui în mod semnificativ la societate.

În Italia, Germania, România și Slovenia, structura și maturitatea ecosistemelor de antreprenoriat social variază foarte mult, reflectând diferite niveluri de sprijin guvernamental, precedente istorice, sensibilizarea publicului și angajamentul civic. Fiecare țară demonstrează caracteristici unice care modelează modul în care întreprinderile sociale funcționează și se dezvoltă, subliniind importanța înțelegerii contextuale în sprijinirea dezvoltării acestor ecosisteme.

Italia reprezintă unul dintre cele mai mature și bine stabilite ecosisteme europene pentru antreprenoriatul social. Țara are o tradiție îndelungată în ceea ce privește întreprinderile sociale, în special sub forma cooperativelor sociale, care sunt recunoscute din punct de vedere juridic și integrate în sistemul italian de protecție socială. De la începutul anilor 1990, Italia dispune de un cadru juridic cuprinzător care recunoaște în mod oficial întreprinderile sociale, acordându-le acces la diverse beneficii, inclusiv scutiri fiscale și oportunități de finanțare. La nivel național și regional, guvernul italian joacă un rol activ în sprijinirea întreprinderilor sociale, oferind granturi, subvenții și resurse pentru consolidarea capacităților.

Acest sprijin juridic și guvernamental este completat în continuare de o rețea puternică de organizații civice, cooperative și fundații care oferă mentorat, formare și sprijin financiar pentru întreprinderile sociale. Aceste rețele îi ajută pe antreprenorii sociali să navigheze prin complexitatea funcționării întreprinderilor conduse social, menținând în același timp sustenabilitatea financiară. În plus, infrastructura educațională bine dezvoltată a Italiei include numeroase instituții de învățământ superior care oferă programe și cursuri specializate în antreprenoriatul social, consolidând și mai mult capacitatea țării de a produce antreprenori sociali calificați, capabili să abordeze în mod inovator provocările societale.

Deși Germania nu dispune de o definiție juridică specifică pentru întreprinderile sociale, ecosistemul său este totuși solid, în mare parte datorită tradiției sale puternice de implicare civică și accentului pus pe inovarea socială. Întreprinderile sociale din Germania operează adesea în cadrul mai larg al organizațiilor de asistență socială, care au rădăcini istorice adânci în țară. Aceste organizații, fundații și rețele de inovare socială oferă sprijin esențial întreprinderilor sociale, în special în ceea ce privește accesul la finanțare, mentorat și colaborare.

Ecosistemul german pentru antreprenoriatul social este puternic axat pe inovare, multe întreprinderi sociale aliniindu-și misiunile la provocările sociale emergente, cum ar fi schimbările climatice, migrația și incluziunea digitală. Deși nu există un cadru juridic unificat pentru întreprinderile

sociale, acest lucru nu a împiedicat creșterea sectorului. În schimb, întreprinderile sociale din Germania utilizează structurile existente în cadrul statului social și participă la inițiative mai ample de inovare socială. Guvernele federale și regionale joacă, de asemenea, un rol în oferirea de programe și inițiative de finanțare care sprijină întreprinderile sociale, în special în domenii legate de durabilitate și coeziune socială.

În plus, instituțiile academice din Germania oferă din ce în ce mai multe programe și resurse dedicate antreprenoriatului social. De exemplu, Academia de Antreprenoriat Social din München oferă oportunități de educație, incubare și creare de rețele pentru antreprenorii sociali aspiranți, în timp ce alte universități integrează antreprenoriatul social în programele de afaceri și inovare. Aceste eforturi asigură faptul că următoarea generație de antreprenori sociali germani are competențele și cunoștințele necesare pentru a aborda probleme societale complexe.

Antreprenoriatul social este un concept relativ nou în România și Slovenia, iar ecosistemele din ambele țări sunt încă în curs de dezvoltare. Creșterea întreprinderilor sociale în aceste țări a fost determinată în mare măsură de politicile și finanțarea Uniunii Europene, în special prin intermediul Fondului social european (FSE) și al Inițiativei pentru antreprenoriatul social. În timp ce România și Slovenia au adoptat cadre juridice pentru întreprinderile sociale – România în 2015 prin Legea privind economia socială și Slovenia în 2011 prin Legea privind antreprenoriatul social – aceste cadre au încă un domeniu de aplicare restrâns și se axează în principal pe întreprinderile sociale de integrare profesională (WISE). Prin urmare, alte forme de antreprenoriat social, cum ar fi cele care abordează probleme de mediu sau de sănătate, pot întâmpina dificultăți în obținerea recunoașterii formale sau a accesului la resurse.

Ecosistemul antreprenoriatului social din ambele țări rămâne în mare măsură dependent de finanțarea bazată pe proiecte, în special din surse ale UE. Această dependență de finanțarea externă poate crea provocări pentru sustenabilitatea pe termen lung a întreprinderilor sociale, deoarece multe dintre acestea întâmpină dificultăți în a obține sprijin financiar continuu după încheierea proiectelor finanțate de UE. În plus, sensibilizarea publicului și sprijinul guvernamental pentru antreprenoriatul social sunt relativ limitate în România și Slovenia, ceea ce limitează și mai mult dezvoltarea unui ecosistem mai dinamic.

Cu toate acestea, în ciuda acestor provocări, există semne promițătoare de creștere. România și Slovenia au înregistrat o creștere a educației antreprenoriale sociale, universitățile începând să ofere cursuri și programe care introduc studenții în domeniu. În Slovenia, de exemplu, Universitatea din Ljubljana și alte instituții au dezvoltat cursuri axate pe antreprenoriatul social, contribuind la creșterea gradului de conștientizare și la consolidarea capacităților. În plus, rețelele emergente de întreprinderi sociale, incubatoare și acceleratoare încep să ofere sprijinul atât de necesar sub formă de mentorat, formare și resurse.

Acest raport va explora componentele-cheie ale ecosistemelor de antreprenoriat social din Italia,

Germania, România și Slovenia, oferind perspective asupra modului în care aceste ecosisteme pot fi consolidate pentru a sprijini mai bine întreprinderile sociale. Printre recomandările-cheie pentru îmbunătățirea acestor ecosisteme se numără:

1. *Extinderea recunoașterii juridice și a cadrului juridic:* Țări precum Germania, România și Slovenia au nevoie de cadre juridice mai cuprinzătoare care să recunoască spectrul mai larg al antreprenoriatului social și să meargă dincolo de întreprinderile sociale de integrare în muncă. Astfel de cadre ar oferi întreprinderilor sociale un acces mai larg la finanțare, stimulente fiscale și recunoaștere publică, stimulând creșterea și durabilitatea acestora.
2. *Diversificarea surselor de finanțare:* Deși finanțarea UE a avut un rol esențial în creșterea întreprinderilor sociale, în special în România și Slovenia, este necesar să se diversifice sursele de finanțare pentru a asigura sustenabilitatea pe termen lung. Guvernele naționale și regionale ar trebui să exploreze noi mecanisme de finanțare, cum ar fi obligațiunile cu impact social sau parteneriatele public-privat, pentru a oferi întreprinderilor sociale un sprijin financiar mai stabil și mai diversificat.
3. *Construirea unor rețele și sisteme de sprijin mai puternice:* Colaborarea și crearea de rețele sunt esențiale pentru succesul întreprinderilor sociale. Guvernele, universitățile și organizațiile societății civile ar trebui să consolideze rețelele care conectează antreprenorii sociali cu mentorii, investitorii și alte părți interesate esențiale. Incubatoarele și acceleratoarele special concepute pentru întreprinderile sociale pot oferi un sprijin vital, ajutându-le să își extindă și să își sporească impactul.
4. *Îmbunătățirea educației și consolidarea capacităților:* Universitățile joacă un rol esențial în dezvoltarea viitorilor antreprenori sociali. Extinderea educației în domeniul antreprenoriatului social la nivelul instituțiilor de învățământ superior din toate cele patru țări este esențială pentru cultivarea competențelor și a mentalității necesare pentru inovarea socială. În plus, oferirea de programe continue de dezvoltare profesională și de consolidare a capacităților pentru antreprenorii sociali existenți va consolida și mai mult ecosistemul.
5. *Sensibilizarea publicului și implicarea guvernamentală:* România și Slovenia, în special, trebuie să sensibilizeze publicul cu privire la importanța antreprenoriatului social. Guvernele ar trebui, de asemenea, să sprijine în mod activ întreprinderile sociale prin inițiative politice, programe de finanțare și strategii de achiziții publice care acordă prioritate impactului social.

Prin abordarea acestor provocări și oportunități, țările participante pot crea ecosisteme mai favorabile și mai reziliente pentru antreprenoriatul social. Prin cadre juridice consolidate, mecanisme de finanțare diversificate, rețele solide de sprijin și oportunități educaționale extinse, întreprinderile sociale din Italia, Germania, România și Slovenia vor fi mai bine poziționate pentru a contribui la schimbări sociale semnificative.

1.5 Invitație de a continua explorarea

Introducerea acestui raport de sinteză pregătește terenul pentru o explorare mai profundă a

antreprenoriului social în învățământul superior din Italia, Germania, România și Slovenia. Analizând componentele esențiale ale antreprenoriului social, inclusiv definițiile, ecosistemele și oportunitățile educaționale, acest raport își propune să ofere informații valoroase pentru educatori, factorii de decizie politică și antreprenorii sociali deopotrivă. Pe măsură ce continuați să citiți, veți descoperi comparații detaliate ale modului în care a evoluat antreprenoriul social în aceste țări, ale modului în care cadrele juridice modelează oportunitățile pentru întreprinderile sociale și ale rolului esențial pe care îl joacă instituțiile de învățământ superior în promovarea inovării sociale.

Capitolele următoare oferă o înțelegere aprofundată a provocărilor și oportunităților din fiecare țară și recomandări practice care pot ghida dezvoltarea unor ecosisteme mai puternice de antreprenorat social. Indiferent dacă lucrați în domeniul academic și doriți să includeți antreprenoriul social în curriculumul dvs., un factor de decizie la nivel politic sau administrativ care vizează consolidarea sistemelor de sprijin pentru întreprinderile sociale sau un antreprenor social aspirant dornic să aibă un impact, acest raport va oferi cunoștințele și instrumentele cuprinzătoare necesare pentru a avansa în domeniu.

Vă invităm să continuați să citiți și să explorați perspectivele promițătoare de viitor al antreprenoriului social în Europa. Înțelegând abordările diverse și recunoscând importanța unei strategii unificate, putem ajuta împreună următoarea generație de antreprenori sociali să aducă schimbări sociale semnificative.

2 O definiție comparativă a antreprenoriatului social

În prezent, nu există un acord cu privire la o definiție unică a antreprenoriatului social în cele patru țări participante la proiect: Italia, Germania, România și Slovenia. Definițiile utilizate au apărut în fiecare țară în raport cu fiecare istorie locală a asociațiilor de asistență socială și, mai recent, cu Inițiativa Uniunii Europene privind antreprenoriatul social (2011)¹. Studiile disponibile fac distincție între definițiile juridice ale „antreprenoriatului social” și „întreprinderilor sociale”, pe de o parte, și definițiile operaționale ale conceptului, pe de altă parte. Cercetătorii au observat că, uneori, definițiile juridice ale termenului „antreprenoriat social” nu includ toate formele de întreprinderi sociale care există în practică. În prezentul raport, accentul se va pune pe definițiile operaționale mai ample.

Dintre cele patru țări analizate, gradul de acceptare a conceptului de „întreprindere socială” în Italia este printre cele mai ridicate din Europa². Conceptul a fost introdus acolo mai devreme decât în altă parte³. Din punct de vedere juridic, aceasta a fost inventată deja în 1991 ca „cooperativă socială”. Inițiativele de antreprenoriat social au fost impulsionate de tradiția angajamentului civic care datează din perioada de dinainte de Primul Război Mondial și uneori legată de cultura catolică și religioasă.

În Germania, o altă țară cu o puternică tradiție de implicare civică, termenul „întreprindere socială” nu este utilizat în mod obișnuit din cauza instituțiilor tradiționale de asistență socială care constituie coloana vertebrală a economiei sociale germane⁴. Noua strategie națională pentru întreprinderile sociale din 2023 utilizează în schimb termenii „inovare socială” și „întreprindere pentru binele comun”⁵.

Conceptele de „antreprenoriat social” și „întreprindere socială” sunt mai noi în Slovenia și România. Ei privesc conceptul prin moștenirea lor istorică de apartenență timp de aproape jumătate de secol la un regim politic socialist (Slovenia) și, respectiv, la un regim politic comunist

¹ Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report, p. 28, available at: <https://www.european-microfinance.org/sites/default/files/document/file/Social%20enterprises%20and%20their%20ecosystems%20in%20Europe.%20Comparative%20synthesis%20report.pdf>.

² Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe..., p. 35.

³ Borzaga, Carlo (2020): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Italy, p. 10, available at: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16380&langId=en>.

⁴ Göler von Ravensburg, Nicole; Gorgi Krlev (2018): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Germany, p. 37, <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20563&langId=en>

⁵ Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Protection, Federal Ministry of Education and Research (eds.) (2023): Nationale Strategie für Soziale Innovationen und Gemeinwohlorientierte Unternehmen.

(România).

În România, întreprinderile sociale au fost definite din punct de vedere juridic în 2015 prin Legea nr. 219/2015 privind economia socială și sunt legate în mod indisolubil de aceasta⁶. Întreprinderile sociale din România trebuie să îndeplinească mai multe criterii specifice care vor fi discutate mai jos. Conceptul este acceptat din punct de vedere politic și juridic; cu toate acestea, se bucură de o înțelegere restrânsă, cu accent pe integrarea în muncă. O cauză principală ar putea fi delimitarea formelor antreprenoriale sociale actuale, cum ar fi cooperativele, de cooperativele din perioada comunistă. Prin urmare, începând din 1990, cooperativele au fost percepute ca aparținând „vechiului sistem” care trebuia depășit⁷. Astfel, auto-recunoașterea întreprinderilor sociale în România este încă destul de slabă⁸.

În Slovenia, primul cadru juridic pentru definirea antreprenoriatului social a fost Legea privind antreprenoriatul social (2011), creată în conformitate cu Legea europeană privind antreprenoriatul social (2011, modificată în 2018), adoptată de Uniunea Europeană⁹. Cu toate acestea, această lege a împiedicat anumite organizații tradiționale – cum ar fi centrele de ocupare a forței de muncă și întreprinderile pentru persoanele cu handicap – să se înregistreze ca întreprinderi sociale¹⁰. Acest exemplu arată că definițiile juridice ale conceptului sunt uneori mai restrânse decât definițiile operaționale ale întreprinderilor sociale existente în cele patru țări.

Toate țările participante, Italia, România și Germania, au făcut referire la Legea europeană privind antreprenoriatul social atunci când și-au definit sau actualizat cadrul juridic privind antreprenoriatul social.

2.1 Cele trei dimensiuni cheie ale întreprinderilor sociale

Actul privind antreprenoriatul social al Comisiei Europene (2011), care este inclus în cadrul de definire a antreprenoriatului social în toate cele patru țări discutate aici, a introdus un concept operațional de întreprindere socială, referindu-se la trei dimensiuni-cheie. Conform acestei concepții, întreprinderile sociale desfășoară activități comerciale (dimensiune antreprenorială/economică) pentru a realiza un bun comun social sau societal (dimensiune socială)

⁶ Lambru, Mihaela; Claudia Petrescu (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Romania, p 18, available here: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20959&langId=en> .

⁷ Lambru, Mihaela; Claudia Petrescu (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Romania, p. 16.

⁸ Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe..., p. 35.

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0682>.

¹⁰ Rakar, Tatjana; Zinka Kolarič (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Slovenia, p. 35, available here: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21575&langId=en> .

și au un sistem de organizare sau de proprietate care reflectă misiunea lor (dimensiunea guvernăță-prorietate inclusivă)¹¹.

Multe definiții ale întreprinderii sociale se bazează pe aceste trei dimensiuni-cheie. Acestea sunt reprezentate mai jos:

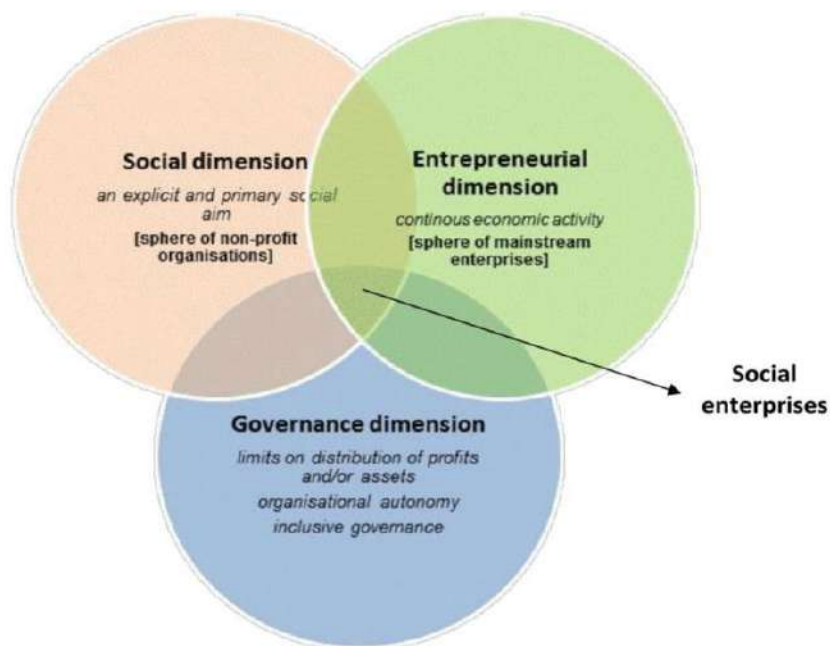

Fig. 1 Trei dimensiuni ale unei întreprinderi sociale¹²

Întreprinderile sociale pot îndeplini cele trei dimensiuni – antreprenorială, socială și de guvernăță – în moduri diferite. Interacțiunea dintre cele trei dimensiuni este cea care determină dacă organizațiile se califică drept întreprinderi sociale¹³.

¹¹ Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe..., p. 38.

¹² https://www.researchgate.net/figure/The-three-dimensions-of-a-social-enterprise_fig5_347840753.

¹³ Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe..., p. 30f. Următoarele paragrafe referitoare la cele trei dimensiuni ale întreprinderilor sociale se bazează pe prezentul raport.

2.1.1 Dimensiunea antreprenorială

Întreprinderile sociale sunt unități de producție care aparțin pe deplin universului întreprinderilor. Dimensiunea antreprenorială separă întreprinderile sociale de sectorul public, precum și de organizațiile tradiționale non-profit. Spre deosebire de organizațiile non-profit tradiționale, care se bazează de obicei pe donații și granturi, întreprinderile sociale participă la schimburile de piață. Întrucât succesul întreprinderilor sociale în atingerea obiectivelor lor statutare depinde într-o măsură considerabilă de generarea de venituri financiare durabile, acestea trebuie să își asume un nivel semnificativ de risc economic. Cu toate acestea, spre deosebire de întreprinderile convenționale, întreprinderile sociale se bazează pe o combinație de resurse: activități de voluntariat, donații și subvenții în plus față de veniturile obținute, care sunt generate fie de vânzarea de bunuri și servicii către clienți privați, fie de furnizarea de servicii de interes general pe baze contractuale publice. Sursele de venit ale întreprinderii sociale trebuie să fie durabile. În plus, se așteaptă ca întreprinderile sociale să aibă o abordare inovatoare pentru a-și atinge obiectivele statutare.

2.1.2 Dimensiunea socială

Întreprinderile sociale urmăresc primul și cel mai important obiectiv de rezolvare a unei probleme sociale (de natură socială / ecologică). Acest lucru îi diferențiază de afacerile tradiționale. Scopul social explicit urmărit trebuie să fie definit în mod clar la nivel statutar. Produsele și serviciile furnizate și/sau procesele de producție și alocare trebuie să fie, de asemenea, „sociale” și să genereze beneficii directe pentru întreaga comunitate sau pentru grupuri specifice de persoane defavorizate.

Ceea ce este definit drept „social” se poate schimba în timp și uneori diferă de la o țară la alta. Definiția conceptului „social” trebuie să fie în concordanță cu evoluția nevoilor care apar într-o societate, cu organizarea statului social (furnizarea de servicii publice) și cu evoluțiile sale istorice. Prin urmare, întreprinderile sociale pot furniza o gamă largă de bunuri și servicii de interes general. În funcție de diversitatea nevoilor nesatisfăcute care pot apărea la nivel local în diferite țări și contexte, setul de servicii furnizate poate cuprinde bunăstarea, sănătatea, serviciile educaționale, culturale, utilitățile (de exemplu, alimentarea cu apă, gaz, energie electrică) și abordarea unei multitudini de provocări societale.

2.1.3 Dimensiunea „governanță”

Pentru a asigura supremația scopului social și pentru a evita devierea misiunii (păstrându-și obiectivele de impact ancorate), întreprinderile sociale trebuie să aibă limite de distribuire a profitului și a bogăției. Ele implică, de asemenea, o cultură de conducere integrativă, care este participativă și cu procese democratice de luare a deciziilor.

De exemplu, părțile interesate își pot spori participarea la conceperea unor soluții adecvate la problemele societale ridicate. În funcție de tipul de întreprindere socială, drepturile de proprietate și puterea de control pot fi atribuite unei singure categorii de părți interesate (utilizatori sau lucrători) sau mai multor categorii simultan – dând astfel naștere unui activ de proprietate multipartit. Pe lângă faptul că devin membri cu drepturi depline, părțile interesate pot fi numite în organele de conducere ale întreprinderii. În mod alternativ, utilizatorilor și lucrătorilor li se poate oferi posibilitatea de a-și face auzită vocea prin promovarea participării lor în cadrul comitetelor speciale.

Constrângerea distribuției non-profit poate fi operaționalizată în diferite moduri, printr-o serie de combinații anuale sau pe tot parcursul vieții. Constrângerea privind distribuția non-profit poate fi adresată fie membrilor întreprinderii sociale, fie părților interesate. Acesta poate fi total, în care este admisă orice distribuire a profiturilor, sau parțial, în care dividendele pentru capitalul de risc furnizate de membri sunt plafonate la o rată specificată. În unele cazuri, se introduc restricții și/sau praguri privind remunerarea cadrelor de conducere și a lucrătorilor, pentru a se evita distribuirea indirectă a profiturilor. Constrângerea distribuției parțiale este mai coerentă cu natura antreprenorială a întreprinderii sociale, deoarece stimulează investitorii să angajeze capital și să sprijine creșterea economică a întreprinderii. De asemenea, constrângerea de distribuție parțială nu își pierde rolul atât timp cât este consolidată prin participarea părților interesate relevante și este susținută de o blocare a activelor. Blocarea activelor împiedică distribuirea către proprietari a activelor, inclusiv a profiturilor sau a altor excedente, terenuri sau clădiri, deținute de întreprinderea socială, protejând astfel beneficiul public urmărit de întreprinderea socială în cazul dizolvării sale. Este demn de remarcat faptul că constrângerea non-profit și blocarea activelor contribuie împreună la garantarea faptului că resursele sunt utilizate în interesul altor părți interesate decât investitorii și asigură supraviețuirea întreprinderii sociale în efortul său de a urmări obiective sociale explicite în timp.

Tradiția economiei sociale a contribuit în majoritatea țărilor la pregătirea terenului pentru apariția întreprinderilor sociale prin punerea la dispoziție a unei varietăți de forme organizaționale care sunt adecvate pentru utilizarea de către întreprinderile sociale. Multe întreprinderi sociale utilizează în continuare forme juridice ale economiei sociale – uneori adaptate – cum ar fi cooperative, asociații sau fundații.

Principala diferență dintre conceptul de organizații ale economiei sociale și cel de întreprinderi sociale este că primele promovează în principal interesele membrilor lor (cum ar fi cooperativele tradiționale), având astfel doar un impact indirect asupra comunității în general. În schimb, întreprinderile sociale urmăresc un obiectiv social explicit în interesul comunității (cum ar fi furnizarea de servicii de interes general sau facilitarea integrării profesionale).

În secțiunea următoare, definițiile predominante ale antreprenoriatului social în cele patru țări participante la proiect, Italia, Germania, România și Slovenia, vor fi discutate în contextul economiei sociale și al definiției-cadru a antreprenoriatului social de către Uniunea Europeană,

inclusiv cele trei dimensiuni-cheie ale conceptului. Scopul este de a găsi asemănări și particularități ale conceptelor de antreprenoriat social în fiecare țară participantă.

2.2 Definiții concurente ale antreprenoriatului social în Italia, Germania, România și Slovenia

În timp ce în Italia și Germania practicile antreprenoriatului social sunt înrădăcinate în sistemele de protecție socială ale țărilor, în România și Slovenia întreprinderile sociale au avut nevoie de stimulente din partea fondurilor sociale europene și de trimiteri directe la Legea privind antreprenoriatul social (2011) a Comisiei Europene pentru a se dezvolta. În ceea ce privește Legea UE privind antreprenoriatul social (2011), primele legi din România și Slovenia care stabilesc cadrul pentru antreprenoriatul social și definesc întreprinderile sociale au fost adoptate în 2011 (Slovenia) și 2015 (România). În Italia, legea care definește antreprenoriatul social este mai veche decât în alte țări europene. Cu toate acestea, legislația privind întreprinderile sociale a fost actualizată și ajustată pentru a se încadra în cadrul stabilit de Actul european privind antreprenoriatul social. În Germania, nu există încă o lege care să definească întreprinderile sociale, deoarece acestea sunt cuprinse în diferite legi care reglementează corporațiile. Cu toate acestea, Germania a elaborat în 2023 o strategie națională pentru întreprinderile sociale.

Înțelegerea antreprenoriatului social în fiecare dintre cele patru țări este discutată mai jos.

2.2.1 Italia

În Italia, definiția antreprenoriatului social este strâns legată de dezvoltarea sistemului său de protecție socială. Primele inițiative privind întreprinderile sociale au fost dezvoltate la sfârșitul anilor 1970, într-o perioadă de creștere a șomajului și ca răspuns la incapacitatea statului social italian de a găsi soluții la problemele economice apărute. Grupurile catolice au jucat un rol-cheie în sprijinirea dezvoltării de noi inițiative. Activiștii, inspirați de angajamentul religios sau civic, au devenit promotorii unor noi inițiative ascendente menite să promoveze drepturile grupurilor sociale vulnerabile. Printre primele astfel de organizații nou înființate s-au numărat „cooperativele de solidaritate socială” care vizează furnizarea de servicii sociale și integrarea persoanelor defavorizate pe piața muncii.

Prima lege italiană care recunoaște proiectele sociale drept „cooperative sociale” a fost adoptată în 1991. Un cadru juridic mai general pentru reglementarea organizațiilor non-profit a fost introdus în 2005-2006, creând categoria juridică de "întreprindere socială". De-a lungul anilor, noua legislație a introdus în 2016-2017 schimbări-cheie și a oferit un cadru comun pentru întreprinderile sociale și organizațiile neguvernamentale din sectorul terțiar.

În Italia, există două forme de întreprinderi sociale recunoscute din punct de vedere juridic –

cooperativele sociale și întreprinderile sociale.

În conformitate cu legislația italiană, „cooperativele sociale” sunt cooperativele care urmăresc interesele generale ale comunității și integrarea socială a cetățenilor prin: (a) gestionarea serviciilor sociale, de sănătate și educaționale sau (b) activități care sprijină crearea de locuri de muncă pentru persoanele defavorizate. Primul tip de organizații care aparțin cooperativelor sociale constă în organizații care desfășoară numai activitățile descrise la litera (a). Acestea sunt etichetate drept „cooperative sociale de tip A”. Al doilea tip de cooperative sociale desfășoară numai activitățile menționate la litera (b), cum ar fi integrarea profesională a persoanelor defavorizate, cum ar fi persoanele cu handicap fizic sau mental¹⁴. Această clasificare se aplică și întreprinderilor sociale din celelalte țări participante.

Din punct de vedere juridic, următoarele categorii de organizații sunt considerate întreprinderi sociale în Italia (de tip A sau B):

1. cooperative sociale
2. asociații și fundații antreprenoriale
3. Societăți cu răspundere limitată
4. cooperative tradiționale și societăți de ajutor reciproc

Ca urmare a legislației complexe privind antreprenoriatul social din Italia, economia socială este foarte dezvoltată aici.

La nivel național, Ministerul Muncii și Politicilor Sociale este responsabil pentru politicile economiei sociale. În numele său, Consiliul Național al Sectorului Terțiar promovează, dezvoltă și sprijină organizațiile din Sectorul Terțiar cu activități, proiecte și inițiative în țară.

Cu toate acestea, economia socială nu este sprijinită în mod egal în fiecare regiune. Modalitățile de sprijin adoptate la nivel regional și local s-au schimbat în timp, în funcție de obiectivele urmărite de fiecare regiune. Acestea variază de la subvenții la înființare la măsuri de sprijinire a consolidării financiare, de la investiții la sprijin pentru formare¹⁵.

¹⁴ Traversi, Marco (2019): The Italian Ecosystem for Social Enterprises, available here: https://www.pja2001.eu/wp-content/uploads/2020/06/1-Marco-Traversi_THE-ITALIAN-ECOSYSTEM-FOR-SOCIAL-ENTERPRISES.pdf.

¹⁵ https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/my-country/italy_en#condiții-cadru-și-ecosistem-social-economic.

2.2.2 Germania

Întreprinderile sociale din Germania sunt înrădăcinate în sistemul de protecție socială¹⁶. Organizațiile non-profit care furnizează servicii sociale au existat din timpuri medievale în Germania. Cu toate acestea, în prezent nu există o definiție oficială a conceptului de „întreprinderi sociale” sau de „economie socială”, deși în 2023 a fost publicată o strategie-cadru națională pentru „inovații sociale” și „întreprinderi pentru binele comun”¹⁷. În consecință, în Germania nu există o legislație specifică privind întreprinderile sociale. Întreprinderile sociale sunt cuprinse în legi care definesc alte categorii de organizații corporative, asociații, organizații de asistență socială sau non-profit.

Deși nu există o definiție juridică a întreprinderilor sociale, Ministerul Federal al Economiei și Energiei a abordat conceptul 2016 evidențiind următoarele trei dimensiuni:

1. urmărirea unei misiuni sociale,
2. Antreprenoriat pentru sustenabilitate,
3. o contribuție la coeziunea socială.

În plus, este specific pentru întreprinderile sociale să se bazeze pe diverse surse de finanțare, inclusiv granturi din partea fundațiilor și donații, potrivit Ministerului Federal al Economiei și Energiei. În plus, aplicarea blocării activelor sau a profitului nu este predominantă în Germania. Astfel, conceptul de întreprinderi sociale din Germania rămâne influențat de apropierea sa de abordarea economiei sociale.

Un aspect specific al concepției germane privind antreprenoriatul social este că aceasta nu subliniază dimensiunea-cheie a UE a guvernantei din definiția operațională prevăzută de Legea privind antreprenoriatul social (2011). În plus, conceptul german pune accentul pe tema inovării („inovare socială”), spre deosebire de definiția UE.

Conform definiției operaționale a întreprinderii sociale, următoarele tipuri de organizații germane pot fi considerate întreprinderi sociale:

1. asociații civice – asociații înregistrate („eingetragener Verein”).
2. organizațiile de asistență socială („Wohlfartsorganisationen”) – constituie coloana vertebrală a economiei sociale germane.
3. fundații operaționale („Stiftungen”)
4. cooperative sociale („Genossenschaften”)

¹⁶ Göler von Ravensburg, Nicole; Gorgi Krlev (2018): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Germany.

¹⁷ Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Protection, Federal Ministry of Education and Research(eds.) (2023): Nationale Strategie für Soziale Innovationen und Gemeinwohlorientierte Unternehmen.

5. asociații de asigurare mutuală
6. întreprinderile sociale de integrare profesională (WISE) – împărțite în două categorii: întreprinderi pentru incluziunea persoanelor cu handicap și întreprinderi pentru persoanele cu alte dezavantaje permanente pe piața forței de muncă.
7. întreprinderile sociale – cu un accent special pe „inovarea socială”.
8. întreprinderi din vecinătate și comunitare

Întreprinderile sociale din Germania au o gamă relativ largă de forme juridice în care să funcționeze. Cu toate acestea, activitatea lor economică nu trebuie să depășească un anumit nivel al veniturilor mici. Întreprinderile sociale beneficiază de un statut de interes public care nu este acordat întreprinderilor convenționale și care conduce la deduceri sau scutiri fiscale. Există mai multe forme juridice de societăți disponibile: asociație înregistrată, întreprindere individuală, societate civilă, societate cu răspundere limitată, societate cu răspundere limitată, societate pe acțiuni (*company privat/public limited by shares*), cooperativă (înregistrată), societăți mutuale și fundație.

2.2.3 România

În România, întreprinderile sociale se află într-un stadiu incipient de dezvoltare.¹⁸ Istoria antreprenoriatului social este relativ recentă aici, deoarece conceptul a fost definit din punct de vedere juridic în 2015 prin adoptarea Legii nr. 210/2015 privind economia socială.

Conceptul de întreprindere socială a fost introdus în România după 2005, cu puțin timp înainte de aderarea la UE. Elaborarea legislației privind întreprinderile sociale este strâns legată de tendințele și politicile europene în acest domeniu.

Evoluția recentă a conceptului de „întreprindere socială” în România este strâns legată de dezvoltarea conceptului de „economie socială”. Întreprinderile sociale sunt incluse în Legea privind economia socială (Legea nr. 219/2015). Definiția juridică a întreprinderilor sociale se concentrează asupra scopului lor, în principal ca vehicule pentru angajarea grupurilor vulnerabile. Alte întreprinderi sociale care urmăresc obiective diferite nu sunt în mare parte incluse.

În conformitate cu Legea 2019/2015 privind economia socială, întreprinderile sociale trebuie să îndeplinească mai multe criterii specifice:

1. Prioritatea obiectivelor sociale față de profit
2. solidaritate și responsabilitate colectivă
3. guvernare democratică

¹⁸ Lambru, Mihaela; Claudia Petrescu (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Romania.

4. alocarea celei mai mari părți a profitului pentru a susține obiectivul social și rezerva statutară

Legea privind întreprinderile sociale este destul de restrictivă și nu recunoaște pe deplin toate categoriile de întreprinderi sociale care își desfășoară activitatea în România. În conformitate cu definiția operațională a UE (2011), acestea sunt:

1. asociații și fundații care desfășoară activități economice și urmăresc obiective de interes general
2. întreprinderi sociale de inserție profesională, inclusiv ateliere protejate și întreprinderi de inserție socială;
3. asociațiile de ajutor reciproc ale pensionarilor;
4. cooperativele care urmăresc obiective de interes general.

În plus, Legea privind întreprinderile sociale face distincție între întreprinderile sociale și întreprinderile de inserție socială nou definite. În timp ce toate întreprinderile sociale trebuie să acorde prioritate obiectivelor sociale în detrimentul profitului, un criteriu specific pe care întreprinderile de inserție socială trebuie să îl îndeplinească este acela că peste 30 % din angajații lor trebuie să aparțină unor grupuri vulnerabile.

Legea privind întreprinderile sociale recunoaște din punct de vedere juridic întreprinderile sociale, dar nu oferă niciun sprijin sau stimulare fiscală în plus față de legile deja existente privind reglementările fiscale pentru asociații, cooperative și alte forme de întreprinderi sociale reale.

2.2.4 Slovenia

La fel ca în România, în Slovenia, recunoașterea conceptului de „întreprindere socială” este strâns legată de politicile și stimulentele stabilite de Uniunea Europeană¹⁹.

Conceptul de întreprindere socială a apărut pentru prima dată în Slovenia în contextul proiectelor-pilot ale Fondului social european (FSE) lansate în 2009 pentru a sprijini dezvoltarea întreprinderilor sociale.

Legea privind antreprenoriatul social a introdus statutul și definiția întreprinderilor sociale în 2011. Documentul a definit diferitele forme de asociații, cooperative, organizații non-profit și alte forme de inițiative sociale deja existente în țară. Doar câteva forme de întreprinderi sociale au fost recent înființate prin Legea privind antreprenoriatul social. Cu toate acestea, actul se concentrează mai degrabă asupra întreprinderilor sociale ca întreprinderi. Această definiție a împiedicat anumite organizații tradiționale – cum ar fi centrele de ocupare a forței de muncă și întreprinderile pentru persoanele cu handicap – să se înregistreze ca întreprinderi sociale.

¹⁹ Rakar, Tatjana; Zinka Kolarič (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Slovenia.

Cu toate acestea, în legislația slovenă, întreprinderile sociale nu există ca formă juridică formală. Legea definește întreprinderea socială ca o calificare, ceea ce înseamnă că întreprinderea socială nu este definită ca o formă organizatorică juridică obligatorie. În conformitate cu Legea privind antreprenoriatul social, organizațiile se înființează prin intermediul uneia dintre formele juridice formale ale organizațiilor non-profit (cum ar fi asociațiile, institutele și fundațiile private), cooperativele sau societățile cu răspundere limitată. La cerere suplimentară și prin îndeplinirea criteriilor pentru întreprinderile sociale, organizațiile pot obține statutul de întreprinderi sociale.

La fel ca în România, definiția juridică a întreprinderilor sociale nu cuprinde toate organizațiile existente care urmăresc obiective sociale și care îndeplinesc cele trei dimensiuni definite de Inițiativa europeană pentru antreprenoriatul social (2011) – dimensiunea socială, dimensiunea de guvernanță și dimensiunea antreprenorială.

Legea privind antreprenoriatul social a fost modificată în 2018 în Slovenia, în conformitate cu discursul european privind întreprinderile sociale. Acesta a prezentat întreprinderile sociale într-un context mai larg al „economiei sociale”. În plus, conceptul de „economie socială” a fost definit pentru prima dată. În conformitate cu Legea modificată privind antreprenoriatul social, economia socială ca „economie, care este compusă din întreprinderi sociale, cooperative, întreprinderi pentru persoanele cu handicap, centre de ocupare a forței de muncă, organizații neguvernamentale (asociații, institute, fundații) care nu sunt înființate exclusiv cu scopul de a obține profit, operează în beneficiul membrilor lor, al utilizatorilor sau al societății în general și produc produse și servicii comerciale sau necomerciale”²⁰.

Modificarea Legii privind antreprenoriatul social a definit în continuare întreprinderile sociale și antreprenoriatul social în 2018. O întreprindere socială este definită ca fiind o „entitate juridică fără scop lucrativ, care dobândește statutul de întreprindere socială și poate fi o asociație, un institut, o fundație, o întreprindere, o cooperativă, o cooperativă europeană sau o altă entitate juridică de drept privat, care nu este înființată cu unicul scop de a genera profit și nu distribuie active sau profitul generat sau veniturile excedentare față de cheltuieli.” Antreprenoriatul social este perceput ca o „performanță permanentă a activităților antreprenoriale cu producția și vânzarea de produse sau furnizarea de servicii pe piață pentru care generarea de profit nu este un obiectiv principal al activității antreprenoriale, dar obiectivul principal este obținerea de impacturi sociale”²¹. Această definiție a antreprenoriatului social urmează îndeaproape dimensiunile stabilite prin definiția sa de către Comisia Europeană în cadrul Inițiativei pentru antreprenoriatul social. În plus, acesta descrie în mod explicit impactul social ca fiind un obiectiv esențial al antreprenoriatului social. În acest caz, Legea slovenă privind antreprenoriatul social se apropie de înțelegerea germană a conceptului, care pune accentul, de asemenea, pe impactul obținut. În plus, majoritatea întreprinderilor sociale

²⁰ Rakar, Tatjana; Z. Kolarič (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Slovenia, p. 29.

²¹ Rakar, Tatjana; Z. Kolarič (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Slovenia, p. 30.

recunoscute din punct de vedere juridic îndeplinesc dimensiunea antreprenorială a definiției operaționale a întreprinderilor sociale stabilite în Legea UE privind antreprenoriatul social (2011) ca organizații orientate spre piață.

În conformitate cu Legea privind antreprenoriatul social din Slovenia, întreprinderile sociale pot lua, din punct de vedere juridic, următoarele forme:

1. Societăți cu răspundere limitată
2. asociații
3. cooperativelor
4. institute private
5. fundații

În plus, există anumite tipuri de întreprinderi sociale care nu sunt incluse în Legea privind antreprenoriatul social, care reprezintă întreprinderi sociale de facto:

1. Companii pentru persoane cu dizabilitati
2. Centre de ocupare a forței de muncă

Aceste tipuri aparțin categoriei WISE – Întreprinderi sociale de inserție profesională și întreprinderi sociale de inserție socială.

Cadrul fiscal pentru întreprinderile sociale și organizațiile economiei sociale din Slovenia este fragmentat. Scutirile fiscale depind de forma juridică a organizației și rămân relativ scăzute.

Deși nu există o definiție unică a întreprinderilor sociale în România, Slovenia, Italia și Germania, conceptul este construit pe două coordonate: o definiție juridică și operațională a termenului. Definiția juridică a antreprenoriatului social este mai restrânsă decât definiția sa operațională în România și Slovenia. În Germania, există mai multe definiții operaționale, dar nu există nicio explicație juridică a conceptului. În Italia, cadrul juridic pentru antreprenoriatul social are cea mai lungă istorie și, prin urmare, cuprinde majoritatea formatelor operaționale ale întreprinderilor sociale.

Un alt aspect esențial împărtășit de definițiile antreprenoriatului social din cele patru țări este trimiterea acestora la Actul privind antreprenoriatul social al Comisiei Europene. Prin urmare, acestea urmează cele trei dimensiuni-cheie stabilite de actul respectiv: o dimensiune antreprenorială/economică, o dimensiune socială și o dimensiune incluzivă a asumării responsabilității în materie de guvernare.

3 Ecosisteme de antreprenorat social

Ecosistemul întreprinderilor sociale poate fi analizat în funcție de mai multe dimensiuni: (1) Capacitatea întreprinderilor sociale de a se autoorganiza și de a participa la angajamentul civic,

inclusiv implicarea acestora în rețele și mecanisme de sprijin reciproc. (2) Vizibilitatea și recunoașterea întreprinderilor sociale în peisajul antreprenorial național, cum ar fi recunoașterea juridică și recunoașterea politică, dar și sensibilizarea publicului cu privire la beneficiile și contribuția acestora la economie. (3) Resursele disponibile pentru sprijinirea întreprinderilor sociale, cuprinzând beneficii fiscale și facilități fiscale, sprijin financiar, sprijin pentru înființare, resurse din activități generatoare de venituri și altele. (4) Dezvoltarea educației, a aptitudinilor și a competențelor și cercetarea privind întreprinderile sociale – această dimensiune se referă la ofertele educaționale privind întreprinderile sociale, la ofertele de formare pentru dezvoltarea corespunzătoare a competențelor și, de asemenea, la cercetarea pe această temă²².

În prezentul raport, capitole separate sunt dedicate rețelilor și mecanismelor de sprijin reciproc (capitolul 8), educației în domeniul antreprenoriatului social (capitolul 5) și competențelor necesare pentru antreprenoriatul social (capitolul 6). Recunoașterea juridică a întreprinderilor sociale a fost discutată în capitolul 2, unde a fost prezentată definiția juridică a antreprenoriatului social în cele patru țări participante, Italia, Germania, România și Slovenia.

Acest capitol se axează pe cadrele politice pentru sprijinirea dezvoltării antreprenoriatului social în cele patru țări participante la proiect și pe recunoașterea socială a inițiativelor de antreprenoriat social.

Recunoașterea politică a întreprinderilor sociale a crescut în relevanță în statele membre ale UE în ultimul deceniu în statele membre ale UE în care întreprinderile sociale au o tradiție îndelungată, cum ar fi Italia și Germania, precum și în țările care au adoptat recent reglementări pentru sprijinirea antreprenoriatului social. Acesta este cazul, de exemplu, în Slovenia și România, unde întreprinderile sociale au trecut de la marje la centrul dezbaterii politice cu sprijinul finanțării FSE și al Legii UE privind antreprenoriatul social (2011)²³.

Cu excepția Italiei, în celelalte țări participante la proiect au fost puse în aplicare cadre de politică care vizează dezvoltarea întreprinderilor sociale. Cu toate acestea, dintre țările participante, Italia este prima care a adoptat un cadru juridic privind antreprenoriatul social în 1991. În Germania, o altă țară cu o tradiție îndelungată în materie de protecție socială, care oferă o bază solidă pe care au fost construite inițiativele de antreprenoriat social, strategia națională pentru întreprinderile sociale a fost elaborată abia în 2023²⁴. În Slovenia și România, strategiile naționale privind antreprenoriatul

²² Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report.

²³ Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report, p. 53.

²⁴ Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Protection, Federal Ministry of Education and Research (eds.) (2023): Nationale Strategie für Soziale Innovationen und Gemeinwohlorientierte Unternehmen.

social sunt strâns legate de economia socială și de politicile UE și, respectiv, de sprijinul financiar pentru sectorul terțiar. În România, țară care și-a dezvoltat societatea civilă abia în ultimele decenii după căderea comunismului, a fost implementată o Strategie Națională pentru Incluziune Socială și Reducerea Sărăciei pentru perioada 2014-2020. Orientările includ întreprinderile sociale ca parte a economiei sociale. În Slovenia, a fost elaborată o strategie pentru antreprenoriatul social pentru perioada 2013-2016. Strategia slovenă de monitorizare pentru dezvoltarea economiei sociale vizează o perioadă mai lungă de timp – 2019-2029.

O scurtă analiză a *statu-quo-ului* din fiecare țară este prezentată în secțiunile următoare.

3.1.1 Italia

În Italia, întreprinderile sociale au o lungă tradiție înrădăcinată în sistemul de asistență socială al țării. Italia este una dintre primele țări care au recunoscut legal întreprinderile sociale încă din 1991.

Factorii de decizie italieni responsabili cu punerea în aplicare a orientărilor în domeniul antreprenoriatului social sunt Ministerul Muncii și Politicilor Sociale, Consiliul Național al Sectorului Trei (prezidat de Ministerul Muncii și Politicilor Sociale), autoritățile regionale și autoritățile locale. Potrivit antreprenorilor sociali, cooperarea strânsă cu autoritățile publice reprezintă una dintre cele mai importante bune practici în dezvoltarea și punerea în aplicare a inițiativelor de sprijin pentru întreprinderile sociale.

Există o mare varietate de organizații care pot fi incluse în sectorul terțiar. Acest lucru face dificilă o evaluare clară a ecosistemului național de antreprenoriat social din Italia. Conform unui recensământ național efectuat de ISTAT în 2016, 343.432 de organizații îndeplinesc criteriile pentru a fi considerate ca urmărind obiective sociale, având o constrângere de nedistribuire a veniturilor, un scop social și desfășurând activități de interes general²⁵. Printre acestea, întreprinderile sociale sunt distribuite după cum urmează:

1. 8 491 (41,1 % din totalul întreprinderilor sociale) sunt cooperative sociale.
2. 11.207 (54,2% din totalul întreprinderilor sociale) sunt asociații, fundații și instituții religioase.
3. 235 (16,1% din totalul întreprinderilor sociale) sunt întreprinderi sociale cu răspundere limitată²⁶

Majoritatea cooperativelor sociale, 75,3 %, sunt concentrate în două sectoare: servicii sociale (40,6%) și WISE (Social Enterprises for Social Insertion). Aproximativ jumătate dintre întreprinderile sociale desfășoară activități în favoarea comunităților lor locale.

²⁵ Traversi, Marco (2019): The Italian Ecosystem for Social Enterprises, p. 7.

²⁶ A se vedea Traversi, Marco (2019): The Italian Ecosystem for Social Enterprises, p. 8.

În timp ce în companii numărul lucrătorilor de sex masculin (59,4%) este mai mare decât numărul femeilor, în rândul angajaților organizațiilor non-profit, procentul femeilor este mult mai mare decât cel al bărbaților (71,9% față de 28,1%)²⁷.

Aproape jumătate dintre întreprinderile sociale (45 %) lucrează pentru organisme publice, în timp ce peste o treime (38 %) lucrează direct cu persoane fizice.

Potrivit unui studiu furnizat în 2018, întreprinderile sociale²⁸ din Italia se confruntă în continuare cu o rezistență la schimbare și inovare necesară pentru a-și continua activitățile sociale pentru o perioadă mai lungă de timp. Astfel, inovarea socială este un element-cheie al întreprinderilor sociale asupra cărora organizațiile italiene trebuie să se concentreze mai mult. Pentru a aborda acest aspect, în Italia sunt disponibile mai multe locuri de inovare la care pot participa întreprinderile sociale. Un loc al inovării poate fi considerat un „centru de cercetare și formare” care generează cunoștințe de care pot beneficia diferiți actori ai ecosistemului antreprenoriatului social. Participarea la activități organizate de un loc de inovare poate duce la beneficii importante pentru întreprinderile sociale, cum ar fi dezvoltarea, acumularea și aplicarea de noi cunoștințe care ajută la dezvoltarea de noi proiecte sociale²⁹.

Următoarele locuri pentru inovare sunt disponibile în Italia pentru întreprinderile sociale³⁰:

- a. **Hub-uri comunitare:** Acestea sunt locuri în care oamenii își petrec timpul între casă și locul de muncă, cum ar fi parcuri, centre de recreere sau biserici.
- b. **Laboratoarele:** Acestea sunt ecosisteme deschise de inovare care vizează studierea inovării și crearea în comun de servicii inovatoare în medii din viața reală, cum ar fi comunitățile din viața reală, orașele, fermele, spațiile echipate cu noi tehnologii, cum ar fi casele inteligente etc.
- c. **Spații de colaborare:** Spațiile de lucru implică partajarea spațiilor de lucru între profesioniști care nu fac neapărat parte din aceeași organizație, permițând schimbul de idei noi și crearea de inovare prin dialog într-un mediu de colaborare și stimulare.
- d. **Incubatoare și acceleratoare de afaceri:** Incubatoarele sunt organizații care sprijină crearea de noi companii, oferindu-le o gamă largă de servicii de asistență care includ spații fizice, activități de dezvoltare a afacerilor și oportunități de integrare și creare de rețele. Acceleratorii sprijină companiile în prima fază după crearea lor cu servicii necesare creșterii lor, cum ar fi servicii de mentorat și spații fizice. Incubatoarele și acceleratoarele sunt gestionate în principal de antreprenori și mentori și sunt locuri care oferă asistență pentru crearea de modele de afaceri.
- e. **Fab Lab & Spațiile de producție:** Fab Labs sau „Fabrication Labs” sunt ateliere la scară mică

²⁷ A se vedea Traversi, Marco (2019): The Italian Ecosystem for Social Enterprises, p. 9.

²⁸ Impresa sociale 4.0 – Osservatorio ISNET sull'impresa sociale in Italia, XII edizione 2018, în: Traversi, Marco (2019).

²⁹ Traversi, Marco (2019): The Italian Ecosystem for Social Enterprises, p. 13f.

³⁰ Traversi, Marco (2019): The Italian Ecosystem for Social Enterprises, p. 13f.

care oferă fabricare digitală și capacitează persoanele să creeze dispozitive inteligente pentru ele însele în afara oportunităților de producție în masă. Fab Labs oferă posibilitatea de a învăța și de a folosi instrumente avansate de producție pentru publicul larg, pentru a oferi noi oportunități de inovare și antreprenariat social chiar și în afara centrelor sau fabricilor clasice de cercetare.

Pentru realizarea inovării sociale, organizațiile private din Italia sunt încurajate să investească în impactul social. În acest scop, Ministerul italian al Cercetării a propus și a adoptat o agendă italiană de inovare socială (ASI); ASI abordează cele mai presante provocări sociale cu care se confruntă țara și a inclus trimiteri la instrumente financiare inovatoare care au fost considerate factori favorizanți ai inovării sociale în țară.

3.1.2 Germania

În Germania, întreprinderile sociale sunt interconectate cu sistemul de asistență socială înrădăcinat în Evul Mediu. Numărul organizațiilor calificate drept întreprinderi sociale de facto este printre cele mai mari din Uniunea Europeană. Cu toate acestea, responsabilitatea pentru susținerea dezvoltării economiei sociale și a întreprinderilor sociale este împărțită de fiecare stat autonom din Federația Germană, chiar dacă unele rețele de sprijin, politici, oportunități de finanțare și formare sunt oferite la nivel național. O strategie națională centralizată pentru inovare socială și întreprinderi pentru binele comun³¹ a fost elaborată abia în 2023.

Există o multitudine de actori-cheie capabili să definească politici referitoare la ecosistemul antreprenoriatului social din Germania. Principalii actori sunt Ministerul Federal al Familiei (BMFSFJ), Ministerul Federal al Economiei și Energiei (BMWI); Ministerul Federal al Transporturilor și Ministerul Federal al Mediului; ministerele de stat; autoritățile locale, în capacitatea lor de a încheia contracte de achiziții publice; fondurile de securitate socială; Landuri, regiuni și municipalități³².

Formele juridice care pot fi adoptate de organizațiile de antreprenariat social din Germania sunt variate, deoarece nu există o definiție juridică unică sau o lege care să se refere numai la întreprinderile sociale. Căutarea unei forme juridice este adesea un efort dificil pentru antreprenorii sociali. Îndeplinirea obiectivului dublu (generarea de valoare adăugată socială, asigurând în același timp sustenabilitatea și stabilitatea financiară) reprezintă o provocare majoră atunci când se alege o formă juridică³³. Strategia națională pentru inovare socială și întreprinderi pentru binele comun este

³¹ Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Protection, Federal Ministry of Education and Research (eds.) (2023): Nationale Strategie für Soziale Innovationen und Gemeinwohlorientierte Unternehmen.

³² A se vedea Göler von Ravensburg, Nicole; Gorgi Krlev; Georg Midlenerger (2018): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Country report Germany, p. 70f.

³³ SEND e.V., (2021/2022): 4. Deutscher Social Entrepreneurship Monitor, p. 25.

în mod intenționat complexă atunci când se definesc tipurile de organizații care aparțin domeniului antreprenoriatului social, permițând unui număr mare și divers de organizații să respecte orientările elaborate. Din acest motiv, numărul total de întreprinderi sociale este doar estimativ. Monitorul german al antreprenoriatului social lucrează cu un eșantion reprezentativ de organizații; nu s-a putut furniza niciun număr final. Începând cu anul 2017, numărul estimat al întreprinderilor sociale germane este următorul³⁴:

1. Cel mai mare număr estimativ aparține asociațiilor înregistrate (eingetragener Verein, e.V.) – 67 746 de organizații, reprezentând 95 % din formele juridice disponibile pentru organizațiile sociale și întreprinderile sociale.
2. Există un număr relativ mic de fundații în comparație cu asociațiile înregistrate – 2 620 de organizații.
3. Întreprinderile pentru binele comun (gGmbH) constituie 6 584 de entități.
4. Doar 501 de organizații sunt înregistrate ca cooperative.
5. În plus, 7 entități sunt înregistrate în categoria „altele”.

O multitudine de organizații oferă măsuri de sprijin pentru economia socială și întreprinderile sociale atât la nivelul Federației, cât și la nivelul fiecărui land. Două organizații naționale care se ocupă de implicarea civică locală ca parte a economiei sociale sunt Rețeaua federală pentru implicare civică (Bundesnetzwerk Bürgerschaftliches Engagement) și forumul „Angajament civic și integrare” (Bürgerschaftliches Engagement und Integration). Aceasta din urmă implică discuții cu privire la antreprenoriatul social ca instrument pentru o mai bună integrare a migranților, în prezent un subiect foarte important. Terminologia utilizată și faptul că termenul „întreprindere socială” a fost rareori utilizat în aceste activități legate de politici indică faptul că guvernele au urmărit să încurajeze acțiunile voluntare antreprenoriale și inovatoare, mai degrabă decât să ofere un mediu solid de susținere pentru întreprinderile sociale în sine. Cu toate acestea, dezvoltarea în continuare a antreprenorilor sociali de tip nou este, de asemenea, în concordanță cu eforturile guvernului federal de a încuraja acțiunile voluntare antreprenoriale și inovatoare.

Printre organizațiile cheie care sprijină dezvoltarea antreprenoriatului social la nivel național cu oportunități de formare, consiliere, coaching și networking, cele mai cunoscute sunt: Pe întreg teritoriul Germaniei: Open Transfer, Premiul pentru Impact Social; în Hessen: Academia de Finanțe Sociale, Social Startups Media; în Northrhine-Westphalia: Impact Factory Duisburg, Standardul de raportare socială; în Hamburg: startsocială; în Schleswig-Holstein: yooweedoo; în Berlin: Bundesinitiative Impact Investing, Bundesverband Nachhaltige Wirtschaft, Phineo, Platform Cooperatives Germany, ProjectTogether, Reflecta Network, Social Entrepreneurship Netzwerk Deutschland, Social Impact, Stiftung Bürgermut, talents4good; în Bavaria: Ashoka Deutschland, Agenția de finanțare a antreprenoriatului social FA-SE, Impact Hub München, Social

³⁴ A se vedea Göler von Ravensburg, Nicole; Gorgi Krlev; Georg Midlenberger (2018): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Country report Germany, p. 61f.

Entrepreneurship Academie, startsocial, Stifter Helfen³⁵.

Majoritatea organizațiilor care sprijină dezvoltarea antreprenoriatului social la nivel național sunt situate în „vechile” landuri ale Federației Germane, în timp ce aproape nicio astfel de organizație la nivel german nu este situată în partea de est a Germaniei care a aparținut cândva blocului estic.

În Germania, sectorul antreprenoriatului social evoluează rapid, după cum o demonstrează necesitatea de a elabora și de a pune în aplicare o strategie națională pentru inovare socială și întreprinderi pentru binele comun. Cu toate acestea, unele recomandări pentru centralizarea informațiilor și resurselor disponibile pentru antreprenorii sociali au fost făcute de instituții autorizate, cum ar fi: Ar trebui creată o înțelegere comună a întreprinderilor sociale. Ar trebui dezvoltate îmbunătățiri în ceea ce privește datele și indicatorii, precum și o integrare a indicatorilor privind întreprinderile sociale și inovarea socială în sistemele de monitorizare existente pentru antreprenoriat. Statutul de interes public ar trebui să fie reconciliat cu factorul întreprinzător. Agenda de dezvoltare ar trebui să includă o orientare către impact în cadrul licitațiilor publice. Întreprinderile sociale ar trebui să încurajeze pregătirea pentru investiții, în timp ce finanțarea de stat și piețele de investiții sociale ar trebui să se concentreze din ce în ce mai mult asupra întreprinderilor sociale. În plus, s-a sugerat crearea unui ghișeu unic pentru întreprinderile sociale din Germania, cu capacitatea de a informa, de a consilia și de a conecta actorii³⁶.

3.1.3 România

În România, domeniul antreprenoriatului social este încă foarte tânăr. Prima lege privind întreprinderile sociale ca parte a economiei sociale a fost adoptată în 2015. Cu toate acestea, legea oferă o perspectivă limitată pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale, concentrându-se numai pe WISE (întreprinderi sociale de integrare în muncă, respectiv întreprinderi de inserție socială). De asemenea, țara nu are o abordare strategică față de dezvoltarea întreprinderilor sociale. În consecință, România se situează pe ultimul loc între țările UE în ceea ce privește procentul de întreprinderi care au alte forme juridice, cum ar fi asociațiile și cooperativele (0,4 %) ³⁷. Țara împarte locul cu Croația și Slovacia.

În România, întreprinderile sociale își au rădăcinile în tradițiile asociative, mutuale și de cooperare care datează de la sfârșitul Evului Mediu. Cu toate acestea, evoluția lor a fost întreruptă în perioada comunistă (1945-1989), când a fost imposibil să se înregistreze și să se înființeze organizații

³⁵ SEND e.V., (2021/2022): 4. Deutscher Social Entrepreneurship Monitor, p. 75.

³⁶ A se vedea Göler von Ravensburg, Nicole; Gorgi Krlev; Georg Midlengerger (2018): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Country report Germany, p. 109f.

³⁷ Vamesu, Ancuta (2021): Barometrul economiei sociale din România 2021, p. 14, disponibil la adresa: <https://acceleratorul.alaturidevoi.ro/barometrul-economiei-sociale-din-romania-editia-2021/>.

independente în afara controlului statului parte³⁸. După căderea comunismului, din 1990, societatea civilă modernă a început să se contureze. În acest context, cooperativele ca formă recunoscută din punct de vedere juridic de întreprinderi sociale erau percepute ca instituții aparținând „vechiului sistem” și trebuiau să își găsească o nouă identitate, angajându-se în noi domenii de activitate, cum ar fi agricultura ecologică, energia din surse regenerabile și meșteșugurile noi.

Principalii actori care elaborează politici privind antreprenoriatul social și economia socială în România sunt Ministerul Muncii și Justiției Sociale, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă și autoritățile locale de la nivel municipal și județean.

Numărul organizațiilor sociale care se califică drept întreprinderi sociale continuă să crească în România, în ciuda unei strategii centralizate și coerente de dezvoltare a acestora. Potrivit Barometrului întreprinderilor sociale, numărul organizațiilor private care aparțin economiei sociale în 2023 ca întreprinderi sociale de facto este mult mai mare decât numărul întreprinderilor sociale recunoscute legal, după cum urmează³⁹:

1. Există 180323 de fundații;
2. Numărul asociațiilor înregistrate (cum ar fi cele cu scop cultural, asociațiile sportive, asociațiile de locuințe) este de 144732;
3. 3097 de organizații sunt înregistrate ca și **compossessorates**;
4. 5134 de organizații sunt RMAA (organizații de ajutor reciproc, care sprijină în principal persoanele în vârstă);
5. Un număr de 9472 de organizații care îndeplinesc criteriile pentru întreprinderile sociale de facto (dar nu întotdeauna de jure) sunt înregistrate ca alte organizații. Dintre acestea, 2 915 organizații erau înregistrate în mod legal ca întreprinderi sociale (în 2023).

Cel mai mare număr de întreprinderi sociale este reprezentat în România de asociații și fundații.

Multe întreprinderi sociale își desfășoară activitatea fără a fi înregistrate ca atare, din cauza unui nivel destul de scăzut de măsuri juridice, fiscale și fiscale de sprijinire a întreprinderilor sociale ca parte a economiei sociale. Un procent foarte ridicat de întreprinderi sociale au fost înregistrate ca societăți comerciale (88 % în 2021)⁴⁰.

Potențialul de creștere al întreprinderilor sociale este încă subexploatat în România, deoarece acestea se confruntă cu diverse obstacole. Acestea sunt considerate IMM-uri și nu au un acces

³⁸ Lambru, Mihaela; Claudia Petrescu (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Romania, p. 15.

³⁹ Vamesu, Ancuta (2024): Barometrul economiei sociale din România 2023, p. 15 și 25, disponibil la adresa: https://alaturidevoi.ro/wp-content/uploads/2024/05/Barometrul_2023-compressed-1.pdf.

⁴⁰ Vamesu, Ancuta (2021): Barometrul economiei sociale din Romania 2021.

diferențiat la finanțare. Acestea sunt finanțate în cea mai mare parte prin proiecte și cu sprijin din partea UE, pe măsură ce finanțarea publică scade. Cu toate acestea, este necesar să se treacă de la o abordare bazată pe proiecte la o strategie pe termen lung care să asigure continuitatea și sustenabilitatea financiară a întreprinderilor sociale⁴¹.

S-a observat că multe întreprinderi nou-înființate din domeniul antreprenoriatului social finanțate prin programele UE își încheie misiunea socială după încheierea perioadei de finanțare. Ei nu caută un nou sprijin financiar pentru a-și continua activitățile în domeniul social⁴².

În plus, întreprinderile sociale se confruntă cu dificultăți atunci când trec de la sprijinul sub formă de granturi la contractele cu clienții.

În plus, întreprinderile sociale trebuie să devină mai prezente în sensibilizarea publicului. Antreprenoriatul social este aproape inexistent în programele de învățământ clasic. Astfel, modelele de afaceri tipice pentru întreprinderile sociale sunt insuficient cunoscute și înțelese. Publicul larg nu este conștient de distribuția limitată sau nedistribuirea profitului, de accentul pus pe utilizator/consumator sau pe nevoi, de un proces decizional participativ, de guvernanta democratică sau de proprietatea partajată. Piața financiară nu oferă încă stimulente care să sprijine dezvoltarea întreprinderilor sociale. Cu toate acestea, investitorii privați manifestă un interes sporit de a investi în inițiative de antreprenoriat social.

Sectorul economiei sociale în sine este încă în curs de dezvoltare în România, ca și în alte țări din regiune. Sensibilizarea societății civile și inițiativele ascendente ale organizațiilor, cum ar fi ONG-urile, nu sunt ridicate și există doar câteva semne de acțiuni coordonate pentru a sprijini antreprenoriatul social în ansamblu. Întreprinderile sociale se confruntă cu mai multe constrângeri legate de înțelegerea limitată a conceptului, de sprijinul specific insuficient din partea autorităților publice și, în general, de capacitatea administrativă și politică limitată a guvernului de a elabora și de a pune în aplicare măsuri de politică bine orientate pentru întreprinderile sociale⁴³. Un factor favorizant major pentru activitățile de antreprenoriat social este efectul declanșator al politicilor și finanțării UE. Programele educaționale specifice care se ocupă de antreprenoriatul social și de gestionare sunt, de asemenea, un factor favorizant în ecosistem. Este necesară o abordare strategică și integrată, care să cuprindă un sprijin de stat mai concret⁴⁴.

⁴¹ Vamesu, Ancuta (2021): Barometrul economiei sociale din Romania 2021.

⁴² Vamesu, Ancuta (2024): Barometrul economiei sociale din România 2023, p. 32.

⁴³ Lambru, Mihaela; Claudia Petrescu (2019): Întreprinderile sociale și ecosistemele acestora în Europa. Raportul de țară privind România, p. 79.

⁴⁴ Anca Draghici, Caius Luminosu et al. (2024), National Report on Social Entrepreneurship.

3.1.4 Slovenia

În Slovenia, cetățenii au un puternic simț al comunității, dar un nivel moderat de participare civică⁴⁵. Cu toate acestea, țara are o lungă tradiție de autoorganizare a societății civile, care datează de la „nașterea” breslelor meșteșugărești și a organizațiilor caritabile religioase în secolele al XIII-lea și al XIV-lea. Această tradiție a fost întreruptă în perioada socialistă – la fel ca în România, unde societatea civilă contemporană s-a străduit să iasă la suprafață abia după căderea comunismului. Întreprinderile sociale au obținut sprijin politic în urma aderării Sloveniei la UE în 2004 și a Legii UE privind antreprenoriatul social (2011). Conceptul a fost utilizat pentru prima dată în 2009, când proiectele-pilot de sprijinire a dezvoltării întreprinderilor sociale au început cu finanțare din Fondul social european (FSE). Criza economică din 2008 a fost un catalizator suplimentar în acest sens.

În scopul proiectului DigiFUNCollab finanțat de UE, este demn de remarcat faptul că inițiativele de mentorat și de dezvoltare a competențelor adresate în mod specific antreprenorilor sociali sunt furnizate în Slovenia doar ocazional, în special în cadrul proiectelor UE. Acestea nu au evoluat încă într-o ofertă de formare permanentă și sistematică. În plus, există o ofertă limitată de formare continuă și de sprijin tehnic pentru fondatori și întreprinderile nou-înființate cu privire la modul de elaborare a unor strategii axate pe impact, esențiale pentru întreprinderile sociale, precum și cu privire la modul de măsurare și comunicare eficace a impactului social⁴⁶. Astfel, creșterea măsurilor de consolidare a capacităților în domeniul antreprenoriatului social este un obiectiv important pentru Slovenia.

În Slovenia, responsabilitatea pentru politicile și orientările privind antreprenoriatul social este împărțită între diferite ministere⁴⁷. Responsabilitatea de reglementare pentru antreprenoriatul social revine Ministerului Dezvoltării Economice și Tehnologiei. Unul dintre obiectivele sale este de a consolida elementul de afaceri în întreprinderile sociale. Înainte de 2015, principalul actor responsabil pentru întreprinderile sociale recunoscute din punct de vedere juridic era Ministerul Muncii, Familiei și Afacerilor Sociale și Egalității de Șanse. Alți actori-cheie responsabili cu elaborarea și punerea în aplicare a politicilor în acest domeniu sunt Consiliul Antreprenoriatului Social (transformat în Consiliul Economiei Sociale după modificarea din 2018 a Legii privind antreprenoriatul social din 2011). Consiliul este format din reprezentanți ai tuturor miniștrilor, doi reprezentanți ai întreprinderilor sociale, un reprezentant al partenerilor sociali și un expert. Ministerul Administrației Publice este responsabil pentru ONG-uri. Cabinetul prim-ministrului (secretar de stat responsabil cu dialogul civil, coordonarea inițiativelor cetățenești și întreprinderile

⁴⁵ OECD (2022): Boosting Social Entrepreneurship and Social Enterprise Development in Slovenia. In-depth policy review, p. 15, available at: <https://www.oecd.org/publications/boosting-social-entrepreneurship-and-social-enterprise-development-in-slovenia-8ea2b761-en.htm>.

⁴⁶ OECD (2022): Boosting Social Entrepreneurship and Social Enterprise Development in Slovenia, p. 64.

⁴⁷ OECD (2022): Boosting Social Entrepreneurship and Social Enterprise Development in Slovenia, p. 22.

sociale) supraveghează politicile privind antreprenoriatul social la nivel centralizat. Cu toate acestea, autoritățile locale (municipalitățile) au, de asemenea, capacitatea de a sprijini dezvoltarea regională a întreprinderilor sociale⁴⁸.

În timp ce Legea privind antreprenoriatul social din 2011 a contribuit la o înțelegere destul de restrânsă a antreprenoriatului social, cu accent pe antreprenoriatul social, Legea modificată privind antreprenoriatul social din 2018 a contribuit la eliminarea diferențelor dintre întreprinderile sociale de tip A care abordează acțiuni specifice pentru inovații sociale și întreprinderile sociale de tip B (ateliere pentru inserția socială a persoanelor vulnerabile, cum ar fi persoanele cu handicap).

Există un spectru larg de forme juridice sau statute disponibile pentru întreprinderile sociale, deoarece nu este încă disponibilă nicio strategie națională centralizată. Potrivit unui raport al OCDE din 2022,⁴⁹ numărul formelor juridice de întreprinderi sociale din Slovenia este următorul:

1. Există 24 000 de asociații, dintre care doar 68 sunt înregistrate ca întreprinderi sociale de jure;
2. Există 474 de cooperative, dintre care doar 70 sunt înregistrate ca întreprinderi sociale legale;
3. Dintre cele 288 de fundații disponibile în Slovenia, doar una este înregistrată ca întreprindere socială de jure;
4. Din numărul mare de 71 966 de societăți cu răspundere limitată, doar 33 sunt înregistrate legal ca întreprinderi sociale;
5. În Slovenia există 3 760 de institute private, dintre care 100 sunt întreprinderi sociale de jure.

Discrepanța dintre numărul mare de organizații reale existente care îndeplinesc criteriile pentru a se califica drept întreprinderi sociale și numărul mic de întreprinderi sociale recunoscute legal poate avea drept cauză lipsa avantajelor fiscale și financiare pentru întreprinderile sociale înregistrate. Scopul principal al Legii Antreprenoriatului Social a fost de a crește gradul de conștientizare politică față de acest tip de organizație. Astfel, potrivit mai multor părți interesate, Legea privind antreprenoriatul social din 2011 a atras mai puține organizații antreprenoriale și organizații motivate de stimulente economice, cum ar fi posibilitatea de a accesa schemele de finanțare ale UE.

Cu toate acestea, dezvoltarea întreprinderilor sociale este un subiect al Strategiei slovene pentru dezvoltarea economiei sociale 2021-2031.

Timp de mulți ani, sprijinul financiar pentru dezvoltarea antreprenoriatului social oferit de guvernul sloven a fost foarte limitat. În prezent, principalul sprijin financiar se referă la granturi pentru faza de demarare și la sprijin sub formă de microfinanțare pentru creșterea și dezvoltarea întreprinderilor

⁴⁸ Rakar, Tatjana; Zinka Kolarič (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Slovenia, p. 57.

⁴⁹ Raportul a fost deja menționat în nota de subsol anterioară: OCDE (2022): Boosting Social Entrepreneurship and Social Enterprise Development in Slovenia, p. 31.

sociale existente. Alte contribuții financiare sunt bazate pe proiecte: COSME, ORIZONT, ERASMUS +.

Există mai multe programe de finanțare publică care sprijină inovațiile sociale și WISE în Slovenia. Ministerul Muncii, Familiei, Afacerilor Sociale și Egalității de Șanse a finanțat două dintre acestea:

1. **Programul atelierului de învățare** care a oferit participanților șase luni de formare la locul de muncă în economia socială, inclusiv în întreprinderile sociale, centrele de ocupare a forței de muncă și întreprinderile pentru persoanele cu handicap.
2. **SocioLab** este un program care sprijină dezvoltarea economiei sociale în regiunea Podravje.

În plus, ecosistemul întreprinderilor sociale din Slovenia include intermediari locali specializați care oferă întreprinderilor sociale servicii de incubare, de accelerare și alte servicii. Printre exemplele notabile se numără comunitatea de afaceri KNOF, Tkalka, o cooperativă de dezvoltare din Maribor, DPlac din Ljubljana și Centre Rotunda. Aceste organizații sprijină antreprenorii sociali în elaborarea unui plan de afaceri și identificarea surselor adecvate de finanțare. De asemenea, agenția SPIRIT investește în inovarea socială și antreprenariat, printre alte inițiative legate de inovare, și oferă granturi pentru transformarea strategică a afacerilor utilizând fondurile de coeziune ale UE, precum și sprijin din partea Ministerului Dezvoltării Economice și Tehnologiei. Start:up Slovenia este un sistem național de inovare finanțat din fonduri publice pentru sprijinirea și promovarea întreprinderilor nou-înființate, inclusiv a întreprinderilor sociale. La nivel local, există unele bune practici emergente menite să creeze sisteme de sprijin pentru întreprinderile sociale, cum ar fi implicarea centrelor de sprijin pentru întreprinderi în diferite proiecte finanțate de UE care vizează stimularea antreprenoriatului social.

În general, Slovenia are un număr mare de întreprinderi de facto care nu sunt înregistrate ca atare. Definiția juridică a conceptului, astfel cum este prevăzută în Legea privind antreprenoriatul social (2011) și modificată în 2018, este destul de restrânsă și se axează pe dimensiunea de afaceri. Conform amendamentului din 2018, nu se face nicio diferențiere între întreprinderile sociale de tip A care desfășoară activități specifice de inovare socială și întreprinderile sociale de tip B care vizează integrarea socială a grupurilor vulnerabile. Inițiativele de mentorat pentru antreprenorii sociali și dezvoltarea competențelor adiacente sunt furnizate în Slovenia doar ocazional, majoritatea fiind finanțate prin proiecte ale UE. O ofertă de formare sistematică nu a fost încă elaborată.

În concluzie, recunoașterea juridică și politică a antreprenoriatului social în cele patru țări partenere Germania, Italia, România și Slovenia este direct legată de conștientizarea publicului cu privire la beneficiile și contribuția sa la economiile respective. Deși Italia este prima țară care a adoptat un cadru juridic privind antreprenoriatul social în 1991, aceasta nu a considerat necesară punerea în aplicare a unui cadru național de politică pentru sprijinirea întreprinderilor sociale. În schimb, Germania, România și Slovenia au pus în aplicare cadre de politică pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale, dar au o legislație destul de nouă și fragmentată. România și Slovenia și-au elaborat legislația care vizează întreprinderile sociale după adoptarea Legii UE privind

antreprenoriatul social (2011) și în strânsă legătură cu aceasta. Germania este singura țară dintre cele patru care nu are o legislație clară care să vizeze întreprinderile sociale, din cauza diversității formatelor organizațiilor care se încadrează în această categorie și a reglementărilor clare ale statului social și ale structurilor sale.

4 Bune practici în antreprenoriatul social

Cele patru țări participante la proiect, Italia, Germania, România și Slovenia, au implementat o multitudine de bune practici în domeniul antreprenoriatului social. Acestea sunt foarte diverse și variază de la primirea de sprijin din fonduri UE (Slovenia, România), oferirea de consiliere financiară pentru start-up-uri sociale prin intermediul rețelelor de sprijin la nivel național (cum ar fi organizația Agenția pentru Finanțarea Antreprenoriatului Social FA-SE din Germania) și un cadru juridic național dedicat (Italia). Alte exemple de bune practici sunt organizațiile dedicate care urmăresc un obiectiv social și excelează cel puțin într-una dintre cele trei dimensiuni ale antreprenoriatului social definite de Legea UE privind antreprenoriatul social (2011): practicile antreprenoriale, dimensiunea socială și dimensiunea de guvernanță. Acest capitol prezintă cele mai bune practici selectate din cele patru țări participante la proiect, care au potențialul de a inspira alte țări și de a fi transferate în alte părți ale Uniunii Europene. Vor fi prezentate două bune practici din fiecare țară parteneră. Accentul se pune pe organizațiile individuale care se califică drept întreprinderi sociale de facto și indiferent de forma lor juridică. Rețelele de antreprenorat social și mecanismele de sprijin sunt discutate în capitolul 8. Organizațiile care oferă educație în domeniul antreprenoriatului social sunt subiectul principal al capitolului 5.

4.1.1 Italia

Există o multitudine de bune practici în domeniul antreprenoriatului social în Italia. Un element general al contextului care permite dezvoltarea întreprinderilor sociale este un cadru juridic național specific. Două bune practici sugerate de partenerii de proiect italieni sunt prezentate mai jos.

1) BLUEAT – Pescuitul durabil, <https://www.blueat.eu/chisiamo>

MARISCADORAS SRL BENEFIT este o afacere socială care are ca scop conservarea speciilor indigene de pești din Marea Mediterană și protejarea acestora de alte specii de pești non-nativi care se răspândesc în Marea Mediterană datorită transformării mediului marin. Răspândirea nediferențiată și agresivă a animalelor marine neindigene pune în pericol supraviețuirea resurselor indigene și, prin urmare, munca a mii de familii care își câștigă existența prin pescuitul artizanal de coastă la scară mică și turismul pe litoral. Organizația Blueat a fost înființată de cinci femei tinere, care au decis să se reunească pentru a face afaceri și să contribuie, în același timp, la conservarea

mediului. Acest exemplu de bune practici abordează, de asemenea, disparitatea de gen, deoarece femeile sunt adesea invizibile și prost plătite în diferite sectoare de activitate⁵⁰.

Proiectul de antreprenoriat social a aderat la căile digitale de auto-studiu, iar compania a dezvoltat abilități prin care încearcă să controleze invazia crabului albastru, încorporându-l în gastronomia italiană. De fapt, a fost creată o linie de prelucrare alimentară a crabului albastru prin înființarea de micro-sucursale, acorduri cu cooperativele de pescari, cu administratorii pieței de pește, cu întreprinderile locale de prelucrare și de conserve, prin distribuția în sectoarele alimentației publice și comerțului, astfel încât produsul să fie îmbunătățit.

2) CRONICITATEA PONGOV - OBSERVAȚIE PRIVIND INTEGRAREA SOCIALĂ ȘI DE SĂNĂTATE (OISS), <https://osservatoriocronicita.it/index.php/chi-siamo>; <https://www.oiss.it/>

Proiectul PON GOV Chronicity face parte din Capacitatea instituțională PON GOV 2014-2020, care urmărește să contribuie în mod eficace la consolidarea administrației publice. Direcția Generală de Planificare a Sănătății din cadrul Ministerului Sănătății, în colaborare cu Direcția Generală Digitalizare, Sistemul Informatic de Sănătate și Statistică, este beneficiarul proiectului cu scopul de a promova reorganizarea proceselor de gestionare a cronicității prin utilizarea tehnologiilor digitale. Scopul proiectului este de a promova adoptarea unor modele inovatoare și durabile de gestionare a cronicității care să pună persoana în centru. În plus, proiectul sprijină factorii de decizie politică în adoptarea măsurilor de asistență medicală. Integrarea modelelor de îngrijire prin intermediul TIC face posibilă dezvoltarea de rețele pentru a îmbunătăți furnizarea de îngrijire, limitând în același timp cheltuielile pentru bolile cronice. Inovarea constă în decizia de a promova, atât la nivel central, cât și la nivel local, o abordare multiprofil și multidisciplinară menită să sprijine construirea unui set de instrumente care să permită regiunilor să evalueze și să planifice, împreună cu autoritățile din domeniul sănătății și cu părțile interesate, acțiuni și investiții pentru a sprijini provocarea reprezentată de cronicitate, cu sprijinul TIC. Abordarea științifică a PONGOV a fost validată de Comisia Europeană și consolidează comunitățile de practică. Proiectul creează un registru de bune practici în materie de asistență medicală privind cronicitatea cu ajutorul TIC, precum și setul de instrumente și manualele aferente.

PONGOV este o bună practică și a fost transferat și pus în aplicare în cadrul noului Observator pentru integrarea socială și a sănătății (OISS, <https://www.oiss.it/>), înființat de ANCI-Federsanità. Ideea unui Observator național privind integrarea socială și în domeniul sănătății decurge din necesitatea de a colecta experiențele acumulate până în prezent în ceea ce privește integrarea sistemică a sănătății și a asistenței sociale, determinată de abordarea holistică care ghidează

⁵⁰ Fronzoni, Vasco; Melillo, Luigia (2024): National Report on Social Entrepreneurship in the Higher Education Sector in Italy (Raport național privind antreprenoriatul social în sectorul învățământului superior din Italia).

dezbateră actuală privind sănătatea la nivel național și internațional. Această abordare pune cele mai bune experiențe la dispoziția factorilor de decizie instituționali și a organizațiilor publice și private care lucrează pentru a planifica servicii la zi cu evoluția socio-economică și tehnologică a sistemelor și timpurilor noastre.

4.1.2 Germania

Este o provocare să selectezi doar două bune practici din Germania, o țară cu unul dintre cele mai multe întreprinderi sociale din Europa. Un exemplu este o fundație înregistrată ca societate cu răspundere limitată. Cealaltă este o întreprindere socială. Ambele organizații au fost selectate datorită impactului lor social ridicat.

Una dintre cele mai mari fundații corporative din Europa este Fundația Robert-Bosch (<https://www.bosch-stiftung.de/de>). Organizația a fost fondată prin testamentul lui Robert Bosch în 1964. În prezent, are 170 de angajați în Stuttgart și Berlin și este activă în 28 de țări. În 2023, aceasta a avut o cifră de afaceri de 97 de milioane de euro. Fundația Robert-Bosch acoperă trei domenii cu finanțare și proiecte sociale:

1. Accentul pe sănătate este o sarcină centrală, începând cu Spitalul Robert Bosch, pe care Robert Bosch l-a inaugurat în 1940. În prezent, fundația desfășoară 14 proiecte dedicate sănătății în 27 de țări.
2. În domeniul educației, fundația militează pentru centre de zi și școli durabile în Germania. În acest scop, colaborează îndeaproape cu părțile interesate din instituțiile de învățământ, administrație, cercetare și politică. Fundația dedică în prezent 38 de proiecte educației în cinci țări.
3. În domeniul problemelor globale, Fundația Robert Bosch se angajează să coexiste pașnic în lume. Proiectele dezvoltate abordează provocările sociale majore actuale. Obiectivele proiectelor finanțate în acest domeniu sunt de a crea o pace durabilă și favorabilă incluziunii, de a reduce inegalitățile sistemice, de a limita schimbările climatice prin utilizarea durabilă a terenurilor, de a asigura o bună coexistență într-o societate a imigrației, de a consolida democrația și de a face migrația umană. Această zonă este cea mai mare: În prezent, fundația desfășoară 141 de proiecte legate de probleme globale în 138 de țări.

Fundația Robert Bosch utilizează o gamă largă de instrumente de finanțare în domeniile educației, sănătății și problemelor globale. Tipurile de colaborare depind de obiective și de nevoile respective. Fundația promovează subiecte, lucrează bilateral în parteneriate sau se alătură alianțelor.

Pe lângă finanțarea specifică a proiectelor, fundația sprijină, de asemenea, procesele de dezvoltare a ideilor deschise pentru a rezolva provocările sociale complexe într-un stadiu incipient. Aceasta contribuie la consolidarea instituțiilor, asociațiilor, organizațiilor și proiectelor în dezvoltarea lor, astfel încât acestea să își poată extinde sfera de acțiune și să aibă un impact de durată. În acest scop, fundația oferă sprijin bazat pe nevoi, cu flexibilitatea necesară și se concentrează pe învățarea în

comun.

Fiecare proiect și fiecare program de finanțare a proiectelor începe cu o idee concretă a provocării sociale care trebuie abordată. În primul rând, fundația verifică dacă ideea este compatibilă cu obiectivele și strategia de finanțare a fundației și dacă sunt îndeplinite cerințele legale, de exemplu în ceea ce privește statutul non-profit al proiectului. Dacă fundația decide să continue ideea de proiect, solicitanții rezumă informațiile suplimentare într-o cerere de proiect. Solicitanții definesc obiectivele, grupurile-țintă și impactul planificat al proiectului lor. Ei pot, de asemenea, să prezinte o schiță a proiectului în același timp. Fundația oferă suport pentru finalizarea ideii și asistă cu aplicația.

Cererea constituie baza pentru aprobarea finanțării. Odată ce proiectul a fost aprobat cu succes, colaborarea cu fundația va fi reglementată printr-un acord de finanțare, care va include valoarea finanțării și perioada exactă de finanțare. Reclamanta și fundația convin, de asemenea, asupra unui plan de finanțare și a unui plan de plată pentru plata cuantumului finanțării.

Al doilea exemplu de bune practici este Social Bee (<https://www.socialbee.org/>), o întreprindere socială de inserție profesională de vârf (WISE) specializată în corelarea întreprinderilor cu refugiații și migranții care caută un nou loc de muncă în Germania. Social Bee este o platformă de mediere orientată spre nevoi, care reunește întreprinderi cu locuri de muncă deschise și refugiați sau migranți aflați în căutarea unui loc de muncă. Organizația sprijină refugiații și migranții cu oportunități de formare, educație suplimentară și completarea documentelor solicitate de autorități. Consilierea și sprijinul sunt suportate de companii și sunt gratuite pentru refugiați și migranți.

Social Bee a colaborat cu succes cu peste 290 de companii și a realizat peste 1 200 de plasamente de succes, dintre care peste 89 % lucrează pe termen lung.

Procesul de angajare și potrivire sunt descrise pe pagina lor web. În primul rând, organizația analizează nevoile companiei și elaborează un profil de cerințe. Apoi caută în baza lor de date peste 4 000 de persoane aflate în căutarea unui loc de muncă și caută persoana care corespunde profilului cerințelor. Când a fost găsită persoana potrivită, Social Bee ajută la completarea formularelor necesare și la semnarea contractului. În plus, organizația oferă instruire și sprijin pentru abilitățile soft pentru noii angajați în primele luni.

Pentru refugiați și migranți, procesul de recrutare este următorul: Refugiații și migranții au două opțiuni: În primul rând, pentru a găsi un loc de muncă imediat. Social Bee ajută la negocierea unei plăți echitabile, obținerea de ajutor cu permisul de muncă, ajutor personal cu cererea de angajare și primele luni în noul loc de muncă. În al doilea rând, Social Bee oferă programe gratuite de calificare și sprijin pentru începerea unui nou loc de muncă. Persoanele pot participa, de asemenea, la programele de calificare de la distanță. În plus, organizația ajută la începutul locului de muncă și

la dezvoltarea unei cariere.

În Germania, una dintre cele mai importante probleme de pe piața muncii este deficitul de forță de muncă calificată. Întreprinderile sociale de inserție profesională devin, prin urmare, din ce în ce mai importante pentru economie în ansamblu.

4.1.3 România

În România, un număr semnificativ de întreprinderi sociale sunt finanțate prin programe europene. Majoritatea acestora nu dispun de know-how-ul necesar pentru a pune în aplicare alte mecanisme de finanțare după încheierea finanțării prin granturi. Durata lor de viață este limitată la trei până la cinci ani, ceea ce coincide cu durata proiectelor finanțate de UE. Prin urmare, exemplele de bune practici selectate sunt un proiect finanțat de UE și o întreprindere socială de inserție socială (WISE). Acestea au fost selectate datorită impactului lor social ridicat.

Primul exemplu de bune practici este proiectul Erasmus+ MyDigiCoop (<https://mydigicoop.eu/>). Proiectul promovează antreprenoriatul social-cooperativ în învățământul superior. Scopul său este de a promova antreprenoriatul social-cooperativ în învățământul superior prin dotarea profesioniștilor din învățământul superior cu instrumente și competențe online inovatoare pentru a încuraja antreprenoriatul social-cooperativ în rândul studenților lor. Proiectul este un parteneriat strategic gestionat și dezvoltat de 3 instituții de învățământ superior și 3 IMM-uri din 4 țări europene diferite: Facultatea de Științe Umaniste și ale Educației (HUHEZI) din cadrul Universității Mondragon, Spania; Universitatea Lucian Blaga din Sibiu (ULBS), România; Universitatea de Științe Aplicate Haaga-Helia, Finlanda; Senior Europa Sociedad Limitada (Kveloce), Spania; Gestionet Multimedia, S.L. (Gestionet), Spania; ACEEU (Consiliul de Acreditare pentru Universități Antreprenoriale și Angajate), Germania.

Obiectivele proiectului pentru atingerea acestui obiectiv sunt:

1. cartografierea profilurilor antreprenoriale și de cooperare ale studenților din învățământul superior;
2. să conceapă parcursuri de învățare personalizate pentru studenții din învățământul superior, cu scopul de a sprijini cadrele didactice din învățământul superior în dezvoltarea competențelor elevilor;
3. Crearea unei platforme virtuale interactive pentru a sprijini dezvoltarea economiei cooperatiste sociale și a antreprenoriatului social;
4. să pună la dispoziția cadrelor didactice din învățământul superior aptitudinile, competențele și materialele necesare pentru a încuraja antreprenoriatul social cooperativ în cadrul cursurilor lor;
5. Consolidarea sinergiilor și a cooperării între instituțiile de învățământ superior, întreprinderile atât din sectorul public, cât și din cel privat și asociații, prin includerea nevoilor acestora în cursul de formare.

Grupurile țintă sunt studenții și (viitorii) tineri antreprenori, educatori, profesioniști în educație.

Al doilea bun exemplu este Work Insertion Social Enterprise Workshops without Borders (Ateliere fără Frontiere, AFF, <https://atelierefarafrontiere.ro/>), înființat în 2008 și recunoscut de guvern ca organizație de serviciu public în 2024 (prin Hotărârea Guvernului nr. 156/22.04.2024). Organizația este situată în regiunea București și Ilfov și lucrează cu persoane vulnerabile, pregătindu-le să se integreze pe deplin, atât din punct de vedere social, cât și profesional, pe piața convențională a muncii, ținând cont și de mediul înconjurător. Până în prezent, aceștia au ajutat 1 800 de persoane să se reintegreze și să își găsească un nou loc de muncă. Acestea urmăresc acest obiectiv prin intermediul a 4 ateliere privind economia circulară:

1. educlick – se ocupă cu colectarea deșeurilor electrice și electronice, recondiționarea echipamentelor informatice și donarea acestora școlilor și zonelor rurale;
2. remesh – se concentrează asupra reciclării bannerelor publicitare și a ochiurilor de plasă care sunt transformate în produse de modă etice și durabile;
3. bio&co farm – cultivă legume certificate ecologic la ferma socială din satul Ciocanari și le distribuie săptămânal în București;
4. logietic – desfășoară activități de coambalare, cum ar fi ambalarea, etichetarea, încărcarea produselor durabile și responsabile.

Organizația AFF lucrează pentru a atinge Obiectivele de Dezvoltare Durabilă stabilite de ONU.

Un alt domeniu de activitate al AFF este reprezentat de sprijinirea refugiaților ucraineni în găsirea unui loc de muncă.

Valorile lor sunt solidaritatea și integrarea; dezvoltarea sistemică; grija pentru mediu și oameni; creativitatea și inovarea; spiritul antreprenorial; încrederea; justiție socială.

AFF organizează, de asemenea, diverse ateliere și cursuri de formare cu privire la economia circulară, economia socială și antreprenoriatul social. Unele ateliere sunt oferite împreună cu organizația RISE – Rețeaua Română a Întreprinderilor de Inserție Socială. În plus, aceștia publică rapoarte anuale de activitate pe pagina web a organizației.

4.1.4 Slovenia

La fel ca în România, antreprenoriatul social a fost sprijinit la început prin fonduri UE. În consecință, dintre cele două proiecte de bune practici selectate pentru prezentare, unul este un proiect finanțat de UE. La fel ca în cazurile anterioare, exemplele selectate se disting printr-o valoare ridicată a impactului social.

Primul exemplu de bune practici este proiectul Erasmus+ SocialB (<https://socialb-erasmus.eu/>), pus în aplicare în perioada 2020-2023. Proiectul a implicat organizații din Irlanda, Grecia, Italia și

Slovenia. Proiectul și-a propus să dezvolte conținut educațional în domeniul antreprenoriatului social care să vizeze antreprenorii sociali, instituțiile de sprijin ale acestora, cadrele didactice din instituțiile de învățământ secundar, superior și terțiar, precum și studenții. Proiectul a abordat diferitele niveluri de dezvoltare a antreprenoriatului social în țările UE, concentrându-se în special asupra Sloveniei și Greciei, unde a vizat promovarea și consolidarea antreprenoriatului social.⁵¹

Materialul educațional pregătit de proiectul SocialB s-a axat pe domenii cheie cruciale pentru munca de succes și creșterea întreprinderilor sociale. Acesta a inclus 24 de unități de învățare care acoperă subiecte precum inovarea socială, măsurarea impactului social, managementul resurselor umane, pregătirea propunerilor de proiecte, finanțarea, planificarea strategică, marketingul și vânzările. Materialul didactic a fost pus la dispoziție prin intermediul platformei de e-learning a proiectului. Tot conținutul a fost tradus în slovenă.

A doua bună practică selectată este Centrul pentru reutilizare din Slovenia (<https://www.cpu-reuse.com/>), parte a proiectului USE-REUSE, care formează o rețea de întreprinderi sociale axată pe durabilitatea mediului și incluziunea socială. Acceptă, diagnostichează și restaurează echipamente funcționale folosite, oferindu-le la prețuri accesibile. Centrul de Reutilizare este membru cu drepturi depline al Social Firms Europe CEFEC.

Centrul de reutilizare funcționează ca o întreprindere socială și se concentrează nu numai pe obiective economice, ci și pe obiective sociale și de mediu. Acesta funcționează în mai multe domenii-cheie:

1. Activități de reutilizare: Colectează și sortează articole de la persoane fizice și companii și le sortează în funcție de tip și stare. Restabilește și procesează elementele, prelungind durata de viață a obiectelor. Vinde și distribuie produsele restaurate la prețuri accesibile, promovând o cultură a reutilizării. Organizează ateliere și evenimente pentru a educa publicul cu privire la importanța reutilizării obiectelor și a economiei circulare.
2. Dezvoltarea și activitatea de proiect: Participă la inițiative și parteneriate de dezvoltare care promovează economia circulară și dezvoltarea durabilă. Acesta cooperează cu instituțiile de învățământ, cum ar fi școlile și universitățile, oferind formare practică a studenților. Aceasta include grupurile vulnerabile, promovând incluziunea socială și oportunitățile de ocupare a forței de muncă pentru acestea.
3. Inovarea: Sprijină dezvoltarea de noi tehnici și tehnologii care îmbunătățesc procesele de recuperare și reciclare. Colaborează cu start-up-uri și companii de tehnologie pentru a dezvolta noi soluții în economia circulară.

Centrul oferă locuri de muncă pentru persoanele din grupurile vulnerabile, promovează consumul responsabil din punct de vedere social și contribuie la conservarea mediului în conformitate cu

⁵¹ Novac-Trunk, Anica; Valerij Dermol (2024), National Report on Social Entrepreneurship.

ODD stabilite de ONU. Are unități în diferite părți ale Sloveniei: Ljubljana, Rogaska Slatina, Ormoz și Slovenske Konjice. În unitățile de reutilizare din Slovenia, 250 de tone de articole utilizabile din produse vechi, mobilier și îmbrăcăminte sunt pregătite pentru utilizare ulterioară în fiecare an.

5 Educația în domeniul antreprenoriatului social

Documentația generală disponibilă privind educația în domeniul antreprenoriatului social în țările participante (Italia, Germania, România și Slovenia) este destul de limitată. Cu toate acestea, diferitele rapoarte naționale confirmă o creștere a cercetării și formării în cele patru țări. Pe lângă ofertele de formare ale practicienilor și ale altor părți interesate (inclusiv finanțatori și factori de decizie), a apărut o gamă largă de programe și instrumente. Cercetarea este identificată ca fiind un factor-cheie pentru recunoașterea întreprinderilor sociale și a antreprenoriatului social, în special în țările din Europa Centrală și de Sud-Est, cum ar fi Slovenia și România. În ansamblu, situația este promițătoare, în ciuda lipsei de acțiuni sincronizate, cum ar fi strategiile educaționale la nivel național sau o integrare a dimensiunii antreprenoriatului social în educația antreprenorială în general⁵².

În general, ofertele educaționale și de formare sunt mai diverse în țările cu o tradiție mai îndelungată în practicile de antreprenoriat social, cum ar fi Italia și Germania. În țările din Europa Centrală și de Sud-Est, cum ar fi Slovenia și România, ofertele de formare în domeniul antreprenoriatului social sunt destul de dispersate și încă depind într-o mare măsură de proiectele finanțate de UE, deși universitățile și furnizorii privați de formare oferă cursuri selectate și chiar programe de studiu pe această temă.

Programele și cursurile educaționale și de formare în domeniul antreprenoriatului social sunt oferite de universități, de alte instituții de învățământ superior, de furnizori privați de formare, precum și de proiecte finanțate de UE. În plus, în Italia și Germania, școlile oferă, de asemenea, educație în domeniul antreprenoriatului social.

În multe cazuri, efortul depus în contextul academic depășește cercetarea teoretică prin promovarea schimbului și a creării de rețele între practicieni, factorii de decizie politică și alți actori-cheie din cadrul ecosistemului. Un astfel de rol de facilitator se distinge în mod clar din lectura rapoartelor naționale, deși este adesea trecut cu vederea atunci când se descriu contribuțiile mediului academic la dezvoltarea întreprinderilor sociale în Europa.

Următoarea prezentare a ofertelor educaționale în domeniul antreprenoriatului social în țările

⁵² Borzaga, Carlo, Giulia Galera et. al. (2020): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Comparative Synthesis Report, p. 95f.

proiectului Italia, Germania, România și Slovenia nu este exhaustivă. Se va face doar o scurtă prezentare pentru a evidenția unele aspecte-cheie.

5.1.1 Italia

Italia are un sistem educațional foarte bine stabilit pentru antreprenoriatul social care datează din anii 1980⁵³. Instituțiile de învățământ din Italia oferă o gamă largă de cursuri, de formare formală și informală destinate studenților, antreprenorilor, dar și elevilor. În paragrafele următoare vor fi prezentate unele dintre cele mai importante programe educaționale la nivel terțiar.

1) MASTERGIS (<https://www.mastergis.eu/>) Programul universitar de masterat în managementul întreprinderilor sociale: Master GIS este o diplomă de master oferită de Universitatea din Trento, EURICSE (Institutul European de Cercetare pentru Întreprinderile Cooperatiste și Sociale) și Fondazione Caritro. Programul de studiu își propune să ofere participanților o abordare cuprinzătoare și practică a înțelegerii contextului întreprinderilor sociale, permițându-le să se poziționeze strategic și să conducă dezvoltarea și inovarea acestor organizații.

Maestrul salută studenții din diferite discipline academice. Predă abilitățile cheie necesare pentru antreprenoriatul social prin cursuri, cercetare și stagii. Acesta aliniază, într-un stadiu incipient, competențele-cheie necesare pentru a aborda cu succes provocările organizațiilor economiei sociale.

2) Universitatea Bocconi, Milano (Școala de Management SDA Bocconi): https://www.sdabocconi.it/it/master-specialistici-full-time-executive/master-specialistici-executive-landing?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=w_IT_sdabocconi_pmax_master_performance&gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw3vO3BhCqARIsAEWblcAe04AyP0srxgltP2NVwH6pkM6eqIJAtD00iB9xh70hCEB2M_KuoZkaApLJEALw_wcB&gclsrc=aw.ds

Bocconi oferă educație de pionierat în acest sector. A lansat primul program de licență din Italia în economie pentru organizații nonprofit, cooperative și organizații sociale în 1993. Astăzi, continuă să ofere un program cuprinzător de masterat în managementul întreprinderilor sociale, al organizațiilor nonprofit și al cooperativelor⁵⁴.

3) Universitatea din Bologna: Renumit pentru gama sa de programe de masterat axate pe economia socială, economie și gestionarea organizațiilor nonprofit și a cooperativelor, alături de cursuri specializate în strângerea de fonduri pentru organizații nonprofit și entități publice:

⁵³ University of Patras, University of Tor Vergata, Development Agency Kozjansko (2020): O2.1 Report Literature Review, developed as part of the Erasmus+ project SocialB, p. 18.

⁵⁴ Fronzoni, Vasco; Melillo, Luigia (2024): National Report on Social Entrepreneurship in the Higher Education Sector in Italy.

<https://www.unibo.it/it/studiare/dottorati-master-specializzazioni-e-altra-formazione/master/2024-2025/economia-della-cooperazione-muec-1>

4) **Universitatea Catolică a Inimii Sacre, Milano:** Sărbătorind cea de-a șasea ediție, Masterul Executiv în Antreprenoriat Social evidențiază cererea susținută și succesul în formarea viitorilor lideri în domeniu: <https://altis.unicatt.it/altis-master-terzo-settore-impresa-sociale-emptesis>

5) **Tabăra deschisă pentru antreprenoriat social,** <https://socialopencamp.org/?lang=en>: Social Enterprise Open Camp este o oportunitate de training și networking dedicată antreprenoriatului social și investițiilor de impact. Vorbitori și experți în antreprenoriat social din întreaga lume vor conduce patru zile de formare rezidențială. Durata evenimentului anual este de patru zile.

Social Enterprise Open Camp este o experiență unică datorită mărturiilor antreprenorilor sociali, reflecțiilor și stimulilor din partea mentorilor, academicienilor, investitorilor și actorilor cheie din industrie și finanțe, care vor permite participanților să implementeze abilități, să activeze alianțe și să-și extindă domeniul de aplicare într-un creuzet de cunoștințe și experiență.

Tabăra deschisă a întreprinderilor sociale

- are o vocație internațională,
- menține formatul unei tabere intensive, imersive și rezidențiale de 4 zile
- oferă oportunități de networking pentru a genera idei noi și oportunități de colaborare
- permite întreprinderilor sociale și cu impact să se dezvolte prin implicarea actorilor-cheie din ecosistem
- oferă un program cu sesiuni plenare combinate cu ateliere de lucru în care antreprenorii sociali, alături de investitori și parteneri ecosistemici, își împărtășesc experiențele și modelele de afaceri pentru a rezolva problemele sociale și de mediu critice într-un mod responsabil.

5.1.2 Germania

Noua Strategie națională pentru inovare socială și întreprinderi pentru binele comun își dedică domeniul de acțiune 8 (din 11 domenii de acțiune) promovării dezvoltării competențelor pentru inovare socială și întreprinderi pentru binele comun. Potrivit strategiei naționale, oportunitățile educaționale pentru întreprinderile sociale și inovarea socială nu sunt suficiente și ar trebui extinse, deși Germania se numără printre țările UE cu cel mai mare număr de întreprinderi sociale. Documentul propune extinderea programelor de predare și învățare adecvate privind inovarea socială și întreprinderile pentru toate grupele de vârstă, sensibilizarea cu privire la aceste subiecte și transmiterea cunoștințelor și competențelor relevante.

Din ce în ce mai multe programe educaționale sunt deja create în universități, unele dintre ele cu sprijin guvernamental. Guvernul își propune să sprijine în continuare această tendință.

Cei mai importanți furnizori de servicii de cercetare, educație și dezvoltare a competențelor tind să fie universitățile publice și bisericești. Organizațiile de asistență socială, cooperativele, întreprinderile integratoare și incluzive pot accesa, de asemenea, ofertele de formare și educație făcute de institute specializate din cadrul structurilor lor federative sau organizate de acestea.

Fiecare Land găzduiește o serie de oferte educaționale în antreprenoriatul social care ajung de la cursuri sau oportunități de formare pentru a finaliza programe de studiu și chiar universități dedicate împărtășirii cunoștințelor în acest domeniu. Datorită numărului mare de oportunități educaționale în antreprenoriatul social în comparație cu Slovenia și România, doar câteva tipuri de oferte educaționale sunt evidențiate aici.

Un număr mare de universități publice și institute de formare afiliate la federațiile germane de asistență socială oferă cursuri de studii în „sectorul terțiar” sau de „gestionare în sectorul social”, care acoperă administrarea specializată a afacerilor, gestionarea strategiei sau a marketingului etc. Unele instituții merg dincolo de predare și oferă servicii de consultanță, iar altele chiar finanțează proiecte de inovare socială⁵⁵.

(1) În 2010, a fost creată o rețea de cooperare între patru universități din München pentru a crea „Academia de antreprenoriat social” (Social Entrepreneurship Akademie, link: <https://seakademie.org/>). Acesta conține propriul curriculum de studiu, cu cursuri variind de la două zile până la programe complete, certificate de doi ani. De asemenea, sprijină start-up-urile prin centre de incubare și consultări și construiește o rețea largă de părți interesate în jurul antreprenoriatului social⁵⁶.

(2) PHINEO ia scena ca cel mai mare actor care oferă o asigurare certificată a calității, consiliere și educație pentru inițiative sociale. Este o societate de interes public înființată de Deutsche Börse, Fundația Bertelsmann, KPMG, una dintre cele patru mari firme de audit cu cea mai mare cifră de afaceri din lume, PricewaterhouseCoopers și Fundația Mercator. (Link către: <https://www.phineo.org/>)

(3) O instituție de învățământ superior acreditată care predă exclusiv în domeniul antreprenoriatului social este Universitatea de Științe Aplicate pentru Design Social – (Hochschule für Gesellschaftsgestaltung, link: <https://hfgg.de/>), cu sediul în Koblenz. Instituția a fost înființată în 2015 și s-a dezvoltat dintr-o instituție de învățământ superior sponsorizată anterior de biserică, Universitatea de Științe Aplicate Cusanus pentru Design Social (Cusanus Hochschule für

⁵⁵ A. Buzdugan, A. Krauss, (2024), National Report on social entrepreneurship in the higher education sector in Germany.

⁵⁶ Göler von Ravensburg, Nicole; Gorgi Krlev; Georg Midlenberger (2018): Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. Country report Germany, p. 89f.

Gesellschaftsgestaltung). Universitatea pentru Design Social are în prezent aproximativ 160 de studenți înscriși, 100 de absolvenți⁵⁷.

Universitatea pentru Design Social atrage studenții cu un concept educațional nou inventat pentru studiul antreprenoriatului social: Învățarea transformatoare. Învățarea transformatoare are trei piloni:

- Distrugerea – găsirea cadrelor subiacente, a modelelor de gândire și a altor condiții prealabile pentru problemele societale percepute de elevi ca fiind importante.
- Deschidere – găsirea rădăcinilor problemelor societale cu scopul de a căuta soluții.
- Reorientarea – găsirea de oportunități pentru schimbări cu impact dezvoltate ca soluții la problemele societale percepute și propunerea unor modalități de punere în aplicare a acestora.

(4) O altă instituție de învățământ superior care vizează domeniul antreprenoriatului social este Universitatea Eberswalde pentru Dezvoltare Durabilă. Site-ul său internet poate fi consultat la adresa: <https://www.hnee.de/en/Startseite/HNE-Eberswalde-Startseite-E9875.htm>).

Profilul de cercetare al HNEE se caracterizează prin accentul pus pe următoarele trei domenii de cercetare:

1. Dezvoltarea durabilă a zonelor rurale
2. Producția și utilizarea durabilă a resurselor naturale
3. Gestionarea durabilă a resurselor limitate

(5) Un exemplu de program de studiu în antreprenoriatul social este oferit de Universitatea de Științe Aplicate Neu-Ulm. Instituția oferă programul de masterat Antreprenoriat Social pentru Dezvoltare Durabilă cu o durată de studiu de 3 semestre.

Scopul programului este de a preda studenților modul în care antreprenoriatul social poate fi utilizat pentru a dezvolta soluții inovatoare pentru o durabilitate mai holistică în modelele de afaceri corporative și în cooperarea internațională pentru dezvoltare. Studenții sunt pregătiți pentru poziții de conducere antreprenoriale și responsabile în managementul durabilității, managementul inovării și managementul internațional în companii, organizații guvernamentale și neguvernamentale. Cursurile sunt predate în întregime în limba engleză. Programul de studiu combină - unic în Germania - cele trei subiecte principale ale antreprenoriatului social, managementului durabilității și cooperării internaționale pentru dezvoltare și aduce studenții în contact cu practicieni internaționali din aceste domenii prin lucrări de proiect și prelegeri invitate. În plus, participanții învață cum să dezvolte propriile idei de inovare și modele de afaceri pentru rezolvarea problemelor societale. (Link către programul de studiu:

⁵⁷ A. Buzdugan, A. Krauss, (2024), National Report on social entrepreneurship in the higher education sector in Germany.

<https://www.hnu.de/studium/studiengaenge/masterstudiengaenge/social-entrepreneurship-for-sustainable-development-ma>).

Deși ofertele educaționale în domeniul antreprenoriatului social în Germania sunt foarte numeroase, încă lipsește o abordare centralizată. Strategia Națională pentru Antreprenoriat Social își propune să acopere acest lucru și stabilește un cadru general cu orientări pentru eforturile de antreprenoriat social valabile pentru Federația Germană.

5.1.3 România

În timp ce programele educaționale joacă un rol important în recunoașterea antreprenoriatului social, ofertele respective sunt încă puține în România. Ofertele de formare sunt furnizate parțial de universități, parțial de instituții private și, de asemenea, în cadrul unor proiecte finanțate de UE.

Din 2019, numărul ofertelor educaționale ale universităților a scăzut ușor⁵⁸. Cursurile oferite anterior de Academia de Științe Economice București (ASE) și Școala Națională de Științe Politice și Administrative București (SNSPA) nu se mai desfășoară. Cu toate acestea, alte instituții de învățământ superior continuă să formeze studenții în domeniul antreprenoriatului social, cum ar fi:

(1) Universitatea Babeș-Bolyai (UBB), Cluj-Napoca: Maestru de asistență socială și economie socială: <https://socasis.ubbcluj.ro/program/asistenta-sociala-si-economie-sociala/>: Durata programului de master este de patru semestre. Scopul său este de a transpune expertiza domeniului economico-administrativ în practica organizațiilor sociale, a asistenței sociale și a muncii de incluziune în general. Este un program interdisciplinar destinat absolvenților din domeniul asistenței sociale, economiei, sociologiei, științelor juridice, științelor politice și administrative, științelor comunicării, precum și specialiștilor care lucrează deja în sistemul de asistență socială. Este un program de masterat comun desfășurat în colaborare cu instituțiile de învățământ superior din Uniunea Europeană: Universitatea de Științe Aplicate – FH Campus Wien (Austria), Universitatea de Științe Aplicate, München (Germania), Institut Regional de Travail Social Poitiers (Franța), Universitatea din Debrecin (Ungaria), Universitatea din Ostrava (Republica Cehă), Universitatea de Științe Aplicate, Lucern (Elveția). Maestrul este orientat practic, combinând cunoștințele teoretice cu cele practice.

Programul are următoarele obiective:

- să furnizeze competențe pentru planificarea, înființarea și funcționarea entităților din sectorul economiei sociale;
- încurajarea cercetării empirico-științifice și dezvoltarea de noi concepte și modele în domeniul asistenței sociale și al economiei sociale;

⁵⁸ Anca Draghici, Caius Luminosu et al. (2024), National Report on Social Entrepreneurship.

- înțelegerea evoluțiilor europene și a impactului acestora asupra economiei sociale și a asistenței sociale.

Competențe dobândite: Cunoașterea economiei sociale și a asistenței sociale; cunoștințe de gestiune financiară, contabilitate și analiză a costurilor; dezvoltarea capacității de analiză a aspectelor și politicilor sociale; competențe de a lucra în proiecte interculturale; formare în ceea ce privește punerea în aplicare și evaluarea programelor și serviciilor sociale; capacitarea pentru a transforma antreprenoriatul în acțiune antreprenorială; oportunități de interacțiune cu modele de bune practici în economia socială din Europa.

(2) Universitatea de Vest Timișoara (UVT): Maestru de Antreprenoriat Social și Dezvoltare Comunitară: <https://admitere.uvt.ro/program/antreprenoriat-social-si-dezvoltare-comunitara/>: Durata programului de masterat este de doi ani. Scopul său este de a articula în mod coerent competențele și abilitățile profesionale necesare specialiștilor în economia socială și dezvoltarea comunității, care pot contribui la valorificarea durabilă a resurselor comunitare, la creșterea ocupării forței de muncă pentru persoanele defavorizate, la dezvoltarea instrumentelor de intervenție socio-economică durabilă.

Principalele obiective ale acestui program de masterat sunt:

- formarea de specialiști în antreprenoriatul social și dezvoltarea comunității, sprijinind procesele de dezvoltare durabilă la nivel comunitar, inclusiv comunitățile marginalizate;
- formarea personalului din economia socială și organizațiile de dezvoltare comunitară, inclusiv a persoanelor interesate să înființeze întreprinderi sociale sub formă de antreprenoriat social;

Competențe dobândite: Aplicarea unor instrumente specifice de guvernare socială în contexte practico-teritoriale universitare și comunitare, aplicarea unor instrumente specifice de identificare a nevoilor sociale – diagnostic social în diferite comunități, contexte sociale și organizaționale, aplicarea aparatului conceptual și metodologic specific domeniului sociologiei în soluționarea problemelor din sfera organizațională și antreprenoriatul social, analiza comparativă a modelelor de antreprenoriat social, întreprinderi sociale, responsabilitate socială corporativă și modele de afaceri convenționale, elaborarea unei cereri de finanțare pentru înființarea și dezvoltarea unei întreprinderi sociale, asumarea responsabilității de a participa la crearea și manifestarea unui mediu de lucru incluziv în activitățile profesionale și sociale, dezvoltarea de parteneriate între întreprinderile sociale și diferiții actori comunitari și managementul acestora, rezolvarea problemelor specifice mediului organizațional și antreprenoriatului social.

În plus, Universitatea din București și Universitatea din Oradea oferă câteva cursuri de antreprenoriat social ca parte a altor programe de studii universitare de licență și masterat⁵⁹. În plus,

⁵⁹ Lambru, Mihaela; Claudia Petrescu (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report

unele proiecte finanțate de UE oferă, de asemenea, oportunități de formare în domeniul antreprenoriatului social. Începând din 2019, în România au fost finanțate 37 de proiecte Erasmus+ (inclusiv activități de mobilitate, acțiunea-cheie 1), cu accent pe antreprenoriatul social⁶⁰.

O importantă formare certificată în antreprenoriatul social oferită de o fundație privată este:

(3) Fundația „Alături De Voi” (ADV), Academia ADV, asociație privată/ONG: Formare ca antreprenor în economia socială (certificată): <https://academiaadv.ro/curs-antreprenor-in-economia-sociala-specializare/>: Cursul se desfășoară la cerere numai pentru persoanele juridice care pot oferi un grup de cel puțin 15 persoane, are o durată de 180 de ore (60 de ore teorie + 120 de ore experiență practică). Nivelul de studii necesar pentru frecventarea cursului de învățământ secundar, completat cu diplomă de bacalaureat și se finalizează cu un certificat eliberat de Ministerul Muncii și Solidarității Sociale.

Conținutul cursului include: Elaborarea unui studiu de fezabilitate; elaborarea planului de afaceri; gestionarea afacerilor; elaborarea proiectului social al afacerii; gestionarea activității sociale; promovarea antreprenoriatului social; reprezentarea organizației în relațiile externe.

Extinderea ofertelor de formare în domeniul antreprenoriatului social va crește gradul de conștientizare cu privire la acest subiect și importanța sa ca motor al economiei sociale în România. Proiectul DigiFunCollab își propune să contribuie la realizarea acestui obiectiv.

5.1.4 Slovenia

În Slovenia, multe instituții de învățământ superior s-au implicat în cercetarea în domeniul întreprinderilor sociale sau au încorporat conceptul în programa lor academică începând din 2010. În prezent, mai multe facultăți din diferite universități slovene oferă cursuri privind întreprinderile sociale⁶¹. În plus, furnizorii privați de formare pun la dispoziție programe de formare axate pe antreprenoriatul social. În plus, în cadrul proiectelor finanțate de UE, sunt în curs de elaborare oferte de formare pe această temă.

În cadrul proiectului Erasmus+ SocialB (2020-2023), poate fi consultată o prezentare generală a ofertelor de cursuri în domeniul antreprenoriatului social la nivel terțiar în Slovenia⁶².

Romania, p. 75.

⁶⁰ A se vedea o căutare pe site-ul <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/projects>.

⁶¹ Rakar, Tatjana; Z. Kolarič (2019): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Slovenia, p. 64.

⁶² University of Patras, University of Tor Vergata, Development Agency Kozjansko (2020): O2.1 Report Literature Review, developed as part of the Erasmus+ project SocialB, p. 23.

Universitatea din Ljubljana oferă mai multe cursuri de antreprenariat social în cadrul programelor sale academice BA și MA. Un curs de masterat electiv la Facultatea de Economie se concentrează pe acest subiect ca parte a programului de studiu Antreprenariat. Conținutul cursului include⁶³:

- Diferențierea antreprenariatului, a antreprenariatului social (SE) și a sectorului non-profit
- Dezvoltarea întreprinderilor sociale și fundamentele teoretice ale întreprinderilor sociale
- Antreprenariatul social în sectorul privat, public și non-profit
- Avantajele și provocările întreprinderilor sociale; Domenii și forme de activități de antreprenariat social
- Întreprinderile sociale din Slovenia, UE, SUA, țările în curs de dezvoltare și exemple de bune practici
- Profilul unui antreprenor social
- Aspecte juridice ale întreprinderilor sociale
- Finanțarea antreprenariatului social și a investițiilor cu impact, concursuri și premii
- impactul social și măsurarea acestuia; crearea unui mediu favorabil întreprinderilor sociale; Inovațiile sociale și de mediu

Școala SASS de Studii Sociale Avansate din Nova Gorica oferă un curs introductiv electiv în antreprenariatul social pentru studenții săi de nivel BA⁶⁴. Conținutul cursului este similar cu cel oferit de Universitatea din Ljubljana⁶⁵, inclusiv:

- Introducere în domeniul antreprenariatului social și definirea conceptului
- Asemănări și diferențe între antreprenariatul social și cel de afaceri (economia socială vs. economia clasică; non-profit, și anume sectorul terțiar vs. sectorul privat)
- Aventura socială ca nouă paradigmă de mentalitate care combină criteriile de performanță „sociale” și „economice”
- Impactul tendințelor sociale și al factorilor externi, cum ar fi PEST (legislație, economie, sociocultură, tehnologie) asupra întreprinderilor sociale
- Impactul factorilor interni ai unei întreprinderi sociale (caracteristicile personale ale antreprenorului social ca creativitatea, experiența anterioară, factorii cognitivi și rețeaua socială, cultura organizațională a companiei sale, structura socială, constrângerile financiare, calitatea resurselor umane, nevoile conflictuale ale părților interesate etc.
- Capitalul social și intelectual al întreprinderii ca fundament și cadru al întreprinderii sociale antreprenoriale
- specificul conducerii și gestionării întreprinderii sociale;
- Impactul antreprenariatului social asupra schimbărilor sociale și a dezvoltării durabile (de

⁶³ http://www.ef.uni-lj.si/content/static_slovene/predmet/predmet.asp?l=100&li=1013&predmet_id=196534 .

⁶⁴ https://www.fuds.si/wp-content/uploads/2020/07/IZB.SMVS_UVOD-V-SOCIALNO-PODJETNISTVO.pdf .

⁶⁵ Novac-Trunk, Anica; Valerij Dermol (2024), National Report on Social Entrepreneurship.

exemplu, reducerea nivelului șomajului în rândul grupurilor vulnerabile, oportunitățile de voluntariat și filantropie etc.)

- Responsabilitatea socială a întreprinderilor în ceea ce privește antreprenoriatul social: Provocări și amenințări în secolul XXI
- Dezbateri finale: o reflecție critică asupra posibilității punerii în aplicare cu succes a antreprenoriatului social în practica de afaceri de zi cu zi și în mediul social

Furnizorii privați de educație pentru adulți de la nivel terțiar, cum ar fi Colegiul GEA, oferă un curs electiv despre antreprenoriatul social în cadrul programului lor de studii la nivel de licență în Antreprenoriat, la linkul: <https://gea-college.si/en/fakulteta/entrepreneurship/programme-presentation/> Conținutul cursului este similar cu conținutul oferit de Universitatea din Ljubljana și FUDS, inclusiv:

- Caracteristicile economiei sociale și o imagine de ansamblu istorică a antreprenoriatului social
- Dimensiunile antreprenoriatului social.
- Caracteristicile antreprenorului social.
- Impactul antreprenoriatului social asupra mediului.
- Aspecte juridice ale antreprenoriatului social; aspectele financiare ale antreprenoriatului social
- Leadership și management în antreprenoriatul social; participarea lucrătorilor și influența părților interesate interne în antreprenoriatul social.
- Identificarea nevoilor, dezvoltarea produselor în întreprinderile sociale.
- Rolul marketingului și al comunicării de marketing în întreprinderile sociale.
- Antreprenoriatul social în practică - studii de caz.

În plus, în cadrul proiectelor multianuale finanțate de UE, sunt în curs de elaborare oferte de formare în domeniul antreprenoriatului social. Proiectul SocialB deja menționat a dezvoltat o formare pusă în aplicare între 2020 și 2023 în țările partenere Italia, Slovenia, Irlanda și Grecia. Temele de formare includ:

- Istoria și dezvoltarea întreprinderilor sociale în Europa
- Introducere în inovațiile sociale
- Strategiile de creștere și rentabilitatea pe termen lung a proiectelor de întreprinderi sociale
- Evaluarea pieței și competitivitatea
- Modele de strângere de fonduri și de finanțare pentru întreprinderile sociale
- Abilități de marketing, vânzări și networking.

În ciuda sprijinului politic tot mai mare pentru antreprenoriatul social în Slovenia, este necesar să se sporească ofertele educaționale relevante. Formarea oferită în cadrul proiectului DigiFUNCollab contribuie la atingerea acestui obiectiv.

În general, Italia și Germania au o ofertă largă de cursuri de antreprenoriat social atât în învățământul superior, cât și în sectorul educației adulților. Acest lucru poate fi rezultatul tradiției

îndelungate a întreprinderilor sociale și a organizațiilor de asistență socială din ambele țări. Oferta educațională în domeniul antreprenoriatului social din România și Slovenia este mai fragmentată și construită în mod consecvent cu sprijinul proiectelor finanțate de UE. Câteva universități oferă cursuri sau programe de studii în domeniul antreprenoriatului social în ambele țări. De asemenea, câteva organizații pentru educația adulților au inclus cursuri de formare pe această temă. Cu sprijinul proiectului DigiFUNCollab finanțat de UE, oferta educațională respectivă poate fi consolidată și pot fi dezvoltate capacități pentru continuarea educației în acest domeniu.

6 Comparație privind competențele necesare antreprenorilor sociali

În acest capitol, partenerii de proiect propun o serie de competențe necesare antreprenorilor sociali. Ei au folosit ca sursă de inspirație broșura EntreComp privind competențele antreprenoriale⁶⁶. Pentru selecție, fiecare organizație parteneră a implementat un focus grup cu cinci participanți și a pregătit două rapoarte: un raport al grupului tematic și un raport național privind antreprenoriatul social.

Fiecare instituție parteneră a avut sarcina de a selecta cel puțin cinci competențe care sunt importante pentru antreprenorii sociali. Rezultatele au fost grupate în trei categorii, ca urmare a diferențelor specifice dintre antreprenoriatul general și antreprenoriatul social și ținând seama de competențele personale necesare:

1. Competențe antreprenoriale generale: Această categorie include competențe care se aliniază celor propuse în broșura EntreComp.
2. Competențe de antreprenoriat social: Această categorie include competențe specifice antreprenorilor sociali. Au fost menționate doar două competențe care nu aparțin competențelor antreprenoriale generale: Utilizarea modelului de afaceri sociale Canvas și măsurarea impactului social. Acestea din urmă pot fi incluse în competența antreprenorială generală de evaluare a consecințelor și impactului ideilor (parte a competenței EntreComp 1.5 Gândire etică și durabilă). Cu toate acestea, măsurarea impactului este fundamentală pentru întreprinderile sociale care vizează rezolvarea problemelor comunității. În consecință, aceasta a fost inclusă separat în categoria competențelor de antreprenoriat social.
3. Competențe personale: această categorie conține competențe care aparțin persoanelor care desfășoară activități de antreprenoriat social, cum ar fi proactivitatea, munca individuală și în echipă, dar și alfabetizarea digitală și în materie de date.

Competențele sunt prezentate într-o diagramă generală și într-un tabel grupat pe țări. Tabelul de mai jos (figura 2) prezintă competențele grupate pe țări.

⁶⁶ Aici găsiți versiunea in extenso a EntreComp Pocket Book for Aspiring Entrepreneurs: <https://entrecompeurope.eu/wp-content/uploads/EntreComp-Europe-Pocket-Book-for-Aspiring-Entrepreneurs.pdf>.

Cele două competențe specifice antreprenoriatului social, utilizând modelul de afaceri sociale Canvas (2 mențiuni) și Măsurarea impactului social (2 mențiuni), sunt enumerate numai de grupul tematic german. Pentru participanții la grupul tematic din Germania, întreprinderile sociale trebuie să pună accentul pe dezvoltarea impactului social.

Competențele menționate de toți partenerii aparțin grupului de competențe antreprenoriale generale. În consecință, antreprenorii trebuie să lucreze în conformitate cu obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD)⁶⁷ (5 mențiuni) și să cunoască planificarea strategică (inclusiv evaluarea riscurilor, abordarea obiectivelor de lucru, crearea și punerea în aplicare a unei viziuni) (7 mențiuni în ansamblu).

Domain	Competence	Sum	DE	IT	ROU	SI
Social Entrepreneurship	Measuring impact / The results staircase	2	2			
	Social Business Model Canvas	2	2			
Personal competencies	Social competences, including individual & team work, networking	4	1		2	1
	Data literacy, digital literacy	2	1	1		
	Ethical values/thinking	3			2	1
	Creativity, innovation	3	1		1	1
	Proactivity	1	1			
	Tolerating mistakes	1	1			
	Resilience	1	1			
	Systemic thinking	1	1			
	Empathy	1				1
	Self-awareness	1	1			
Entrepreneurship overall	Sustainable Development Goals	5	1	1	1	2
	Project management	5	3		1	1
	Management (including self-management and time management, management of resources; financial management)	4	2		1	1
	Marketing and Sales, including negotiation skills	3	2		1	
	Legal issues	2	1			1
	Strategic Planning, including evaluating risks; work objectives approach; vision	7	1	1	4	1
	Recognising opportunities	1				1
	Context analysis (micro-environment, corporate environment, external factors, STEEP factors - social, technical, economical, ecological, political)	3			2	1
	Cooperative competition	1	1			
	Intercultural competences	1	1			
	Concept evaluation & valorisation	1				1
	Multidisciplinary approach	1		1		
	Codesign, orientation towards the target	1		1		
TOTAL		57	24	5	15	13

Fig. 2 Competențe necesare antreprenorilor sociali din Italia, Germania, România și Slovenia

În plus, managementul de proiect este o competență antreprenorială generală considerată foarte importantă de majoritatea partenerilor (menționată de 5 ori).

⁶⁷ <https://sdgs.un.org/goals>.

Managementul general se numără printre cele mai menționate competențe antreprenoriale (4 mențiuni). Aici sunt incluse, de asemenea: autogestionare, gestionarea timpului, gestionarea resurselor și gestiunea financiară.

Două competențe antreprenoriale generale sunt menționate de trei ori fiecare: marketing și vânzări (inclusiv abilități de negociere); și analiza contextului (micromediu, mediu corporativ, factori externi, factori STEEP – sociali, tehnici, economici, ecologici, politici).

Cunoașterea problemelor juridice este o competență antreprenorială menționată de două ori de către partenerii proiectului.

Mai multe competențe antreprenoriale au primit fiecare câte o mențiune: recunoașterea oportunităților, concurența cooperativă, competențele interculturale, evaluarea și valorificarea conceptelor, utilizând o abordare multidisciplinară, co-proiectarea și orientarea către țintă.

Dintre competențele personale de care au nevoie antreprenorii sociali, niciunul nu a fost menționat de toți partenerii. Aptitudinile personale care au primit cele mai multe mențiuni au fost competențele sociale (inclusiv lucrul individual și în echipă, crearea de rețele) (4 mențiuni).

Două competențe personale au fost menționate de trei ori fiecare: valorile etice/gândirea și creativitatea (inclusiv inovarea).

O competență personală a primit două mențiuni: alfabetizarea digitală și în domeniul datelor.

În plus, unele competențe au fost numite o singură dată de fiecare dată: proactivitatea, tolerarea greșelilor, reziliența, gândirea sistemică, empatia și conștiința de sine.

Pentru a compara competențele între țările participante, poate fi util să se analizeze competențele desemnate doar de una dintre țările partenere.

Printre competențele specifice antreprenoriului social, grupul de reflecție german a nominalizat lucrul cu modelul de afaceri sociale Canvas (1 x) și măsurarea impactului (1 x). Acest lucru demonstrează accentul deosebit pus de grupul de reflecție german pe aspectul impactului antreprenoriului social.

Printre competențele personale, focus-grupul german a nominalizat mai multe abilități (1 x fiecare): proactivitatea, reziliența, tolerarea greșelilor, gândirea sistemică și conștiința de sine. Grupul tematic sloven a adăugat empatie la lista competențelor personale de care au nevoie antreprenorii sociali.

În plus, mai multe competențe antreprenoriale au fost menționate de un singur grup tematic național, după cum urmează: grupul tematic sloven a menționat recunoașterea oportunităților și

evaluarea și valorificarea conceptelor (1 x fiecare).

Grupul tematic italian a evidențiat abordarea multidisciplinară și proiectarea în comun (orientarea către obiectiv) ca fiind competențe antreprenoriale importante (1 x fiecare).

Focus-grupul german a numit competiția cooperativă și competențele interculturale ca fiind foarte importante pentru antreprenorii care se ocupă de probleme sociale (1 x fiecare).

Rezultatele celor patru focus grupuri realizate de instituțiile partenere din Italia, Germania, România și Slovenia arată că toate țările au nominalizat o serie de competențe similare pentru antreprenorii sociali. Cu toate acestea, s-au observat, de asemenea, unele diferențe între țările participante în ceea ce privește percepția competențelor de care au nevoie antreprenorii sociali. Germania a fost singura țară care a menționat măsurarea impactului social ca fiind o competență specifică necesară antreprenorilor sociali. Toți ceilalți parteneri s-au axat mai mult pe competențele antreprenoriale și personale generale, evidențiind o delimitare neclară între întreprinderile generale și întreprinderile sociale, deși acestea din urmă sunt definite prin lege în Italia, Slovenia și România. Germania este singura dintre cele patru țări fără o lege care să cuprindă definiția antreprenoriatului social.

Colaborarea cu Social Business Model Canvas și măsurarea impactului social sunt competențe de antreprenoriat social care nu sunt menționate în broșura EntreComp privind competențele antreprenoriale.

În plus, participanții germani la grupul tematic au subliniat, de asemenea, unele competențe personale de care au nevoie antreprenorii sociali, cum ar fi competențele interculturale, proactivitatea, tolerarea greșelilor și altele. Membrii grupului tematic sloven și italian s-au concentrat mai mult asupra competențelor antreprenoriale. Cu toate acestea, majoritatea competențelor antreprenoriale și personale enumerate au fost menționate de mai mulți membri ai grupului tematic, ceea ce demonstrează similitudinile în ceea ce privește percepția conceptului de antreprenoriat social.

Mai jos este prezentată o diagramă cu rezultatele grupului de reflecție grupate per ansamblu în funcție de competențe:

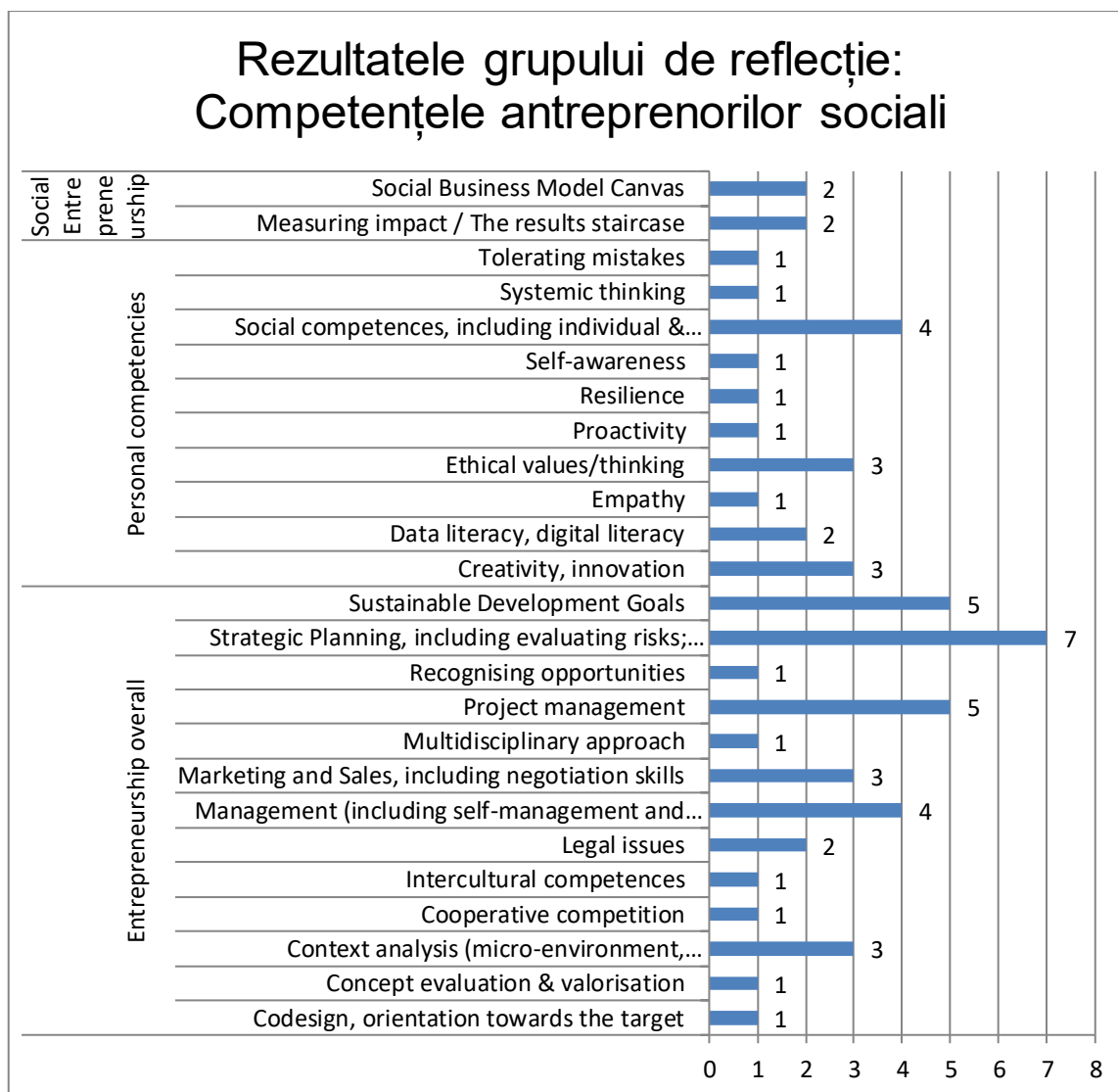

Fig. 3 Competențe generale necesare antreprenorilor sociali

Diagrama prezintă competențele percepute ca fiind cele mai importante pentru antreprenoriatul social de către cele patru grupuri tematice desfășurate în Italia, România, Germania și Slovenia. Distribuția lor pe țări a fost deja discutată mai sus și nu va fi repetată aici.

Merită menționat faptul că majoritatea competențelor nominalizate aparțin, în general, categoriei antreprenoriatului. Doar două dintre ele sunt specifice antreprenorilor sociali.

7 Tendințe, oportunități și provocări în antreprenoriatul social (analiza SWOT)

Acest capitol analizează tendințele, oportunitățile și provocările antreprenoriatului social în țările participante. În ciuda nivelului lor diferit de dezvoltare în acest sector, se pot observa unele asemănări în domeniul antreprenoriatului social între România, Italia, Germania și Slovenia în ceea ce privește punctele lor forte, punctele slabe, oportunitățile și provocările. Un tabel cu o analiză SWOT comparativă pentru cele patru țări partenere poate fi consultat mai jos.

Deși sectorul antreprenoriatului social este diferit în cele patru țări participante la proiect, Italia, Germania, Slovenia și România, toate urmăresc să rămână aliniate la politicile respective ale UE. Aceasta este o putere comună. Un alt punct forte comun al tuturor celor patru țări este potențialul lor de creștere și diversificare în domeniul antreprenoriatului social. Sprijinul politic, guvernamental și financiar pentru acest sector emergent constituie un alt punct forte comun al țărilor partenere.

Printre cele mai importante puncte slabe împărtășite de cele patru țări în domeniul antreprenoriatului social se numără aspectele legate de durabilitate. Întreprinderile sociale au o durată de viață relativ limitată, cuprinsă între 5 și 8 ani. În plus, nu există suficiente oportunități de finanțare ulterioară, după încheierea fazei de înființare a întreprinderilor sociale. O altă problemă este percepția publică destul de negativă asupra întreprinderilor sociale din cauza practicilor negative anterioare sau a lipsei de cunoștințe despre acest sector. Acest lucru se poate schimba prin politici specifice, diseminarea bunelor practici și o educație susținută în domeniul antreprenoriatului social.

În timp ce toate cele patru țări se confruntă cu amenințări diferite cu privire la antreprenoriatul social, toate se confruntă cu probleme financiare. De exemplu, riscul exploatării oportuniste a cererilor de propuneri și a ofertelor de proiecte poate apărea în România și Slovenia. În plus, lipsa unui acces suficient la instrumentele de finanțare și asigurarea capitalului financiar pentru întreprinderile sociale reprezintă o altă amenințare în țările partenere.

Printre cele mai importante oportunități menționate se numără sprijinul UE pentru dezvoltarea în continuare a sectorului antreprenoriatului social în cele patru țări Italia, Germania, Slovenia și România. Alte oportunități comune în cele patru țări, dar și trăsături individuale, sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Puncte forte			
Italia	Germania	România	Slovenia
<ul style="list-style-type: none"> • Cooperativele sociale înființate: Cooperativele sociale au o prezență puternică și un cadru juridic bine stabilit care le sprijină operațiunile. Ei au o experiență dovedită în inovarea și democratizarea sistemului de asistență socială. • Angajamentul în materie de achiziții publice: Participarea semnificativă la achizițiile publice, în pofida întârzierilor în efectuarea plăților, demonstrează reziliență și angajament. • Contracte de muncă permanente: Peste 70 % dintre lucrătorii din întreprinderile sociale au contracte permanente, ceea ce indică stabilitatea și siguranța locului de muncă în acest sector. • Potențialul de diversificare: Există o diversificare continuă pe noi piețe, cum ar fi serviciile de asistență socială corporativă și serviciile pentru utilizatorii privați, ceea ce ar putea stimula creșterea. 	<ul style="list-style-type: none"> • Potențialul de creștere și diversificare: Multe întreprinderi sociale noi înființate anual; • Sprijin politic, guvernamental și financiar: Strategia națională pentru inovare socială publicată începând din 2023; un sprijin guvernamental mai puternic pentru inovațiile sociale; • Sprijin instituțional – rețele de sprijin: Multe organizații de sprijin disponibile la nivel local și național pentru antreprenorii sociali și inovatorii sociali, cum ar fi SEND e.V., Social Entrepreneurship Academy, Ashoka, Phineo, Social Impact Award, Impact Hub Munich, FA-SE • Programe de formare academică și non-academică: Creșterea numărului de programe de studii universitare și de cursuri disponibile în domeniul antreprenoriatului social; creșterea numărului de oferte de formare certificate neacademice în zonă; • Echilibrul de gen: un număr mai mare de femei fondator în antreprenoriatul social în comparație cu fondatorii de întreprinderi (în principal bărbați); • Alinierea la politicile UE: alinierea la obiectivele și politicile de dezvoltare durabilă ale Uniunii Europene; 	<ul style="list-style-type: none"> • Potențialul de creștere și diversificare: Numărul și diversitatea practicilor de succes ale întreprinderilor sociale creative sunt în creștere în ultimii ani; • Sprijin politic, guvernamental și financiar: Sensibilizarea generală cu privire la necesitatea de a sprijini antreprenoriatul social este în creștere în toate dimensiunile relevante: social, politic, economic, învățământ superior, autorități locale și centrale etc.; îmbunătățirea constantă a cadrului politic, financiar și legislativ pentru sprijinirea antreprenoriatului social la nivel național; 	<ul style="list-style-type: none"> • Potențialul de creștere și diversificare: Un număr mare de organizații și rețele care încurajează dezvoltarea antreprenoriatului social; • Cooperative de integrare și inserție: Cadru favorabil pentru sprijinirea ocupării forței de muncă în rândul persoanelor cu handicap • Bune practici: Existența mai multor practici excelente, de succes și creative de întreprindere socială.

Deficiențe			
<p>Italia</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Complexitate legislativă și birocratică: Cadrul legislativ actual este complex și fragmentat, ceea ce duce la provocări administrative și birocratice. Confuzia și sarcinile restrictive complică gestionarea întreprinderilor, în special pentru organizațiile non-profit cooperatiste non-sociale și întreprinderile sociale ex lege. ● Constrângeri și întârzieri financiare: Întârzierile în efectuarea plăților de către autoritățile publice (în medie 36 de luni) sporesc gradul de îndatorare și instabilitatea financiară. Cerințele legale stricte și stimulentele limitate descurajează investițiile și atragerea capitalului de risc. ● Deficiențe de competențe manageriale: Mulți antreprenori sociali nu au abilități manageriale, deoarece profilurile lor sunt adesea mai aliniate la asistența socială decât la managementul afacerilor. ● Percepția publică negativă: Scandalurile care au implicat unele cooperative sociale au afectat reputația sectorului, umbrind contribuțiile acestuia. 	<p>Germania</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Complexitatea sprijinului instituțional: Sunt disponibile numeroase oferte pentru antreprenorii sociali aspiranți, dar acestea nu sunt încă sistematice sau centralizate pe un portal principal pentru utilizatori, de exemplu; este dificil să se găsească o orientare prin toată diversitatea ofertelor. ● Orientare teoretică vs. practică a instruirii: Nu sunt disponibile suficiente cursuri practice și informații practice pentru studenții interesați de inovațiile sociale; Elevii nu primesc suficiente stimulente pentru a deveni mai activi din punct de vedere social; ● Deficiențe de competențe manageriale: Selecție limitată de subiecte abordate de diferite cursuri în domeniul antreprenoriatului social; ● Aspecte legate de durabilitate: Durata de viață relativ limitată a întreprinderilor sociale (5-8 ani); Nu există suficiente oportunități de finanțare ulterioară, după faza de înființare a întreprinderilor sociale. ● Lipsa percepției publice: O vizibilitate mai redusă a întreprinderilor sociale în sfera publică; 	<p>România</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Aspecte legate de durabilitate: Abilități de afaceri și de management inconsecvente pe termen mediu și lung în majoritatea întreprinderilor sociale dezvoltate; ● Constrângeri legate de includerea grupurilor țintă: Aspecte incluzive la scară largă pentru categoriile-țintă ale antreprenoriatului social: persoanele cu handicap, minoritățile etnice (cum ar fi țigarii) etc.; ● Sprijin educațional și instituțional: Participarea redusă a resurselor învățământului superior (grupuri, entități, promovare și metodologii etc.) la dezvoltarea antreprenoriatului social național; ● Constrângeri financiare: Câștiguri financiare dificile pentru antreprenoriatul social; 	<p>Slovenia</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Percepția publică negativă: Moștenirea neîncrederii; anumite atitudini negative față de întreprinderile sociale, antreprenoriatul social și economia socială; ● Constrângeri legate de includerea grupurilor țintă: Dependența de stat a întreprinderilor pentru persoanele cu handicap; ● Aspecte legate de durabilitate: Deficitul de competențe antreprenoriale și manageriale în întreprinderile sociale nou înființate; constrângeri de timp; ● Constrângeri financiare: Dificultăți în obținerea banilor; ● Sectorul ONG-urilor slab dezvoltat: Slab, deși dinamic, sectorul ONG-urilor ● Deficitul de antreprenoriat social în

			Învățământul superior: Deficitul recunoscut în bunele practici tangibile pentru antreprenoriatul social în învățământul superior și solicitarea unei mai bune promovări și înțelegeri a metodelor existente;
Amenințări			
Italia <ul style="list-style-type: none"> • Dependența economică de politicile publice: Dependența ridicată de politicile publice și de contractele pentru venituri face ca întreprinderile sociale să fie vulnerabile la reducerile bugetului public și la revizuirea cheltuielilor. • Creșterea concurenței: Întreprinderile convenționale intră pe piețe dominate în mod tradițional de cooperative sociale, sporind concurența. Cooperativele sociale concurează, de asemenea, între ele pentru contracte de achiziții publice. • Capital financiar limitat: Intrarea în noi sectoare necesită adesea investiții financiare semnificative, pe care întreprinderile sociale s-ar putea confrunta cu dificultăți în a le asigura. • Sprijin public insuficient: Punerea în aplicare limitată a normelor de sprijin în materie de achiziții publice și a clauzelor sociale reduce oportunitățile pentru întreprinderile sociale. Reticența autorităților publice de a pune în aplicare pe deplin normele UE privind achizițiile publice care favorizează 	Germania <ul style="list-style-type: none"> • Constrângeri financiare și manageriale: Principalele provocări constau într-o dezvoltare concertată a politicilor, inclusiv a legislației privind interesul public și a aspectelor legate de achiziții publice; îmbunătățirea accesului la instrumentele de finanțare care încurajează inovarea; • Lipsa percepției publice: consolidarea vizibilității publice a întreprinderilor sociale și a inovațiilor; disponibilitatea datelor; • Deficitul de forță de muncă calificată: Schimbările demografice sunt legate de o rată scăzută a natalității și de îmbătrânirea din ce în ce mai mare a populației, de deficitul de forță de muncă calificată și de cererea tot mai mare de servicii sociale mai individualizate. • Aspecte legate de durabilitate: probleme legate de modelele de afaceri durabile și de extindere; • Aspecte legate de birocrație: 	România <ul style="list-style-type: none"> • Riscuri financiare: riscul de exploatare oportunistă a oportunităților unor cereri de propuneri de proiecte specifice legate de antreprenoriatul social și potențialul rezultat de compromitere a reputației unor astfel de inițiative; • Aspecte legate de durabilitate: Riscul ridicat de eșec al programelor dedicate antreprenoriatului social, pe termen lung, odată cu încheierea perioadei specifice de consultanță și mentorat acordate beneficiarilor și din cauza lipsei de competențe consecvente de afaceri și management în întreprinderile sociale nou înființate; Reducerea disponibilității cofinanțării din partea băncilor și a altor sisteme către întreprinderile sociale sau planurile de afaceri antreprenoriale asociate, în special după încheierea cadrului inițial de sprijin (programe finanțate de ou pentru economia socială), ceea ce ar putea genera colapsul acestora; • Aspecte birocratice: barierele birocratice și lipsa de cunoștințe a 	Slovenia <ul style="list-style-type: none"> • piață relativ mică pentru produsele și serviciile întreprinderilor sociale • sistemul de microfinanțare subdezvoltat, atitudinea conservatoare a băncilor • lipsa unui cadru pentru nevoile financiare și de sprijin ale întreprinderilor sociale nou-înființate, ale celor în curs de dezvoltare și ale celor în curs de dezvoltare • politica de integrare verticală și funcționarii locali nu sunt întotdeauna bine informați cu privire la cadrul de politică • continuarea constrângerilor bugetare care limitează oportunitățile • riscuri în materie de durabilitate pentru noile întreprinderi sociale • pericolul exploatării oportuniste a ofertelor privind cererile de propuneri de proiecte și riscurile aferente la adresa reputației

întreprinderile sociale limitează creșterea economică.	reducerea birocrăției și adaptarea sprijinului juridic pentru formele juridice de întreprinderi sociale;	funcționarilor locali; • Constrângeri de piață: Piața locală a produselor și serviciilor furnizate de întreprinderile sociale este încă destul de limitată și constrângătoare; • Aspecte financiare: lipsa unui cadru clar pentru a răspunde nevoilor financiare și de sprijin în fazele de înființare, dezvoltare și creștere ale întreprinderilor sociale;	
Oportunități			
Italia • Punerea în aplicare a reformelor: Recenta reformă (Legea nr. 106/2016 și Decretul nr. 112/2017) urmărește să remedieze unele dintre deficiențele sectorului, ceea ce ar putea favoriza o dezvoltare mai amplă. • Sectoare de piață emergente: Domeniile potențiale de creștere includ sănătatea, educația, bunăstarea corporativă, agricultura ecologică, energia regenerabilă și locuințele sociale. Noile sectoare de afaceri de interes general, cum ar fi gestionarea deșeurilor și educația avansată, oferă un potențial de creștere semnificativ. • Parteneriate public-privat: Parteneriatele cu întreprinderile convenționale pot oferi noi oportunități întreprinderilor sociale de a se extinde și de a inova. • Inovare socială și colaborare publică: Colaborarea tot mai strânsă	Germania • Sprijin instituțional – rețele de sprijin: Centrele de consultanță noi, precum și centrele de start-up existente sunt din ce în ce mai interesate de acest subiect; Extinderea rețelilor de antreprenoriat social (SEND e.V.); un accent mai puternic pe dezvoltarea infrastructurii pentru crearea și punerea în aplicare a întreprinderilor sociale; • Sprijin financiar: Creșterea promovării și susținerii financiare a antreprenoriatului social; • Sprijin politic: Sprijin politic consolidat pentru antreprenoriatul social; • Oportunități sporite de predare/formare: un interes mai puternic față de subiectul de la nivel universitar, comunitar și al societății civile;	România • Sprijinul UE: Comunitatea Europeană (CE) încurajează dezvoltarea și consolidarea întreprinderilor sociale (economie socială) prin mijloacele sale specifice: politici, sprijin financiar, platforme de proiecte etc. • Alinierea politicilor naționale și ale UE: Dinamica politicilor și strategiilor naționale se aliniază la cele europene, sporind sprijinul și alocarea de resurse valoroase pentru economia socială [Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei pentru perioada 2022-2027, Planul național de redresare și reziliență (PNRR) etc.]; Guvernele actuale au sporit considerabil inițiativele privind economia socială și antreprenoriatul social (finanțare, legislație, mentorat, punere în aplicare etc.) • Învățământul superior și cercetarea se axează pe: Învățământul superior și implicarea asociată a	Slovenia • Sprijinul UE: Apartenența la UE: Comunitatea Europeană (CE), prin politicile sale, încurajează dezvoltarea întreprinderilor sociale (economie socială); CE a conceput diferite forme de stimulente și sprijin financiar; • Sprijin guvernamental: Actualul guvern elaborează numeroase inițiative de sprijinire a economiei sociale și a antreprenoriatului social; Publicul și factorii de decizie devin din ce în ce mai conștienți de importanța antreprenoriatului social; Strategia de nișă/cotă pentru achiziții publice ar putea utiliza clauze sociale în legislația actuală; • Consolidarea cercetării și a mass-mediei: Consolidarea cercetării/politicii/rețelei media • Economia informală: Antreprenoriatul social joacă un rol în abordarea dimensiunii economiei

dintre cetățeni și autoritățile publice și apariția unor inițiative comunitare inovatoare sugerează un potențial semnificativ neexploatat.		cercetării în economia socială și antreprenoriatul social sunt în creștere în ultimii ani, cu efecte generale pozitive;	informale;
---	--	---	------------

Tabelul SWOT de mai sus permite o comparație a unora dintre cele mai importante trăsături care definesc sectorul antreprenoriului social, inclusiv sprijinul educațional, financiar și politic în cele patru țări ale proiectului România, Italia, Slovenia și Germania. Asemănările și diferențele dintre sectoarele antreprenoriului social ca parte a economiei sociale și a statului social din țările partenere devin mai vizibile de-a lungul celor patru dimensiuni analizate: punctele forte, punctele slabe, amenințările și oportunitățile pentru întreprinderile sociale.

8 Rețele și alte mecanisme de sprijin reciproc

OCDE recomandă crearea și consolidarea rețelelor instituționale de sprijin pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale și a economiei sociale (a doua recomandare)⁶⁸. Fiecare dintre cele patru țări participante la proiect, Italia, Germania, România și Slovenia, dispun de diverse mecanisme de sprijin pentru întreprinderile sociale, ca parte a economiei sociale. După cum s-a menționat anterior, țările cu rădăcini mai puternice în sistemul de asistență socială, Italia și Germania, au o gamă largă de tipuri de rețele care sprijină eforturile de antreprenariat social. Țările în care antreprenariatul social a evoluat în cea mai mare parte începând din 2011, cu un sprijin considerabil din partea UE (prin finanțare și orientări de sprijin prevăzute de Legea privind antreprenariatul social din 2011), Slovenia și România, au un număr comparativ mai mic de întreprinderi sociale decât Italia și Germania. În consecință, există doar câteva rețele relevante care sprijină ecosistemul antreprenariatului social.

În acest capitol, cele mai importante rețele și alte mecanisme de sprijin reciproc pentru antreprenorii sociali din Italia, Germania, Slovenia și România vor fi prezentate ca sursă de inspirație.

8.1.1 Italia

În Italia, diferitele tipuri de rețele de sprijin pentru întreprinderile sociale au jucat un rol esențial în stimularea creșterii și dezvoltării pe scară largă a sectorului antreprenariatului social. Buna disponibilitate a datelor și cunoștințelor atât din statisticile oficiale și administrative, cât și din cercetarea privată a sporit vizibilitatea sectorului și a contribuit la clarificarea rolului întreprinderilor sociale pentru factorii de decizie politică, atât la nivel național, cât și la nivel local.

În Italia, rețelele pot fi clasificate în patru grupe principale: (1) organisme reprezentative, (2) consorții naționale, regionale și locale, (3) rețele de sprijin și (4) rețele care desfășoară activități antreprenoriale⁶⁹. Mai jos sunt prezentate câteva rețele de sprijin relevante.

1) Rețeaua IRIS, <https://irisnetwork.it/>

Rețeaua IRIS este rețeaua națională de cercetători și institute de cercetare în domeniul întreprinderilor sociale. Sprijină cercetarea empirică și ideile teoretice pentru a facilita o înțelegere profundă a organizațiilor de întreprinderi sociale, afirmându-le rolul și îmbunătățindu-le capacitatea de acțiune. Rețeaua IRIS promovează ideile și schimbul de informații între centrele de cercetare,

⁶⁸ OECD Legal Instruments (2024): Recommendation of the Council on the Social and Solidarity Economy and Social Innovation.

⁶⁹ Borzaga, Carlo (2020): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Italy, p. 70.

universități, cercetători individuali și lumea antreprenoriatului social. Evenimentul lor emblematic, Colocviul științific privind întreprinderile sociale, a avut un rol esențial, prezentând peste 400 de lucrări de cercetare⁷⁰. Alte activități includ organizarea de ateliere de lucru, publicarea de cercetări științifice și rapoarte despre antreprenoriatul social.

2) Institutul European de Cercetare pentru Întreprinderi Cooperatiste și Sociale (Euricse), <https://euricse.eu/it/>

Euricse este un institut de cercetare care oferă cercetare, formare și consultanță în ceea ce privește întreprinderile cooperative și sociale și alte organizații non-profit. A fost înființată în 2008 la inițiativa Universității din Trento, cu sprijinul Federației Cooperativelor din Trentino, al Provinciei Autonome Trento, al Cassa di Risparmio di Trento, al Fundației Rovereto și al Alianței Cooperatiste Internaționale.

Misiunea Euricse este de a promova dezvoltarea cunoștințelor și inovarea în domeniul cooperativelor, întreprinderilor sociale și altor organizații non-profit implicate în producția de bunuri și servicii. Institutul European de Cercetare pentru Întreprinderile Cooperatiste și Sociale își propune să aprofundeze înțelegerea acestor tipuri de organizații și impactul lor asupra dezvoltării economice și sociale, promovând creșterea acestora și sprijinindu-le să lucreze mai eficient. Prin activități orientate spre și în parteneriat atât cu comunitatea științifică, cât și cu practicienii, incluzând în primul rând cercetarea teoretică și aplicată și formarea, abordăm probleme de interes național și internațional pentru acest sector, favorizând deschiderea și colaborarea.

3) Forumul Terzo Settore, Forumul sectorului terțiar, <https://www.forumterzosettore.it/>

Forumul național al sectorului terțiar ETS este o rețea reprezentativă pentru întreprinderile sociale din Italia. Acesta este structurat ca o organizație non-profit și este principalul organism reprezentativ unitar al sectorului terțiar italian. A fost înființată oficial la 19 iunie 1997. Conform comunicatelor Ministerului Muncii și Politicilor Sociale, Forumul sectorului terțiar este cea mai reprezentativă asociație a organizațiilor din sectorul terțiar din Italia, pe baza numărului de organizații membre. Forumul reprezintă aproximativ 100 de organizații naționale (dintre care 86 sunt înregistrate în Registrul național al sectorului terțiar) și peste 121 000 de organizații teritoriale (dintre care cel puțin aproximativ 43 000 sunt deja înregistrate în Registrul național al sectorului terțiar). Organizațiile reprezentate activează în domeniile voluntariatului, cooperării sociale, solidarității internaționale, finanțelor etice, comerțului echitabil în țara noastră.

⁷⁰ Fronzoni, Vasco; Melillo, Luigia (2024): National Report on Social Entrepreneurship in the Higher Education Sector in Italy.

Alte rețele și organisme reprezentative relevante din Italia sunt⁷¹:

Organisme reprezentative

- Federsolidrietà, <https://www.federsolidarieta.confcooperative.it/en>
- Legacoopsociali, <https://www.legacoopsociali.it/>

Consortii naționale, regionale și locale

- Consorzio nazionale Idee în Rete, <https://www.ideeinrete.org/home>
- Consorzio InConcerto, <https://consorzioinconcerto.it/> (în limba engleză)
- Gruppo Cooperativo Gino Mattarelli-CGM, <https://cgm.coop/>
- Con.Solida, <https://www.consolida.it/>
- Sol.Co consorzio di imprese sociali siciliane, <https://www.solco.coop/>

Rețele care desfășoară activități antreprenoriale și incubatoare de întreprinderi sociale

- Impact Hub, <https://www.impacthub.it/en/>
- A Cube, <https://www.torinosocialimpact.it/en/ecosystem/make-a-cube%C2%B3/>
- SocialFare, <https://socialfare.org/> (în limba engleză)

8.1.2 Germania

Fiecare stat german a creat rețele care sprijină în mod autonom antreprenoriatul social. În plus, există rețele importante de antreprenoriat social la nivelul Federației Germane. Strategia națională pentru inovare socială (2023) urmărește să creeze un cadru unificat pentru diferitele rețele. În cele ce urmează, accentul se va pune pe cele mai importante rețele la nivel de federație.

1) SEND e.V. (Social Entrepreneurship Netzwerk Deutschland) (<https://www.send-ev.de/>) este rețeaua la nivel federal pentru antreprenorii sociali. Asociația conectează sistemul de antreprenoriat social, organizează evenimente, conferințe, oferă consiliere și cursuri de antreprenoriat social, publică la fiecare doi ani Monitorul Antreprenoriatului Social pentru Germania și reprezintă interesele antreprenorilor sociali din Germania. În prezent, organizația are 800 de membri. Din punct de vedere financiar, SEND se susține prin contribuții ale membrilor, cooperare, proiecte și prin contribuții ale investitorilor sociali.

2) FA-SE (Agenția de Finanțare pentru Antreprenoriat Social), (<https://fa-se.de/en/>) este un consilier profesionist pentru găsirea și mobilizarea capitalului pentru întreprinderile cu impact pentru a crea impact la scară largă. Acesta se numără printre cei mai mari consilieri financiari pentru antreprenorii sociali din Europa și își propune să contribuie la dezvoltarea generală a ecosistemului

⁷¹ Borzaga, Carlo (2020): Social enterprises and their ecosystems in Europe. Country report Italy, p. 59.

social din Europa. Acesta operează cu întreprinderi cu impact și cu o rețea largă de fondatori de impact și furnizori de capital – de la investitori privați, filantropi, birouri familiale și investitori providențiali, până la fundații, monede virtuale, bănci etice, administratori de active și finanțatori publici. FA-SE lucrează cu modele de finanțare de ultimă generație, adaptate fiecărui caz în parte. Acestea cuprind întreaga gamă de instrumente de finanțare cu impact și includ soluții de finanțare hibridă sau mixtă cu capital catalitic. Acestea sprijină întreprinderile cu impact în ceea ce privește atragerea de capital adecvat pentru a-și amplifica impactul. Până în prezent, acestea au canalizat peste 75 de milioane EUR către acest sector și au sprijinit punerea în aplicare a peste 85 de proiecte. În prezent, FA-SE oferă posibilitatea de a participa la un program de dezvoltare a ideilor [de întreprinderi sociale \(https://fa-se.de/en/social-enterprise-idea-development-program/\)](https://fa-se.de/en/social-enterprise-idea-development-program/). În plus, colaborează cu Fondul european pentru inovare socială și impact social (<https://www.avesco.de/european-social-innovation-and-impact-fund/>), care investește în întreprinderi sociale din Germania și din Uniunea Europeană. Acest lucru promovează în mod specific modelele de afaceri care au un impact social pozitiv, de exemplu în domeniul educației, al drepturilor egale și al egalității de șanse sau al utilizării economice a resurselor.

3) Social Impact Award (<https://germany.socialimpactaward.net/>) este o rețea care sprijină tinerii antreprenori sociali aflați la început de drum din 25 de țări, inclusiv Germania, Slovenia și România, în dezvoltarea și punerea în aplicare a unor soluții inovatoare pentru a face față provocărilor sociale și de mediu. Programul se derulează din 2009.

Social Impact Award Germany (SIA) este compania-soră a Social Impact Award și se concentrează pe abilitarea tinerilor pentru a dezvolta proiecte cu impact social în Germania. SIA sprijină tinerii să devină agenți activi ai schimbării care construiesc întreprinderi sociale și soluții inovatoare la cele mai presante probleme din lume. Găzduiește evenimente locale și organizează ateliere de lucru privind antreprenoriatul social, derulând programe de incubare pentru a ajuta la validarea și prototiparea impactului și a modelelor de afaceri și cultivând această comunitate globală de antreprenori sociali rezilienți ale căror povești cresc gradul de conștientizare cu privire la domeniu și inspiră tinerii locali să ia măsuri.

Rolul SIA constă în a le permite tinerilor să își transpună talentele și pasiunile în eforturi de impact care abordează provocări societale importante atât la nivel local, cât și la nivel mondial. Deoarece tinerii nu beneficiază de sprijin multidimensional pentru a deveni cetățeni activi și inovatori sociali, ASI oferă consiliere și ateliere de lucru. Cele mai importante dimensiuni sunt: sugerând modele valabile, dezvoltând competențe, sprijinind găsirea de resurse, sprijinind dezvoltarea rețelelor.

8.1.3 România

Cele câteva rețele care sprijină antreprenoriatul social în România există ca un produs al proiectelor realizate cu finanțare din partea UE. Acestea s-au dezvoltat într-un proces de sus în jos, mai degrabă

decât să reunească organizații care împărtășesc o nevoie comună. Unele dintre cele mai reprezentative organizații care promovează dezvoltarea antreprenoriatului social sunt prezentate mai jos.

1) RISE – Rețeaua Română a Întreprinderilor de Inserție Socială (<https://riseromania.ro/>)

Scopul RISE este de a promova integrarea socială, profesională și economică a persoanelor aflate în dificultate din România pe piața muncii, prin dezvoltarea întreprinderilor sociale.

RISE pledează pentru politici sociale și de coeziune, economice și de mediu care garantează accesul grupurilor sociale marginalizate la drepturi esențiale pentru ocuparea forței de muncă, educație, locuințe, întreținere, cultură și bunăstare.

Obiectivele specifice ale RISE sunt:

- Comunicare, cooperare între membri, promovarea și dezvoltarea parteneriatelor, schimb de experiență; sprijinirea profesionalizării întreprinderilor de inserție socială și a **mutualizării** și valorificării competențelor și cunoștințelor în domeniul inserției socio-profesionale;
- Servicii de sprijin pentru accesul la finanțare, dezvoltarea de noi activități și sprijin în promovarea produselor și serviciilor realizate în comunitate, precum și în identificarea piețelor pentru acestea; crearea unui repertoriu național de structuri, precum și de produse și servicii generate de întreprinderile de inserție socială;
- Desfășurarea de acțiuni și activități de sensibilizare și educare în domeniile relevante pentru inserția socială și profesională a persoanelor excluse/marginalizate/vulnerabile prin intermediul economiei sociale;
- Analiză, cercetare, statistică și prospectare pentru inovare socială, economică, antreprenorială, pedagogică.
- Reprezentarea în domeniul politicilor publice, rolul consultativ în relația cu autoritățile politice locale, naționale și europene și sinergia cu alte organizații, rețele, grupuri existente la nivel național și internațional (consultare în elaborarea dispozitivelor legislative naționale în domeniul social, educație, formare și calificare profesională, economie, obținerea facilităților fiscale, implementarea clauzelor sociale, achiziții publice, deduceri fiscale, facilitarea accesului la finanțare din fonduri naționale sau internaționale) pentru a participa la elaborarea politicilor publice naționale și europene de combatere a excluziunii și dezvoltării durabile.

2) FONSS – Federația Națională a ONG-urilor din domeniul serviciilor sociale (<https://fonss.ro/>)

Federația Națională a ONG-urilor pentru Servicii Sociale a fost înființată în anul 2014 și este locată în Regiunea Nord-Est a României, dar își propune să se extindă la nivel național. FONSS are 44 de

membri, ONG-uri care oferă servicii sociale grupurilor vulnerabile.

FONSS își propune să contribuie la consolidarea capacității organizațiilor neguvernamentale din România de a acționa în domeniul serviciilor sociale pentru atingerea următoarelor obiective:

- Promovarea implicării organizațiilor neguvernamentale din România în politica locală, regională, națională, europeană și transfrontalieră în vederea dezvoltării serviciilor sociale;
- Sprijinirea organizațiilor neguvernamentale din România în a contribui eficient la dezvoltarea durabilă a serviciilor sociale în comunitate;
- Sensibilizarea cetățenilor cu privire la dezvoltarea serviciilor sociale în comunitate ca mijloc de incluziune și de combatere a sărăciei.

Alte organizații relevante sunt asociațiile de ajutor reciproc pentru pensionari (OMENIA) și Coaliția pentru economie socială. O importantă organizație internațională non-UE care sprijină dezvoltarea întreprinderilor sociale în România este Ashoka.

8.1.4 Slovenia

În Slovenia, un număr relativ mare de organizații servesc drept mediu favorabil antreprenoriatului social. Cu toate acestea, necesitatea de a crea o rețea globală de întreprinderi sociale care să conecteze întreprinderile sociale la cooperative sau asociații rămâne un deziderat. Rețeaua ar oferi un mediu favorabil întreprinderilor sociale, ar reprezenta interesele antreprenorilor sociali și ar oferi posibilitatea de a îndruma transferul de cunoștințe între întreprinderile sociale cu experiență și cele noi.⁷² Cu toate acestea, există o federație reprezentativă a cooperativelor agricole cu tradiție din anii 1970.⁷³

În 2021, Ministerul sloven al economiei, turismului și sportului a alocat fonduri specifice pentru a sprijini antreprenoriatul social, în special prin finanțare inițială, prin crearea de servicii de consultanță și prin programe de mentorat.

Mai multe organizații sprijină dezvoltarea economiei sociale și a antreprenoriatului social în Slovenia la nivel regional. Câteva dintre ele sunt prezentate mai jos.

1) Agenția pentru Dezvoltare Regională Gorenjska – BSC Kranj (<https://www.bsc-kranj.si/en/>)

⁷² Sens Network (2020): Analysis of social entrepreneurship in Slovenia, <https://sens-network.com/wp-content/uploads/2020/11/Analysis-of-social-entrepreneurship-in-Slovenia-english-version.pdf> .

⁷³ https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/my-country/slovenia_ro#:~:text=Sprijin%20organiza%C7%A2%20sau%20re%C7%A2%20re%C7%A2%20for%20social%20economic%3A%201,din%20Slovenia%207%20PINA%20%E2%80%93%20Cultural%20Educa%C7%A2%20Societate .

Agenția de Dezvoltare Regională Gorenjska – BSC Kranj promovează dezvoltarea regională durabilă și creează oportunități de dezvoltare pentru comunitățile locale. Din 1995, agenția s-a implicat activ în sprijinirea spiritului antreprenorial și în pregătirea diferitelor proiecte. Implicarea sa include asigurarea finanțării atât din surse de dezvoltare naționale, cât și europene și facilitarea extinderii rețelei partenere la nivel internațional și local.

Agenția promovează dezvoltarea regiunii Gorenjska, care include 18 municipalități: Bled, Bohinj, Cerklje na Gorenjska, Gorenja vas – Poljane, Gorje, Jesenice, Jezersko, Kranj, Kranjska Gora, Naklo, Preddvor, Radovljica, Šenčur, Škofja Loka, Tržič, Železniki, Žiri și Žirovnica.

2) BODI SOC – Consolidarea mediului de sprijin pentru întreprinderile sociale în regiunea de coeziune a Sloveniei de Est (<https://www.bodisoc.si/>)

BODI SOC este un proiect realizat de Agenția de Dezvoltare a Regiunii Savinja și cofinanțat de Republica Slovenia, Ministerul Economiei, Turismului și Sportului și Fondul European de Dezvoltare Regională. Proiectul își propune să creeze un mediu favorabil pentru întreprinderile sociale din regiunea de coeziune a Sloveniei de Est.

Obiectivele BODI SOC sunt crearea unui mediu de sprijin eficient și stimulat pentru întreprinderile sociale, consolidarea abilităților și competențelor antreprenorilor sociali, creșterea oportunităților de înființare de noi întreprinderi sociale, promovarea creșterii și promovării întreprinderilor sociale existente, contribuția la crearea de noi locuri de muncă și integrarea întreprinderilor sociale cu mediul local. Pentru atingerea acestor obiective, BODI SOC va desfășura cel puțin 42 de consultări, aproximativ 90 de ore de formare, aproximativ 24 de ore de ateliere și va oferi sprijin nefinanciar pentru cel puțin 42 de întreprinderi sociale.

Grupurile țintă ale proiectului sunt întreprinderile sociale existente și potențial noi care sunt înregistrate sau în curs de înregistrare, în conformitate cu Legea privind antreprenoriatul social și cu alți actori ai ecosistemului pentru sprijinirea economiei sociale.

3) Združenje CAAP (Asociația CAAP, <http://brazde.org/>)

Asociația CAAP este o organizație non-guvernamentală de sprijin pentru dezvoltarea economiei sociale și a noilor practici sociale, cu accent pe cercetare, dezvoltare, advocacy, formare și consultanță în domeniul cooperativelor, care a sprijinit peste 60 de întreprinderi sociale în înființarea și dezvoltarea lor de la înființarea sa în 2011, dintre care jumătate sunt cooperative. Viziunea pe termen lung a CAAP este de a deveni o organizație de sprijin profesională, specializată și conectată la nivel internațional, stabilă din punct de vedere organizațional și financiar, pentru dezvoltarea cooperativelor și a noilor practici sociale legate de cooperative.

Rețelele de sprijin naționale, regionale și locale sunt esențiale pentru dezvoltarea întreprinderilor

sociale în cele patru țări partenere. După cum era de așteptat, în țările cu o lungă tradiție a statului social, Italia și Germania, există diverse tipuri de rețele de sprijin pentru întreprinderile sociale: rețele reprezentative care sprijină întreprinderile sociale la nivel de politici și de diseminare; rețele de întreprinderi sociale; sprijinirea rețelelor care susțin dezvoltarea și activitățile întreprinderilor sociale și oferă o educație adecvată, cum ar fi rețelele de centre de inovare; consorții regionale, locale și naționale care oferă sprijin instituțional întreprinderilor sociale și contribuie la crearea infrastructurii necesare pentru dezvoltarea acestora. În Slovenia și România, în ciuda politicilor favorabile și a legislației naționale de sprijin și în ciuda sprijinului suplimentar prin intermediul proiectelor finanțate de UE, rețelele de antreprenoriat social nu sunt încă răspândite și durabile. În Slovenia, ar fi recomandată dezvoltarea unei rețele naționale de antreprenoriat social. În România, sprijinul durabil al rețelelor de antreprenoriat social disponibile ar fi de mare ajutor acestui sector al economiei sociale.

9 Recomandări pentru formatori (profesori) și studenți

Educatorii de astăzi se confruntă cu provocarea de a pregăti studenții și antreprenorii sociali pentru a aborda problemele complexe reprezentate de crizele în curs de desfășurare în domeniul durabilității, politicii și economiei, precum și dificultățile rezultate pe piața forței de muncă. Ele trebuie, de asemenea, să se confrunte cu probleme sociale, cum ar fi inegalitatea, degradarea mediului și excluziunea socială.

Natura și scopul învățământului superior în antreprenoriatul social continuă să evolueze. Pentru factorii de decizie politică din multe țări, relația pozitivă dintre educație și creșterea economică a condus adesea la un accent pe învățământul superior care servește scopurilor economice. Acest lucru trece uneori cu vederea aspecte importante, cum ar fi structurile socio-economice, scopul emancipator și chiar dimensiunea morală a educației, mai ales atunci când vizează "durabilitatea".

Prin urmare, este esențial ca educatorii și elevii să țină seama de aceste provocări multiple și să mențină un echilibru armonios între ele. Sarcina este de a dezvolta o lume care să răspundă rapid și eficient provocărilor sociale, în care fiecare individ să aibă libertatea, încrederea și sprijinul societății pentru a aborda orice problemă socială și pentru a conduce schimbări semnificative. Pentru a realiza acest lucru, trebuie să educăm în mod eficient următoarea generație de lideri în antreprenoriatul social.

Având în vedere ritmul tot mai mare al schimbărilor globale și creșterea provocărilor sociale greu de rezolvat și emergente, educația antreprenorială socială trebuie să pregătească generația următoare pentru a deveni rezolvatori de probleme competenți. De asemenea, este important să se recunoască diversitatea experiențelor de antreprenoriat social în țările partenere ale acestui consorțiu.

Aceste diferențe includ definiții diferite ale termenului, prezența unui cadru juridic (în special în Italia și România) și nivelurile diferite de experiență (Germania și Italia având o experiență consacrată în acest domeniu, în timp ce acesta rămâne un concept mai nou în alte regiuni). În România, de exemplu, antreprenoriatul social depinde adesea de finanțarea din partea Uniunii Europene, iar multe inițiative încetează odată cu încetarea finanțării. În ciuda acestor variații, educatorii rămân esențiali pentru succesul eforturilor de antreprenoriat social.

Victor Hugo spunea: "*Nu există plante rele sau oameni răi. Există doar cultivatori răi*" (în romanul *Les Misérables/Mizarabili*). În același mod, experiențele educaționale ar trebui să se străduiască să devină transformatoare și să schimbe lumea.

Modelele educaționale tradiționale adesea nu reușesc să înzestreze antreprenorii sociali și studenții cu abilitățile și mentalitatea necesare pentru a crea schimbări durabile și de impact în comunitățile lor. Prin urmare, este esențial ca educatorii care integrează antreprenoriatul social în procesul lor de predare să ofere studenților instrumentele necesare pentru a deveni cetățeni proactivi și responsabili

din punct de vedere social. Ele ar trebui să ghideze studenții în promovarea abordărilor antreprenoriale care creează valoare socială și stimulează dezvoltarea durabilă.

Educatorii trebuie, de asemenea, să exploreze modul în care antreprenoriatul social poate implica și inspira elevii, oferindu-le un sentiment de scop și capacitatea de a face o diferență tangibilă în lume. Elevii ar trebui să fie implicați în diverse activități, inclusiv prelegeri, studii de caz și ateliere practice. Acestea ar trebui să acopere subiecte precum etapele de construire a unei întreprinderi sociale, caracteristicile antreprenorilor sociali de succes și structurile juridice pe care aceștia le pot utiliza.

Elevii și educatorii deopotrivă trebuie să abordeze provocările legate de scalarea impactului social și rolul întreprinderilor sociale în realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă (ODD) ale Organizației Națiunilor Unite, în conformitate cu Agenda 2030. Educatorii trebuie să dezvolte o înțelegere profundă a modului de a preda și de a sprijini crearea și durabilitatea întreprinderilor sociale care au un impact semnificativ. Ei trebuie să fie echipați cu abilitățile necesare pentru a face față provocărilor antreprenoriului social și pentru a aplica aceste competențe în mediile lor educaționale, promovând o generație de lideri și inovatori conștienți din punct de vedere social.

În acest context, importanța educatorilor în domeniul antreprenoriului, a formării și a dezvoltării lor profesionale nu poate fi supraestimată. Profesorii ineficienți dau rezultate slabe. Niciun instrument digital, scenariu sau proiect de curs nu poate înlocui un educator în domeniul antreprenoriului calificat, motivat și competent care își inspiră elevii să vadă antreprenoriul ca pe o carieră viabilă și să dezvolte competențele necesare pentru a rezolva marile provocări actuale.

Prin urmare, educatorii și practicienii în domeniul antreprenoriului ar trebui să fie ei înșiși întreprinzători.

Acest lucru nu înseamnă că trebuie să înființeze întreprinderi, ci că ar trebui să adopte o mentalitate antreprenorială, considerând provocările educației antreprenoriale drept oportunități de dezvoltare, punere în aplicare și testare a unor metode de predare inovatoare. Cu toate acestea, nu fiecare idee nouă merită să fie sărbătorită pur și simplu pentru că este nouă și fantezistă. Un bun educator antreprenorial trebuie să ia în considerare cu atenție obiectivele lor, nevoile publicului țintă și propria lor creștere personală. Acest lucru necesită adesea să se meargă dincolo de metodele tradiționale de predare și să se pună un accent mai mare pe facilitarea proceselor de învățare. De asemenea, este necesar un tip adecvat de cercetare pentru a evalua și a îmbunătăți abordările, instrumentele și metodele de predare, asigurând o educație antreprenorială vibrantă și de succes.

10 Recomandări pentru consilieri și factorii de decizie politică

Cercetarea privind antreprenoriatul social a explorat diverse propuneri de politici pentru a spori impactul acestuia în Europa și în întreaga lume, autorii și părțile interesate din organizațiile sociale de diferite tipuri exprimându-și opiniile, nu numai pentru țările incluse în acest studiu, ci și la nivelul UE. Aceste propuneri vizează abordarea provocărilor și oportunităților socio-economice și politice unice din fiecare țară, promovând un mediu favorabil inovării sociale și dezvoltării durabile. Mai jos, vom prezenta câteva dintre recomandările de politică care au fost articulate de cercetare.

10.1.1 Germania

Integrarea în cadrele economice: în Germania, antreprenoriatul social este considerat din ce în ce mai mult ca făcând parte din cadrul economic mai larg. Politicile ar trebui să sprijine această integrare prin recunoașterea întreprinderilor sociale ca actori-cheie în transformarea economică și socială. Acest lucru implică crearea unor medii de sprijin care să încurajeze inovarea și durabilitatea în cadrul sectorului⁷⁴.

Diverse abordări de politică: Factorii de decizie din Germania sunt încurajați să adopte abordări diverse care să reflecte natura multidimensională a antreprenoriatului social. Aceasta include abordarea dimensiunilor ecologică, societală și economică, asigurându-se că întreprinderile sociale pot contribui la o gamă largă de obiective sociale și de mediu⁷⁵.

Aceste propuneri evidențiază potențialul antreprenoriatului social de a stimula schimbările economice și sociale. Diversitatea contextelor culturale, economice și politice din aceste țări necesită abordări politice adaptate. În plus, integrarea antreprenoriatului social în structurile economice existente necesită o evaluare și o planificare atentă la nivel strategic politic, pentru a evita conflictele, atât de natură juridică, cât și economică, cu logica economică tradițională și cu sistemele de protecție socială. Ca atare, cercetarea și dialogul în curs între părțile interesate sunt esențiale pentru elaborarea și punerea în aplicare a unor politici eficiente.

10.1.2 Italia

Reforma sectorului terțiar: Italia a făcut obiectul unor reforme semnificative în al treilea sector, care au implicații pentru antreprenoriatul social. Aceste reforme vizează stimularea inovării, a adaptării

⁷⁴ Terziev, V. (2019). Social entrepreneurship in Bulgaria and Europe. IJASOS- International E-journal of Advances in Social Sciences, doi: 10.18769/IJASOS.592030

⁷⁵ Milotay, N. (2023). EU policy on social innovation. doi: 10.4337/9781800373358.ch68

tehnologice și a capacității de inserție profesională în cadrul sectorului. Factorii de decizie sunt încurajați să valorifice aceste reforme prin crearea de politici care să sprijine în continuare creșterea și durabilitatea întreprinderilor sociale⁷⁶.

Considerații culturale: Peisajul antreprenoriatului social din Italia este modelat de factori culturali. Politicile ar trebui concepute astfel încât să țină seama de aceste influențe culturale, asigurându-se că întreprinderile sociale pot aborda în mod eficace provocările și oportunitățile locale⁷⁷.

10.1.3 România

Influența culturală și elaborarea politicilor: În România, dezvoltarea antreprenoriatului social este influențată de dimensiunile culturale, care afectează modelele dominante de întreprindere socială. Politicile ar trebui să ia în considerare acești factori culturali pentru a promova în mod eficace antreprenoriatul social. Acest lucru presupune crearea unei viziuni unitare care să se alinieze la contextul socio-economic din România, sporind potențial eficacitatea întreprinderilor sociale în abordarea nevoilor locale⁷⁸.

Reglementări de sprijin: România face parte dintr-un grup de țări ale UE cu reglementări favorabile antreprenoriatului social. Aceste reglementări sunt esențiale pentru promovarea inovării și a durabilității în cadrul sectorului. Factorii de decizie sunt încurajați să dezvolte în continuare cadre juridice și fiscale care să sprijine întreprinderile sociale, asigurându-se că acestea contribuie în mod pozitiv la bunăstarea economică și socială⁷⁹.

10.1.4 Slovenia

Consolidarea ecosistemului de politici: Recomandările de politică ale Sloveniei se axează pe consolidarea ecosistemului existent pentru antreprenoriatul social. Aceasta include îmbunătățirea accesului la finanțare, consolidarea cadrelor juridice și facilitarea accesului pe piață al întreprinderilor sociale. În plus, este nevoie de o mai bună măsurare și raportare a impactului social

⁷⁶ OECD (2022), "Foreword", in *Designing Legal Frameworks for Social Enterprises: Practical Guidance for Policy Makers*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/529df43b-en>.

⁷⁷ Loukopoulos, A., Taylor, M., Sotiropoulou, A., Hvalic Erzetec, B., Mikolič, S., Potočnik, I., Manti, A. (2022). Social entrepreneurship education enhancement through innovative training pedagogies across Europe. *Irish Journal of Management*, doi: 10.2478/ijm-2023-0002.

⁷⁸ Loukopoulos, A., Taylor, M., Sotiropoulou, A., Hvalic Erzetec, B., Mikolič, S., Potočnik, I., Manti, A. (2022). Social entrepreneurship education enhancement through innovative training pedagogies across Europe. *Irish Journal of Management*, doi: 10.2478/ijm-2023-0002.

⁷⁹ Liptrap, J. (2021). A Social Enterprise Company in EU Organizational Law. doi: 10.1017/CEL.2021.1.

pentru a asigura responsabilitatea și transparența în acest sector⁸⁰.

Orientarea către dezvoltarea durabilă: Politicile slovene ar trebui să pună accentul pe dezvoltarea durabilă, în special în tranziția de la o economie socialistă la una orientată spre piață. Aceasta implică sprijinirea inițiativelor care abordează protecția socială și provocările ecologice, promovând astfel o economie socială mai favorabilă incluziunii și mai durabilă⁸¹.

Aceste propuneri evidențiază potențialul antreprenoriatului social de a stimula schimbările economice și sociale. Diversitatea contextelor culturale, economice și politice din aceste țări necesită abordări politice adaptate. În plus, integrarea antreprenoriatului social în structurile economice existente necesită o evaluare și o planificare atentă la nivel strategic politic, pentru a evita conflictele, atât de natură juridică, cât și economică, cu logica economică tradițională și cu sistemele de protecție socială. Ca atare, cercetarea și dialogul în curs între părțile interesate sunt esențiale pentru elaborarea și punerea în aplicare a unor politici eficiente.

10.1.5 Uniunea Europeană

Antreprenoriatul social s-a dovedit a fi un obiectiv important în cadrul de politică al UE, care vizează abordarea provocărilor sociale, cum ar fi sărăcia, excluziunea socială și șomajul. UE a recunoscut potențialul întreprinderilor sociale de a contribui la coeziunea regională și la creșterea durabilă. În consecință, au fost prezentate mai multe propuneri factorilor de decizie pentru a consolida sprijinul și dezvoltarea antreprenoriatului social la nivelul UE. Aceste propuneri cuprind cadre juridice, sprijin financiar, cooperare transfrontalieră și inițiative educaționale. Cadre juridice și de reglementare

UE a subliniat necesitatea dezvoltării unor cadre juridice specifice pentru sprijinirea întreprinderilor sociale. Acțiunea OCDE, finanțată de UE, oferă orientări cu privire la elaborarea acestor cadre, concentrându-se pe evaluarea relevanței structurilor juridice noi sau actualizate, pe analiza factorilor critici și pe asigurarea implicării părților interesate în dezvoltarea și evaluarea acestora⁸².

O propunere notabilă include rezoluția Parlamentului European din 2018 care propune o directivă pentru facilitarea activităților transfrontaliere ale întreprinderilor sociale. Deși inițial a fost întâmpinată cu scepticism de către Comisia Europeană, există potențial pentru reevaluare și

⁸⁰ Martinov, R. (2024). Policies and Challenges for Social Entrepreneurship of EU Countries. *Public Policy.Bg*, 10(3). <https://doi.org/10.58894/EJPP.2019.3.326> (Original work published November 6, 2019)

⁸¹ Liptrap, J. (2021). A Social Enterprise Company in EU Organizational Law. doi: 10.1017/CEL.2021.1.

⁸² Cagarman, K., Kratzer, J., Osbelt, K. (2020). Antreprenoriatul social: Disecția unui fenomen printr-o lentilă germană. *Sustenabilitate*, doi: 10.3390/SU12187764

eventual succes, subliniind importanța armonizării reglementărilor între statele membre⁸³.

Sprijin financiar și impact economic

Sprijinul financiar este esențial pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale. Politicile UE pledează pentru diverse surse de finanțare, inclusiv fonduri publice, împrumuturi, capitaluri proprii și modele de finanțare hibride, pentru a asigura sustenabilitatea financiară a întreprinderilor sociale⁸⁴.

Cercetările indică faptul că reglementările favorabile din țările UE au un impact pozitiv asupra antreprenoriatului social, contribuind la durabilitate și inovare. Acest lucru subliniază importanța unui cadru juridic și fiscal adecvat pentru promovarea antreprenoriatului social⁸⁵.

10.1.6 Cooperarea transfrontalieră

Antreprenoriatul social este considerat un instrument de consolidare a cooperării transfrontaliere, în special în regiunile frontaliere ale UE. Programele de cooperare teritorială ale Comisiei Europene urmăresc să valorifice complementaritatea dintre procesele instituționale și antreprenoriale pentru a aborda disparitățile regionale și pentru a promova coeziunea socială⁸⁶.

10.1.7 Inițiative educaționale și de formare

Abordarea lacunelor în materie de competențe și a nevoilor de formare este esențială pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale. Proiectul UE „SocialB” se concentrează pe consolidarea educației antreprenoriale sociale prin pedagogii inovatoare de formare, care vizează gestionarea, durabilitatea și provocările de creștere în țări precum Italia, Irlanda, Grecia și Slovenia⁸⁷.

10.1.8 Perspective și provocări mai largi

Deși UE a făcut progrese semnificative în promovarea antreprenoriatului social, există în continuare provocări. Lipsa unei definiții obligatorii din punct de vedere juridic pentru întreprinderile sociale la

⁸³ D'Alessio, A., Zbucnea, A., Scaletti, A. (2024). The influence of cultural dimensions on social enterprise models: a comparative study between Italy and Romania. *Civil Szemle*, doi: 10.62560/csz.2024.02.13.

⁸⁴ Kenel, P. (2024). Social Entrepreneurship in Germany. *Edition Politik*, doi: 10.14361/9783839473153.

⁸⁵ Fernández-Guadaño, J., Montes Diez, R. (2023). Social Entrepreneurship Impact in Ten EU Countries with Supportive Regulations. *Journal of The Knowledge Economy*, doi: 10.1007/s13132-023-01513-4.

⁸⁶ Rihter, L., Zidar, R. (2018). Social Entrepreneurship in Slovenia: An Opportunity for Sustainable Development?. *Revija Za Socijalnu Politiku*, doi: 10.3935/RSP.V25I3.1492.

⁸⁷ Schneiders, K. (2017). Social Entrepreneurship als neues Leitbild der Sozialpolitik. doi: 10.1007/978-3-658-15982-5_20

nivelul UE complică aplicarea uniformă a politicilor în toate statele membre⁸⁸. În plus, accentul excesiv pus pe utilitatea socială, mai degrabă decât pe schimbările sociale transformatoare, reprezintă un obstacol în calea unor politici mai eficace ale UE privind inovarea socială⁸⁹. Abordarea acestor provocări necesită o strategie cuprinzătoare care să includă dezvoltarea de noi modele de finanțare, consolidarea achizițiilor publice sociale și o mai bună organizare a datelor pentru a spori eficacitatea politicilor.

Propunerile UE privind antreprenoriatul social se axează pe crearea unor medii juridice și financiare favorabile, pe promovarea cooperării transfrontaliere și pe consolidarea inițiativelor educaționale. Aceste eforturi vizează valorificarea potențialului întreprinderilor sociale de a genera schimbări sociale și economice în întreaga regiune. Cu toate acestea, depășirea provocărilor existente și perfecționarea cadrelor de politică vor fi esențiale pentru realizarea impactului deplin al antreprenoriatului social în UE.

Din punct de vedere strict juridic, crearea unei legislații specializate a Uniunii privind antreprenoriatul social ar contribui la crearea unui cadru care să stabilească standarde minime privind întreprinderile sociale în întreaga UE. Acest lucru ar contribui, de asemenea, în mare măsură la unificarea terminologiei juridice, cum ar fi definiția unei întreprinderi sociale. Aceste măsuri ar permite întreprinderilor sociale să își desfășoare activitatea în orice stat membru, fără a trebui să respecte toate cerințele naționale.

Parlamentul European a propus o directivă pentru a facilita activitățile transfrontaliere ale întreprinderilor sociale, subliniind necesitatea unui cadru juridic armonizat pentru a sprijini integrarea economiei sociale pe piața mai largă a UE. Această propunere, deși primită inițial cu scepticism, sugerează că s-ar putea forma un consens între statele membre pentru a sprijini astfel de inițiative în viitor⁹⁰.

Diversitatea abordărilor legislative din țările UE, unele națiuni adaptând formele juridice existente, iar altele creând altele noi, subliniază necesitatea unui cadru juridic mai uniform la nivelul UE. Acest lucru ar contribui la raționalizarea operațiunilor întreprinderilor sociale și la reducerea

⁸⁸ OECD (2022), “Boosting social entrepreneurship and social enterprise development in Slovenia: In-depth policy review”, OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers, No. 2022/02, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/8ea2b761-en>.

⁸⁹ de Boer, S. (2024). (8) Inclusive Policymaking in Social Entrepreneurial Ecosystems: The Role of Local Policy Frameworks in Cultivating Inclusive Social Entrepreneurship. *International studies in entrepreneurship*, doi: 10.1007/978-3-031-50164-7_7.

⁹⁰ Liptrap, J. (2021). A Social Enterprise Company in EU Organizational Law. doi: 10.1017/CEL.2021.1. Terziev, V. (2019). Social entrepreneurship in Bulgaria and Europe. *IJASOS- International E-journal of Advances in Social Sciences*, doi: 10.18769/IJASOS.592030.

complexității generate de reglementările naționale variate⁹¹.

UE a fost îndemnată să elaboreze o strategie cuprinzătoare privind inovarea socială, care să includă noi modele de finanțare și să consolideze achizițiile publice sociale. Această strategie ar aborda barierele actuale, cum ar fi lipsa cadrelor teoretice și accentul excesiv pus pe utilitatea socială, prin concentrarea asupra schimbărilor sociale transformatoare⁹².

Antreprenoriatul social este considerat un factor-cheie al inovării și durabilității, dovezile empirice arătând impactul său pozitiv asupra factorilor economici și sociali. Politicile care promovează un cadru juridic și fiscal adecvat sunt esențiale pentru a valorifica aceste beneficii și pentru a încuraja inovarea în continuare în acest sector⁹³.

Factorii de decizie sunt încurajați să sprijine inițiativele de formare care înzestreză antreprenorii sociali cu competențele necesare pentru a-și amplifica impactul, contribuind astfel la crearea de locuri de muncă și la creșterea economică⁹⁴.

Deși aceste propuneri evidențiază angajamentul UE de a promova antreprenoriatul social, există în continuare provocări. Necesitatea unei strategii mai coerente la nivelul UE, care să se alinieze la diversele nevoi ale întreprinderilor sociale, este esențială pentru maximizarea impactului acestora. Abordarea acestor provocări va necesita o colaborare continuă între instituțiile UE, statele membre și întreprinderile sociale.

⁹¹ Bohinc, R. (2019). Social Enterprises and Eu Regulation. International Journal of scientific research and management, doi: 10.18535/IJSRM/V7I4.LLA01.

⁹² Milotay, N. (2023). EU policy on social innovation. doi: 10.4337/9781800373358.ch68

⁹³ Fernández-Guadaño, J., Montes Diez, R. (2023). Social Entrepreneurship Impact in Ten EU Countries with Supportive Regulations. Journal of The Knowledge Economy, doi: 10.1007/s13132-023-01513-4

⁹⁴ Martinov, R. (2024). Policies and Challenges for Social Entrepreneurship of EU Countries. Public Policy.Bg, 10(3). <https://doi.org/10.58894/EJPP.2019.3.326> (Original work published November 6, 2019)

11 Rezumat

Prezentul raport oferă o analiză comparativă a antreprenoriatului social în Italia, Germania, România și Slovenia, cele patru țări partenere care implementează proiectul DigiFUNCollab. În același timp, ia politicile Uniunii Europene în această privință ca punct de referință. Raportul este structurat în zece capitole și oferă, de asemenea, o listă cu resurse utile pentru subiectele abordate.

Introducerea este o invitație la lectură. Acesta oferă o imagine de ansamblu asupra principalelor aspecte discutate și evidențiază principalele constatări. Acesta prezintă tendințele și provocările emergente în antreprenoriatul social în cele patru țări analizate și sugerează recomandări cheie pentru îmbunătățirea ecosistemelor de antreprenoriat social.

Capitolul 2 compară definițiile antreprenoriatului social din cele patru țări participante la proiect. În fiecare țară, definițiile conceptului au apărut în legătură cu istoria locală a asociațiilor de asistență socială și cu Inițiativa Uniunii Europene privind antreprenoriatul social (2011). Deși nu există o definiție unică a antreprenoriatului social, distincția dintre o perspectivă juridică și una operațională asupra întreprinderilor sociale poate fi observată în general. Cu toate acestea, majoritatea definițiilor disponibile se bazează pe cadrul antreprenoriatului social instituit prin Legea privind antreprenoriatul social a Comisiei Europene (2011). Actul respectiv a introdus un concept operațional de întreprinderi sociale, referindu-se la trei dimensiuni-cheie: desfășurarea de activități comerciale (dimensiunea antreprenorială/economică), realizarea unui bun comun al întregii societăți (dimensiunea socială) și existența unei structuri de gestionare care să reflecte misiunea acestora (dimensiunea inclusivă a guvernantei și a asumării responsabilității).

Capitolul 3 examinează ecosistemele de antreprenoriat social din cele patru țări participante din punctul de vedere al recunoașterii juridice și politice a acestora. Cu excepția Italiei, țările participante la proiect au stabilit cadre naționale de politică pentru sprijinirea întreprinderilor sociale. Cu toate acestea, Italia este prima țară care a adoptat un cadru juridic privind antreprenoriatul social în 1991. Germania nu are o legislație care să vizeze în mod direct întreprinderile sociale, dar acest tip de organizații sunt cuprinse în legi pentru alte organizații de asistență socială care fac parte din economia socială. România și Slovenia și-au elaborat legislația privind economia socială pe baza Legii UE privind antreprenoriatul social (2011). Cu toate acestea, legislația din ambele țări este mai restrânsă decât diversitatea formelor pentru întreprinderile sociale. Slovenia are un număr mare de întreprinderi de facto care nu sunt înregistrate ca atare. Legislația României se axează în principal pe WISE (întreprinderi de inserție socială și întreprinderi sociale de integrare profesională) și oferă o perspectivă limitată pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale. Cu toate acestea, printr-o educație adecvată și o mai mare acceptare din partea publicului, ecosistemele de antreprenoriat social pot deveni mai durabile.

Capitolul 4 prezintă cele mai bune practici selectate în domeniul antreprenoriatului social în cele

patru țări participante la proiect, care au potențialul de a-i inspira pe alții și de a fi transferate în alte părți ale Uniunii Europene. Din fiecare țară parteneră sunt prezentate două bune practici. Accentul se pune pe organizațiile care se califică drept întreprinderi sociale operaționale și indiferent de forma lor juridică.

Capitolul 5 oferă o imagine de ansamblu asupra educației în domeniul antreprenoriatului social în cele patru țări participante. În ansamblu, situația este promițătoare și a apărut o gamă largă de oferte de formare, în ciuda lipsei de acțiuni sincronizate, cum ar fi strategiile educaționale la nivel național sau o integrare a dimensiunii antreprenoriatului social în educația antreprenorială în general. Formarea și educația în domeniul antreprenoriatului social sunt mai diverse în Italia și Germania, țări cu o tradiție mai îndelungată a statului social. În Slovenia și România, ofertele de formare în domeniul antreprenoriatului social sunt destul de dispersate și depind în continuare într-o mare măsură de proiectele finanțate de UE. Cu toate acestea, universitățile și alți furnizori de formare oferă cursuri și chiar programe de studiu pe această temă.

Următorul capitol 6 propune o serie de competențe de care au nevoie antreprenorii sociali. Este nevoie de broșura EntreComp privind competențele antreprenoriale ca sursă de inspirație. Competențele au fost grupate în trei categorii, ca urmare a diferențelor specifice dintre antreprenoriatul general și antreprenoriatul social și ținând seama, de asemenea, de competențele personale necesare: 1) Competențe antreprenoriale generale; 2) Competențe de antreprenoriat social; 3) Competențe personale.

Capitolul 7 discută tendințele, oportunitățile și provocările antreprenoriatului social în cele patru țări și compară ecosistemele lor respective. Un punct forte comun în cele patru țări este obiectivul lor de a rămâne aliniate la politicile respective, chiar dacă sectoarele lor de antreprenoriat social sunt diferite. Unul dintre principalele puncte slabe din cele patru țări în domeniul antreprenoriatului social este legat de durabilitate și de durata de viață relativ limitată de 5-8 ani pentru întreprinderile sociale. În plus, o amenințare comună principală în cele patru țări este lupta cu problemele financiare și lipsa unui sprijin financiar adecvat. Cu toate acestea, o oportunitate importantă este sprijinul UE pentru dezvoltarea în continuare a sectorului antreprenoriatului social în toate cele patru țări.

Capitolul 8 prezintă cele mai importante rețele de antreprenoriat social și mecanisme de sprijin din Italia, Germania, Slovenia și România. După cum s-a menționat deja, țările cu rădăcini istorice mai puternice în sistemul de protecție socială, Italia și Germania, au o gamă largă de rețele care sprijină antreprenoriatul social. În România și Slovenia există doar câteva rețele relevante dezvoltate cu un sprijin considerabil prin finanțare și orientări din partea UE care au nevoie de sprijin suplimentar pentru a deveni mai durabile. Rețelele de sprijin naționale, regionale și locale sunt esențiale pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale în cele patru țări parteneri, iar OCDE recomandă consolidarea și extinderea acestora.

Capitolul 9 oferă recomandări-cheie pentru educatorii și studenții din domeniul antreprenoriatului social. Modelele educaționale tradiționale nu reușesc adesea să înzestreze antreprenorii sociali și studenții cu abilitățile și mentalitatea necesare pentru a crea schimbări durabile și de impact în comunitățile lor. Prin urmare, este esențial ca educatorii din domeniul antreprenoriatului social să ofere studenților instrumentele necesare pentru a deveni cetățeni pro-activi și responsabili din punct de vedere social.

Capitolul 10 oferă recomandări esențiale pentru consilieri și factorii de decizie politică. Scopul nostru este de a aborda provocările și oportunitățile socio-economice și politice unice din fiecare țară, promovând un mediu favorabil inovării sociale și dezvoltării durabile. Antreprenoriatul social apare ca un factor-cheie al inovării și durabilității, dovezile empirice arătând impactul său pozitiv asupra factorilor economici și sociali. În ciuda diferențelor dintre țările participante, necesitatea unei strategii mai coerente privind antreprenoriatul social la nivelul UE este esențială pentru maximizarea impactului întreprinderilor sociale.

12 Bibliografie

Baier, W., & Gruber, B. (2021). *Demografischer Wandel und betriebliches Übergangsmanagement: Arbeitsfähigkeit erhalten, Wissen sichern*.

Bassi, A. (2018). Social innovation and social entrepreneurship in early childhood education and care: Lessons from three case studies of innovative services in Emilia-Romagna, Italy. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, 7(2), 1-18.

Borzaga, C. (2020). Social enterprises and their ecosystems in Europe. *Country report Italy*. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16380&langId=en>

Borzaga, C., & Galera, G. (2020). Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. *Comparative Synthesis Report*. <https://www.european-microfinance.org/sites/default/files/document/file/Social%20enterprises%20and%20their%20ecosystems%20in%20Europe.%20Comparative%20synthesis%20report.pdf><https://www.european-microfinance.org/sites/default/files/document/file/Social%20enterprises%20and%20their%20ecosystems%20in%20Europe.%20Comparative%20synthesis%20report.pdf>

Bradač Hojnik, B., & Associate professor, Faculty of Economics and Business, University of Maribor, (2020). Overview of social entrepreneurship development in Slovenia. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 60 E, 5–21. <https://doi.org/10.24193/tras.60e.1>

Buzdugan, A., A. Krauss, (2024), National Report on social entrepreneurship in the higher education sector in Germany.

Cagarman, K., Kratzer, J., & Osbelt, K. (2020). Social entrepreneurship: Dissection of a phenomenon through a German lens. *Sustainability*, 12(18), 7764. <https://doi.org/10.3390/su12187764>

Costales, E., & Zeyen, A. (2022). *Social entrepreneurship and grand challenges: Navigating layers of disruption from COVID-19 and beyond* (1. Aufl.). Springer International Publishing.

Cox, E., Bachkirova, T., & Clutterbuck, D. A. (Hrsg.). (2009). *The complete handbook of coaching*. SAGE Publications.

Crișan, C. M., Dabija, D.-C., & Dinu, V. (2015). Social entrepreneurship in Romania: Significance and models. *Montenegrin Journal of Economics*, 11(2), 65–77. <https://doi.org/10.14254/1800-5845.2015/11-2/4>

D'Alessio, A., Zbucnea, A., & Scaletti, A. (2024). The influence of cultural dimensions on social

enterprise models: a comparative study between Italy and Romania. *Civil szemle*, 21(2), 181–194.
<https://doi.org/10.62560/csz.2024.02.13>

de Boer, S. (2024). Inclusive policy-making in social entrepreneurial ecosystems: The role of local policy frameworks in cultivating inclusive social entrepreneurship. In *International Studies in Entrepreneurship* (S. 93–113). Springer International Publishing. doi: 10.1007/978-3-031-50164-7_7

Draghici, A., Caius Luminosu et al. (2024). National Report on Social Entrepreneurship.

Dragusin, M., Welsh, D. H. B., Grosu, R. M., Iosif, A. E., & Zgura, I. D. (2015). Social entrepreneurship - innovative solutions' provider to the challenges of an ageing population: The case of Romanian retirees. *Amfiteatru Economic Journal*, 17(Special No. 9), 1183-1197.

Federal Ministry for Economic Affairs and Climate Protection, & Federal Ministry of Education and Research. (2023). *Nationale Strategie für Soziale Innovationen und Gemeinwohlorientierte Unternehmen*. <https://www.bmbf.de>

Fernández-Guadaño, J., & Diez, R. M. (2023). Social entrepreneurship impact in ten EU countries with supportive regulations. *Journal of the Knowledge Economy*. <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01513-4>

Foster, M. K. (Springer 2021). *The Emergence of Entrepreneurship Education*.

Fronzoni, Vasco, & Melillo, L. (2024). National Report on Social Entrepreneurship in the Higher Education Sector in Italy. *National Report on Social Entrepreneurship in the Higher Education Sector in Italy*.

Göller Von Ravensburg, N. G. (2018). Social enterprises and their ecosystems in Europe. *Country report Germany*. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20563&langId=en>

Hein, R. (2021). *Typisch Social Entrepreneurship: Arbeitsgestaltung und Wirkung von Arbeit bei Sozialunternehmer*innen in Deutschland (1. Aufl.)*. Springer.

Hougaz, L. (2020). *Entrepreneurs Creating Educational Innovation*. Springer.

https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/my-country/italy_en. (1996). *Lancet*.
[https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(96\)05024-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(96)05024-6)

Impresa sociale 4.0 - Osservatorio ISNET sull'impresa sociale in Italia. (2019). Travers.

Joern, H., Block, J., Halberstadt, N., Högsdal, A., & Kuckertz, H. (2023). *Progress in*

Entrepreneurship Education and Training. Springer.

Kenel, P. (2024). *Social entrepreneurship in Germany: An analysis of the media discourse from 1999 to 2021*. transcript Verlag. doi: 10.14361/9783839473153

Kiefl, S., Scharpe, K., Wunsch, M., & Hoffmann, P. (2022). *Deutscher Social Entrepreneurship Monitor 2021/2022*. Social Entrepreneurship Netzwerk Deutschland e.V. <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/publications/publication/did/4-deutscher-social-entrepreneurship-monitor-20212022-all>

Lambrou, M. C. (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe. *Country report Romania, 18*. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20959&langId=en>

Li Langergaard, L., Dupret, K., & Eschweiler, J. (2023). *Learning about Social Entrepreneurship and Management in Times of Social Transformation*. Springer.

Liptrap, J. S. (2021). A social enterprise company in EU organisational law? *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 23, 193–227. <https://doi.org/10.1017/cel.2021.1>

Loukopoulos, A., Taylor, M., Sotiropoulou, A., Erzetic, B. H., Mikolič, S., Slavič, I. P., & Manti, A. (2022). Social entrepreneurship education enhancement through innovative training pedagogies across Europe. *The Irish Journal of Management*, 41(2), 135–154. <https://doi.org/10.2478/ijm-2023-0002>

Majumdar, S., & Meethal Reji, E. (2020). Edakkandi Meethal Reji, Methodological Issues in Social Entrepreneurship Knowledge and Practice. *Methodological Issues in Social Entrepreneurship Knowledge and Practice*.

Manimala, M. J. (2017). *Entrepreneurship Education: Innovations and Best Practices*. Springer.

Martinov, R. (2024). *Policies and Challenges for Social Entrepreneurship of EU Countries*. <https://doi.org/10.58894/EJPP.2019.3.326>

Marzano, G., & Grewinski, M. (2017). *Social innovation in Italy and Latvia*. *International Journal of Global Business Management & Research*, 6(2), 21-35.

Mauksch, S., Engelke, H., Darkow, I.-L., & Gracht, H. (2011). Soziale Vision oder rentables Geschäftsmodell? In *Social Business in*.

Mercator Forscherverbund. (2012). *Innovatives Soziales Handeln - Social Entrepreneurship: Handlungsempfehlungen für Politik, Wissenschaft, Wirtschaft und Sozialunternehmer*. Stiftung Mercator.

Msc, R. (Hrsg.). (o. J.). *BEST PRACTICES OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN ROMANIA ~ MSc Andra Modreanu.*

Neck, H., & Greene, P. (2011). Entrepreneurship education: Known worlds and new frontiers. *Journal of Small Business Management.*

Nina Tomažević & Aleksander Aristo, (2018). Social Entrepreneurship of Slovenia. https://zavod14.si/wp-content/uploads/2018/10/Social-Entrepreneurship_Case-of-Slovenia.pdf

Nora, M. (2023). EU policy on social innovation. In *Encyclopedia of Social Innovation* (S. 388–394). Edward Elgar Publishing.

Novac-Trunk, A., & Dermol, V. (2024). *National Report on Social Entrepreneurship.*

OECD. (2022). Foreword. In *Local Economic and Employment Development (LEED)*. OECD.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2022). *Boosting social entrepreneurship and social enterprise development in Slovenia: In-depth policy review*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/publications/boosting-social-entrepreneurship-and-social-enterprise-development-in-slovenia-8ea2b761-en.htm>.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2022). *Boosting social entrepreneurship and social enterprise development in Slovenia*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org/publications/boosting-social-entrepreneurship-and-social-enterprise-development-in-slovenia-8ea2b761-en.htm>.

Pflaum, S., & Schwalb, M. J. (2021). *Der Kompass zum digitalen Mentoring & Coaching: Digitale Beratung entwerfen, gestalten und durchführen*. Springer.

Rado, B. (2019). Social Enterprises and Eu Regulation. *International journal of scientific research and management*, 7(04). <https://doi.org/10.18535/ijstrm/v7i4.11a01>

Rakar, T. Z. (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe. *Country report Slovenia*.

Recommendation of the Council on the Social and Solidarity Economy and Social Innovation. (2024). *OECD Legal Instruments*.

Richter, L. (2018). Social entrepreneurship in Slovenia: An opportunity for sustainable development? *Revija za socialnu politiku*, 25(3), 285–302. <https://doi.org/10.3935/rsp.v25i3.1492>

Sawang, S. (2020). *Entrepreneurship Education. A Lifelong Learning Approach*. Springer.

Schneiders, K. (2017). Social Entrepreneurship als neues Leitbild der Sozialpolitik?: Von medialen Hypes und empirischer Evidenz eines neuen Phänomens. In *Gegenwart und Zukunft des Sozialmanagements und der Sozialwirtschaft* (S. 363–376). Springer Fachmedien Wiesbaden.

SENS Network. (2020). *Analysis of social entrepreneurship in Slovenia*. <https://sens-network.com/wp-content/uploads/2020/11/Analysis-of-social-entrepreneurship-in-Slovenia-english-version.pdf>.

Tatjana, Z. (2019). Social enterprises and their ecosystems in Europe. *Country report Slovenia*. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=21575&langId=en>

Terziev, V. (2019). SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN BULGARIA AND EUROPE. *International e-journal of advances in social sciences*, 615–623. <https://doi.org/10.18769/ijasos.592030>

Traversi, M. (2019). *The Italian Ecosystem for Social Enterprises*. https://www.pja2001.eu/wp-content/uploads/2020/06/1-Marco-Traversi_THE-ITALIAN-ECOSYSTEM-FOR-SOCIAL-ENTERPRISES.pdf

Universitatea Politehnica Timișoara (UPT) team. (2024). *National report on social entrepreneurship*.

University of Rome Tor Vergata, & Development Agency Kozjansko. (2020). *O2.1 Report literature review*, developed as part of the Erasmus+ project SocialB. <https://socialb-erasmus.eu/project-summary/project-partners/>

Vamesu, A. (2021). *Barometrul economiei sociale din Romania*. <https://acceleratorul.alaturidevoi.ro/barometrul-economiei-sociale-din-romania-editia-2021/>

Zhao, M., & Mao, J. (2021). Social Entrepreneurship. An Innovative Solution to Social Problems. In *Entrepreneurship Education and Training*. Springer.